

akademski list

broj 67 * godina XXII

PRESSING

www.pressing-magazine.com

Intervju:

Zvonko **Karanović**

EYOT

Rajko Milošević **Gera**

Milan

Mumin

Nahty

Fenomeni:

Spoljni dug

Srbije

Koliko vredi

diploma?

Medijska scena **Niša**

Film:

Đangova
osveta

Sudija

Dred

Pijev **život**

Led

Kad **svane dan**

Muzika:

Luj

Armstrong

Biffy **Clyro**

Muse

Fluid

Underground

ISSN 1451-1584

Uvodnik

Ako nas ubodete, zar ne krvarimo?
Ako nas golicate, zar se ne smejemo?
Ako nas otrujete, zar ne umiremo?
Pa, ako nas uvredite, zar da se ne svetimo?

Vilijam Šekspir - Mletački trgovac

Dejan N. Kostić, glavni i odgovorni urednik

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)

Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)

Dobrivoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)

Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 32-43)

Dejan Stojiljković, 2003-2009, (br. 44-59)

Dejan N. Kostić od 2009. (br. 60-)

Tehnički urednik: **R.Z. Paya** 1991-2001 (br. 1-36)

AKADEMSKI LIST
PRESSING

Izdavač:
**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Tehnički urednik: **Dejan Stojiljković**

Dizajn broja: **Saša Mitrović**

Lektura: **Aleksandra Gojković**

Redakcija:
**Jugoslav Joković, Aleksandar
Blagojević, Dejan Dabić, Srđan Savić,
Dejan Vučetić, Ivana Božić Miljković,
Marko Stojanović, Ivana Antović,
Velibor Petković, Aleksandar Nikolić
Coa, Miloš Najdanović, Zlatibor
Stanković, Ivana I. Božić, Aleksandra
Gojković**

Saradnici u ovom broju:
**Đorđe Bajić, Zoran Janković,
Aleksandar Radovanović, Željko
Obrenović, Marjan Milanov, Dalibor
Popović Pop**

Sekretarica redakcije:
Radica Opačić

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**
Fax: **018/523120**
E-mail: **siic.nis@gmail.com**

Internet prezentacija:
www.pressing-magazine.com

Žiro račun: **355-1027350-59**

Godina XXI, broj 67

List izlazi tromesečno

Štampa: **Color Speed – Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Štampanje ovog broja pomoglo je
**Ministarstvo prosvete i nauke
Republike Srbije**

Sadržaj

Društvo strane 6 - 17

Koliko danas vredi znanje u Srbiji?
Diploma – paloma
piše: **Ivana I. Božić**

Medijska scena Niša
Med i jed
piše: **Velibor Petković**

Spoljni dug Srbije
Dužni kao... mi
piše: **Ivana Božić Miljković**

Kako je mali ovaj svet
Teorija “šest stepeni razdvajanja”
piše: **Marjan Milanov**

Knjige strane 15-17

Intervju: Zvonko Karanović, književnik
Ne živi se po savetima
razgovarala: **Aleksandra Gojković**

Bret Easton Ellis
Imperial Bedrooms
piše: **Željko Obrenović**

Strip strane 18-24

Vekovnici Unchained
piše: **Zlatibor Stanković**

Stripovanje (30)
Before Watchmen
piše: **Marko Stojanović**

Intervju: Rajko Milošević Gera
Tarantino je svestan da
o stripu znam više od njega
razgovarao: **Marko Stojanović**

Film i TV strane 25-30

Multimedijski superheroji (33)
Sudija Dred
piše: **Dejan Dabić**

Recenzije:

Đangova osveta
piše: **Đorđe Bajić**

Pijev život
piše: **Dejan Dabić**

Kad svane dan
piše: **Dejan Dabić**

Led
piše: **Đorđe Bajić**

Muzika strane 31-38

Vek džeza (13)
Genije iz Nju Orleansa
piše: **Aleksandar Radovanović**

Recenzije:

Muse
The 2nd Law
piše: **Miloš Najdanović**

Biffy Clyro
Opposites
piše: **Miloš Najdanović**

Velibor Nikolić
Čovek peva posle rata
piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Fluid Underground
Sumrak bogova
piše: **Aleksandar Nikolić Coa**

Intervju: Eyot
Najbolje je kad budućnost
i tradicija idu ruku pod ruku
razgovarao: **Dalibor Popović Pop**

Intervju: Milan Mumin
Ne mogu da sviram ni sa kim
ko mi nije prijatelj
razgovarao: **Ivana I. Božić**

Intervju: Aleksandar Stošić, Nahty
Nismo komercijalni bend
razgovarao: **Aleksandar Nikolić Coa**

Piše: Ivana I. Božić

Diploma – paloma

iliti

Koliko danas vredi znanje u Srbiji?

“Došao sam do zaključka da je koledž samo rupa za skrivanje. Bilo je kretena koji su ostajali zauvek unutra. Čitavo je mesto bilo jalovo. Nikada ti nisu govorili šta te čeka napolju u stvarnom svetu. Samo su te kljukali teorijama i nikad ti ne bi rekli koliko je ulica tvrda.”
Čarls Bukovski, „Bludni sin”

Zavšetak fakulteta znači kraj noćima bez sna provedenim uz knjigu, polaganju ispita, hrani iz menze ili mamine kuhinje... kraj onom bezbrižnom vremenu ispunjenom strepnjom oko ispita i polaganja istih, vremena za odlazak na koncerte za koje bukvalno odvajate od ionako skromnog studentskog budžeta, žurki sa promo cenama, blejanjem sa prijateljima, kolegama, nekim sporadičnim likovima...

Mnogi studenti ne ukapiraju da je fakultet samo jedna od stepenica na putu ka životnim postignućima, već je za njih on glavni cilj. Zato i ne znaju kojim putem da krenu nakon diplomiranja. Studiranje treba iskoristiti kako bi otkrili šta, zapravo, želite od života, ali većina dvadesetogodišnjaka u tom trenutku to ne zna.

Visoko obrazovanje = dobar i pristojno plaćen posao?

San svakog čoveka je da radi posao koji voli i za koji se školovao i da za to bude adekvatno plaćen. Retki su srećnici koji se mogu pohvaliti da rade upravo ono što vole a još ređi su oni koji se mogu pohvaliti pristojnom platom ili bilo kakvim primanjem.

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, tokom jedne godine diplomira 15.811 studenata u oblasti prava, ekonomije i ostalih društvenih nauka. Na evidenciji Nacionalne službe zapošljavanja trenutno je 12.917 diplomiranih ekonomista, 6.050 pravnika, 4.406 mašinaca i elektronaca i čak 13.924 vlasnika diploma filozofskog, filološkog i ostalih društvenih fakulteta, osim prava i ekonomije. Lekara, stomatologa, veterinarara i socijalnih radnika se školuje ukupno 4.210, a nastavnika za 180 manje.

Na državnim fakultetima godišnje diplomira 28.476 studenata, na privatnim 8.179, dok oko 9.500 diplomira na visokim privatnim i državnim školama. Najviše diploma se izda u

Beogradu a najmanje u južnoj i istočnoj Srbiji. Trenutno indeks poseduje 228.531 student, a posao traži 68.541 diplomirani. Potrebe tržišta i upisne kvote na fakultetima nisu usklađene tako da mlade ljude, nakon završenih studija, čeka bezuspešno traganje za poslom. Do radnog mesta najbrže dolaze stručnjaci za finansije, inženjeri elektrotehnike, matematičari, nastavnici stranih jezika i lekari pojedinih specijalnosti – anesteziolozi, kardiolozi i oftalmolozi.

Među traženim zanimanjima su i kuvar i poslastičar. Prema podacima Centra za zapošljavanje, poslodavci traže visokokvalifikovane poslastičare i kuvare. A kada ste traženi na tržištu, onda možete i da birate poslodavca, ali i platu.

Na evidenciji Nacionalne službe zapošljavanja nalazi se 266.148 osoba bez ikakvog radnog

iskustva. Glavni problem nezaposlenih bez radnog iskustva je nekvalifikovanost za stručne poslove. Skoro polovina nezaposlenih su ljudi sa srednjom stručnom spremom, oko 40% je bez ikakvih kvalifikacija, a svega 2,8% ima višu školu ili fakultet. Najviše nezaposlenih bez dana radnog iskustva ima među ekonomskim tehničarima, prodavcima i maturantima gimnazije. Polovina onih koji nikada nisu radili mlađa je od 30 godina.

Da li je diploma obično parče papira ili ulaznica u poslovni svet?

Da ne možete studirati bilo šta i da morate biti vizionar, shvatio je Vladimir G., diplomirani sociolog. Nakon diplomiranja kucao je na mnoga vrata, ali su sva ostala zatvorena. „Stožirao sam u jednoj gimnaziji u okviru programa ‘Prva šansa’, ali sam nakon isteka tog perioda ponovo bez posla. Teško je pronaći zaposlenje u mojoj struci, posebno u školama. A i na birou nikada nema posla za nas sa diplomom. Uvek se traže fizički radnici, obučari, građevinari. Niko neće nas da zove, čak ni za neku nižu nadnicu”, razočaran je Vladimir.

Milica K. je 2002. godine upisala Pravni fakultet u Nišu sa željom da jednog dana radi kao sudija. Međutim, tokom njenih studija, ne samo da se promenio obrazovni program, već je reformom pravosuđa znatno smanjen broj sudija ali i sudova. “Pre dve godine sam završila studije. Nakon diplomiranja prijavila sam se na biro, ali i dalje tragam za poslom. Svesna sam da je teško pronaći posao, posebno kada je toliko puno diplomiranih pravnika na birou. Još ja živim u malom mestu gde je ukinut sud, tako da mi ostaju opcije ili advokatska praksa, ili pravna služba u nekoj firmi. Naravno, svi traže prethodno iskustvo. A kako da stekneš bilo kakvo iskustvo kada niko neće da te primi makar kao pripravnika? Niko neće da vas primi tek tako. Potrebno je da

poznajete nekoga da vas preporuča. Danas je uglavnom tako."

Sasvim drugačije je iskustvo Miličinog kolege Vladimira V., koji je nakon diplomiranja počeo da stažira u jednoj advokatskoj kancelariji. „Tek kada krenete da kao radite nešto, shvatite koliko se teorija, koja se izučava na fakultetu, i praksa razlikuju. Lično poznajem neke naše starije kolege koje ne umeju ni najobičniju molbu da sastave.“, iskren je ovaj pravnik. Na pitanje koliko mu je diploma pomogla u traženju posla, samo se jetko nasmeja: „Heh, pomaže tu drugačija vrsta papira.“

Nakon završenog Fakulteta za menadžment, Verica N. provela je tri godine tražeći bilo kakav posao. Na kraju je uspjela da pronađe posao, ali ju je poslodavac prijavio kao da ima samo završenu srednju školu. „Toliko nerviranja oko ispita i fakulteta, pa onda skoro pola godine sam izgubila oko poslednjeg ispita koji je jedan od najtežih na menadžmentu, da bih na kraju gotovo pala u depresiju jer nisam uspjela da pronađem posao.“ Kako nije iz Niša, od plate koju prima mora da odvoji za kiriju, račune, hranu... „Teško uspevam da sastavim mesec. Obično mi moji pošalju nešto para jer moja plata ne može da pokrije najosnovnije troškove.“

Kažu da je najperspektivnije studirati elektroniku jer se kasnije najbrže stiže do zaposlenja. Naravno, zavisi o kom smeru se radi. Sveže diplomirani elektronac Nikola Z. je nakon nepunih mesec dana pronašao posao. „Kada sam diplomirao, počeo sam da šaljem svoj CV nekim firmama gde sam čuo da im je potreban profil radnika kakav sam ja. Nekoliko njih mi se zahvalilo na ponudi sa konstatacijom da su ta mesta već popunjena. Jedni su čak rekli da će me zvati na intervju i više se nikada nisu javili. Onda mi je, gotovo slučajno, ispala prilika za ovaj posao koji sada radim. Jednoj firmi je bio potreban programer. Otišao sam na razgovor i šef je na kraju pitao kada mogu da počnem da radim. Dobio sam ugovor na neodređeno a i plata je solidna.“

Zbog lošeg materijalnog stanja, Marijan S. nije uspeo da se upiše na fakultet, ali je vremenom, uz pomoć drugara, naučio web dizajn. Na jednom od sajmova zapošljavanja ostavio je svoju biografiju na štandu jedne firme. Budući poslodavac je, videvši njegove radove koje je okačio na svoj Facebook profil, odlučio da ga pozove na razgovor. Nakon toga je dobio i posao u jednoj firmi koja se bavi izradom promotivnog materijala (brošure, katalozi, plakati, flajeri, web sajtovi...). „Angažovan sam preko studentske zadruge, tako da mi ne teče radni staž. Za sada je dobro, osim što plata ponekad kasni. Uglavnom, posla uvek ima. A kad ima posla, onda bude i para.“, tvrdi Marijan.

Nikola V. je najpre upisao Elektronski fakultet u Nišu, da bi nakon dve godine prešao na Višu elektronsku. Tamo je donekle davao redovno ispite a onda je jednostavno stao jer se pomalo i razočarao. Na nagovor prijatelja počeo je da uči programiranje a danas radi za jednu beogradsku firmu. „Posao nije nimalo lak, zahteva dosta odricanja, ponekad ne mogu da se danima vidim sa meni dragim ljudima, ponekad su rokovi kratki i gotovo da ceo dan provedem na poslu, ali, kada dođe plata, shvatim da sav trud nije bio uzaludan.“

Kraj većitih studenata

Oni koji su upisali studije pre usvajanja novog Zakona o visokom obrazovanju (2005) moraću da diplomiraju do sledeće akademske godine. Ukoliko to ne urade, moraću da pređu na bolonjski sistem školovanja ili da promene fakultet ili univerzitet, ili da odustanu od studija. U cilju smanjenja broja većitih studenata, neki fakulteti organizuju dodatne rokove.

Do 2020. godine Srbija bi, strategijom obrazovanja, trebalo da ima 40% visokoobrazovanih koji imaju od 30 do 34 godine. Da bi se to ambiciozno predviđanje ispunilo, potrebno je da diplomira skoro svaki student koji danas ima od 22 do 26 godina. To znači da, od 225.000 studenata upisanih od 2005. do 2009. godine, njih 200.000 mora da završi fakultet. Međutim, trenutna statistika je poražavajuća jer u Srbiji u proseku godišnje diplomira oko 15.000 studenata, dok skoro svako drugi odustane od studiranja.

Da bi se povećao broj visokoobrazovanih, neophodno je da i država izdvoji veća sredstva za visoko obrazovanje. Primera radi, razvijene zemlje godišnje izdvajaju minimum 1,6% bruto nacionalnog dohotka za visoko obrazovanje, dok se kod nas izdvaja manje od 0,9%. Trenutno 6,5% stanovništva ima fakultetsku diplomu, na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje nalazi se 55.241 građanin sa diplomom fakulteta i oni čine 7,36 odsto od ukupnog broja nezaposlenih.

Oko 60.000 studenata poseduje bolonjske diplome sa zanimanjima kojih u zvaničnim registrima nema. Kako bi studente uklopili u tržište rada, Nacionalni savet za visoko obrazovanje proslediće, početkom naredne godine, Ministarstvu prosvete predlog Nacionalnog okvira kvalifikacija. Njime će biti definisani nivoi obrazovanja i ishodi učenja, tj. šta student treba da zna i šta je u stanju da uradi na osnovu kvalifikacije koju je stekao na određenom nivou obrazovanja. Bolonja je uvela zanimanja poput poslovnog psihologa, mastera prostornog planiranja, sajber forenzičara, kojih ranije nije bilo u registrima. Kako nema zvaničnog objašnjenja šta ovi ljudi umeju da rade i kakve kompetencije nosi njihova diploma, poslodavcima su "teško vidljivi". Kod nas još uvek nije definisano šta je, na primer, neko ko završi bačelor iz psihologije a zatim ode na informatiku kako bi upotpunio znanje iz te nauke. Međutim, u svetu se sve to jasno definiše, tako da tamo neko može da bude bačelor iz jedne oblasti a master iz druge.

Uvođenjem Nacionalnog okvira kvalifikacija znatno će biti olakšano priznavanje kvalifikacija i mobilnost kako u okviru zemlje, tako i među zemljama evropskog obrazovnog prostora i šire.

Najtraženija zanimanja u 2013. godini

CareerBuilder i Economic Modeling Specialists Intl. sproveli su istraživanje za američko tržište o tome koja će zanimanja biti najtraženija 2013. godine. Listu najtraženijih zanimanja objavio je i Magazin Forbs.

Prema rezultatima ovog istraživanja, top 18 zanimanja za 2013. godinu su:

1. **Softver developer** (programer) – od 2010. godine porast potražnje ovog zanimanja je 7%, a prosečna plata je 90.530 \$ godišnje.
2. **Računovođe i revizori** – od 2010. godine porast potražnje je 3%; a prosečna plata iznosi 61.690 \$ godišnje.
3. **Marketing istraživač i marketing specijalista** – od 2010. godine potražnja je za 10% veća, a prosečna plata je 60.570 \$ godišnje.
4. **Analitičar informacionih sistema** – od 2010. godine porast potražnje je 5%.
5. **Menadžer ljudskih resursa** – od 2010. godine potražnja je za 5% veća.
6. **Administrator mreže i administrator informacionih sistema** – od 2010. godine porast potražnje ovog zanimanja je 5%.
7. **Predstavnik prodaje** – od 2010. godine potražnja je za 4% veća.
8. **Analitičar za bezbednost informacionih sistema, web inženjeri i dizajneri informacionih sistema** – od 2010. godine potražnja je porasla za 5%.
9. **Mašinski inženjeri** – od 2010. godine porast potražnje ovog zanimanja je 6%.
10. **Industrijski inženjeri** – od 2010. godine porast potražnje je 5%.
11. **Programeri** – od 2010. godine porast potražnje je 3%.
12. **Finansijski analitičari** – od 2010. godine vporast potražnje je 4%.
13. **Specijalisti za odnose s javnošću** – od 2010. godine porast potražnje je 4%.
14. **Menadžeri za logistiku** – od 2010. godine porast potražnje je 8%.
15. **Administratori baza podataka** – od 2010. godine porast potražnje je 7%.
16. **Event planeri** – od 2010. godine potražnja je porasla za 10%.
17. **Finansijski kontrolori** – od 2010. godine potražnja je porasla za 3%.
18. **Lični finansijski savetnici** – od 2010. godine porast potražnje ovog zanimanja je 3%.

IT zanimanja atraktivna su i u Srbiji, a najtraženiji su programeri, administratori mreže, dizajneri. Prema rezultatima istraživanja Republičkog zavoda za statistiku, prosečna plata programera u septembru ove godine iznosila je bruto 105.815 dinara. Ipak, još puno radnih mesta čeka da bude popunjeno jer svake godine ostane preko pet hiljada slobodnih radnih mesta u oblasti informacionih tehnologija.

Piše: Velibor Petković

Medijska scena Niša

Med i jed

Bio jednom jedan američki Maršal kome je to bilo pravo ime. Kažu da je bio opčinjen elektrikom i po tome je mnogo bliži našem rođenom Nikoli Tesli negoli usvojenom Josipu Brozu. Ovaj drugi je u mladosti maštao da postane konobar, a posrećilo mu se da postane maršal. Uniforma je mnogo lepša, a i ovlašćenja daleko prevazilaze moć oberkellera iliti šefa sale. Doduše, dobijena je u krvi, „to je zato što je bio prvi“, ali ostavimo Brozomoru da čami u zaboravljenim pesmama. Vratimo se Maršalu Makluanu koji je pravadne 1964. godine objavio knjigu „Razumevanje medija“ (Understanding Media). Prvo poglavlje tog, sada kultnog dela, nosi neobičan naslov „Medij je poruka“.

Šta to zapravo znači? – čujem urlik pitanja pomešan sa psovkama koje rominjaju po krovu naše novinarske kućice. I zato brzo odgovaram, pre nego što na mene ne napujdate šintere: ljudi žive i ponašaju se pod uticajem tehnologije, ona ih menja i prilagođava sebi, određuje njihovu komunikaciju i to je mnogo važnije od samog sadržaja koji se komunikacijom prenosi. Baljezgamo povazdan, kojekude o kojekemu, a baljezganje je mulj koji je sam po sebi važan, on nas čini ljudima. Ako povremeno naletimo na grumen zlata, utoliko bolje, ali nije presudno.

Znam da bi se američki Maršal zgrozio nad mojim uproščavanjem njegovih misli, ali taj antropološki tehnološki determinizam u osnovi znači da je važnije da grad Niš ima svoje medije – novine, radio i TV stanice – negoli šta se u njima piše i emituje. Krilatica „medij je poruka“ omogućava nam da letimo i kada među nama nema anđela. Pa zar je jugoslovenski nadrealni socijalizam većini stanovništva omogućio pristojan život zbog toga što je trbuhozborac Tito mudro besjedio? Ili je samo njegovo zaplitanje jezikom porečja hrvatsko-slovenačke pogranične Sutle (kao da se u detinjstvu opekao sutlijašem, a ne kuvanom svinjskom glavom) bilo poruka. Veliki maharadža u belom odelu bio je medij sam po sebi, svetionik! Homo erectus, u svakom

smislu te reči. Čovek – štafeta. Guru nesvrstanosti, umiljato jagnje što tražeći tatka dve majke sisa, američku i rusku. Ljubitelj vesterna, naš „Gorila (što) se kupa u podne“, a zavide mu drugarice zebre i drugovi bizoni. Brioni i drugi filmovi, poratno-ratni. Koliko poruka „titomedija“!

Svetlost je najbolji primer kako je Maršal Makluan široko shvatao medije, ne samo kao informativne kuće, poput nas – domorodaca XXI veka. Po njemu, električna svetlost je čista informacija, to je taj medij koji je poruka sam po sebi. Ako uz pomoć svetlosti ispišemo neku reč na reklamama, onda dobijamo sadržaj medija svetlosti. Tako je i govor sadržaj pisma, sadržaj štampe je reč, sadržaj govora je misao (ne svakog, naravno, imamo mi poslovice „Živ mi Todor da se čini govor!“ da označi mlačenje prazne slame kao nacionalnu olimpijsku disciplinu broj 1).

Neki su zavapili za milost, pa će im želja biti ispunjena: koga sve ovo više zanima, neka potraži po bibliotekama i internetu. A ja ne mogu da odolim, a da ne ubacim posle ove uvodne masaže i jednu pikanteriju: Maršalov sin Erik piše da je njegov otac 1967. godine objavio knjigu u kojoj je želeo da detaljnije obrazloži stav „medij je poruka“.

Zbog štamparske greške u naslovu, knjiga se pojavila pred čitaocima s naslovom – porukom „Medij je masaža: Zaliha učinaka“ (Medium is the Massage: An Inventory of Effects). Grešku je napravio čuveni Penguin Book, a još je čudnije što se autoru dopala ta štamparska greška i što je odlučio da je tako pusti u javnost. Ona je zapravo potvrdila ideju o potrebi da se sa sadržaja pređe na proučavanje kompletnog učinka. Osnovna promena našeg električnog doba je bavljenje učinkom, a ne značenjem, govorio je medijski prorok dvadesetak godina pre pojave interneta. On nas je upozorio da ne pratimo samo kretanje informacije, već celokupnu situaciju. Takvo je naše „doba masa“ – „Mass Age“. Ili možda „masovno doba“ – što čovek lošije zna engleski, to su mu asocijacije brojnije.

Eto opravdanja za ovaj surovi uvod u priču o niškim medijima, o njihovom usponu i padu u našem zaseoku „globalnog sela“ (još jedan Makluanov termin kojim je nagovestio World Wide Web), gde se nećemo praviti Englezi, iako nam i te kako odgovara njihova definicija javne klevete: „Što veća istina, to veća kleveta!“ Drugim rečima, „u laži su kratke noge“, ali veliki... nos.

Skidanje medijskog mraka, aller retour

Ne pretendujem na istorijsku istinu, jer sećanje je rekonstrukcija, a ne fotografija „objektivne istine“. Ovo je jedna lična priča, kao i sve druge koje nas drže na okupu. Zamislite svet bez Isusa Hrista? Da li bi naši životi imali smisao ili bi bili postmodernističke nepovezane krhotine? Naravno, lična priča dobija na snazi kada je reč o Božjem sinu. Ali i svi drugi su nečiji sinovi i kćeri i njihove priče dobijaju smisao u sopstvenom mikrokosmosu. Drugim rečima, o novinarstvu u Nišu može da govori svaki novinar i svaki čitalac, slušalac, gledalac i da tako ponešto saznamo, ali ni-

kada celu istinu. Pre će pas da odgrize sopstveni rep nego što će istina postati sveobuhvatna i jasno vidljiva.

U rukama držim dopis Republičke radiodifuzne agencije upućen novinaru Predragu Blagojeviću, uredniku sajta „Južne vesti“. Kolega im je uputio zahtev za spisak dugovanja televizijskih, radio i kablovskih emitera, kao i onih kojima je oduzeta dozvola na dan 23. oktobar 2012. godine. Na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama i izjavljene žalbe povereniku za pristup informacijama od javnog značaja, RRA mu je odgovorila 6. decembra iste godine. Uz objašnjenje da „tražene podatke nismo mogli ranije da dostavimo zbog obimnosti traženih informacija, jer je u pitanju evidencija od preko 400 emitera televizijskog, radio i kablovskog programa“, poslali su i osam priloga o svim dugovanjima.

Tele bi u šarenim vratima našlo više smisaonih poruka zašto je ugašena TV 5 iz Niša nego što bih ja u navedenim spiskovima dugovanja. Ne samo zato što je tele inteligentije biće od mene, nego i zbog toga što su cifre tačne, ali nisu u stanju da nam ispričaju celu istinu. U pregledu oduzetih TV dozvola na pomenuti 23. oktobar nalazim solidan dug naše „Petice“ od 1.357.050 dinara. Kalkulišem s kalkulatorom i vrednošću evra od 115 dinara i dolazim do cifre od 11.800 evra. Da li je to previše? Sigurno da nije, postoje dakle i drugi dugovi koji su RTV 5 odneli na onaj svet – u nepostojanje.

Tražim druge niške medije i vidim da je istog oktobarskog dana TV Zona bila dužna 4.202.819 dinara – logično više od TV5 jer je mesečna nadoknada za nju skuplja, s obzirom da je bila regionalna televizija. Lokalni TV Banker dugovao je tada 1.637.079 dinara, TV Soko 37.855 dinara (gde ta „ptica“ može da se vidi?), a TV K:CN (Kopernikus, valjda) 327.415 dinara. Dok prekucavam ove brojeke pada mi na pamet da Radio Niš nikome nije dugovao baš ništa, ali je posle 65. rođendana, ugašen na Mladence 2010. ujutru oko pola devet. Katil ferman stigao je iz prestonice, kao i za sve druge ugašene medije. „I sve po zakonu“, kao u pesmi Đorđa Balaševića. Zakonu o radiodifuziji Republike Srbije. Pisali su ga mudraci, a usvajali i dopunjavali poslanici Skupštine Srbije, od 2002. do 2009. godine. Tako je dobro sastavljen da izvan Beograda mogu da opstanu samo jogini koji levitiraju iznad madraca od srčice i eksera. Biće još padalica na zvezdanom nebu Niša i Srbije – unutrašnje u celini i celosti. Ova tautologija pokojnog Žike Obretkovića ima više duha nego što pomenuti zakon ima razumevanja za Srbiju koja se ne vidi sa Kalemegdana. Eh, da su barem gledali sa Avale ili još bolje, sa avalskog tornja, ali on je tada bio u društvu pravog Starog mosta u Mostaru i njujorških Kula bliznakinja, pa je pogled bacao pravo u crnu rupu. Možda je zato Zakon ovako mračan?

Gledam u ugašeni televizor koji sam pokrio heklanom miljeom da me podseća na prastare dane, radio-aparat odavno nemam u kući te program slušam preko mobilnog telefona, a lokalne novine sam i danas preskočio da kupim. Gledam i razmišljam o rečima jednog profesora iz Bugarske koji mi je pre nekoliko godina rekao da oni imaju gradove veličine Niša koji nemaju ni jedan jedini sopstveni medij. Iskreno sam se tome začudio, a on se iznenadio što sam tako naivan. Rekao mi je nešto poput „Европейският съюз е все по-централизирана, капитализъм не харесва малките неща“. To valjda znači da Evropska unija sve centralizuje, kapitalizam ne voli sitne stvari. A ima li šta sitnije od naših života, pitam se danas, ovde i sada u Srbiji? Hic et nunc, life is punk!

Prisećam se kako je to izgledalo kada sam ja počinjao da pečem novinarski zanat, one davne 1980. godine, kada je Tito otišao u večna lovišta. Ne verujem da su mu se obradovale sve one životinje koje je za života potamano, a verovatno ni njemu nije prijalo da gleda u oči svu tu divljač. Pogotovo što smo svi osuđeni na večnost i iz tog kruga postojanja nema izlaza. Znači li to da ugašeni mediji, pa i ovi naši niški, postoje u drugoj dimenziji? Dosta zajebavanja!

Kada sam posle drugog razreda srednjeg usmerenog obrazovanja upisao treći, opredelivši se

za novinarski smer u Gimnaziji „Stevan Sremac“, započeli smo sa izučavanjem novinarske teorije. Bilo je i pomalo prakse, pisali smo neke tekstove za zidne novine, imitirajući Kineze u doba izgradnje komunizma i „kulturne revolucije“. Ekipa iz mog odeljenja čak je napravila i jednu radio-emisiju u Mesnoj zajednici „Branko Bjegović“, gde je naš školski drug Mišel uveče puštao muziku u lokalnom improvizovanom diskaću, da bi kasnije dogurao do šefa dopisništva „Večernjih novosti“ u Nišu. Ali od onih pravih sredstava javnog informisanja, kako smo u to doba zvali medije, u Nišu su postojale samo „Narodne novine“, omladinski list „Zbivanja“ i „Radio Niš“. Kakva televizija, kakvi bakrački, marijači i Orijana Falači! Ništa od toga, samo kameraman koji je usnimavao golove na utakmicama Radničkog i slao trake autobusom do redakcije emisije „Sportski pregled“ Televizije Beograd. Pa ako šofer usput pravi duge pauze, ništa od golova u popularnoj emisiji, taman i kad su pljuštali na Cairu. Znam to odlično jer sam trenirajući u pionirima skupljao lopte i najviše voleo da budem iza gola. Na utakmici protiv Sarajeva lepo se vidim kako u trenutku kada fudbal ulazi u mrežu gostiju skačem kao kengur, dočekavši mojih pet sekundi slave, što je doza koju je Vorhol zanemario.

Otkuda onda sve te medijske „trule višnje“ u našem čehovljevskom višnjiku? Nastale su devedesetih i nisu sve odmah imalu tu nezdravu boju. Neke su bile zdrave i jedre, uprkos ratu, nemaštini i političkom uplivu, nežnom poput gluvača koji se dočepao gajdi. Neki tvrde da ih je bilo dvadesetak, mada je onih od stvarnog značaja upola manje. Uoči rata u Sloveniji, kojim je 1991. počela da se krni Jugoslavija, ojačano je dopisništvo Televizije Beograd radi pripremanja sopstvene „Hronike regiona“. Nedugo zatim, formirana je Gradska TV (sadašnja NTV), mada je nogu povukla televizija „Star 5“, koja se kasnije ugasila da bi luču od nje preuzela TV 5. Teško je sada setiti se redosleda nastanka, a ovo i nije istorijat medija: „RTV Belle amie“, „Banker TV i radio“, „Nais“, „Kopernikus“, „Oko sokolovo“ u Gadžinom Hanu sa uglavnom niškim kadrovima, „TV Zona“, uz bezbroj radio stanica među kojima se izdvojio „City radio“ i „Fast“ – neka se drugi ne uvrede zbog mog slabog pamćenja. U novije vreme pojavio se i Radio eparhije niške „Glas“, kao i internet glasilo „Južne vesti“. Ali ovo nabranjanje neće potvrditi jedan od zakona dijalektike da „kvantitet rađa kvalitet“, jer njega ili ima ili ga nema. A u tim piratskim vremenima i mediji su bili takvi, neki hrabri jer nisu imali izbora, a neki kukavice jer im se to više isplatilo nego da se golih grudi junače na vetrometini.

Maljave sise depilirao je Zakon!

Dug je zao drug

Ovde ne govorimo o falusu! Reč je o dugu u novcu, pozajmici od banke ili lihvara. A poznato je da se nemački dramski pisac Bertold Brecht pitao: „Ko je veći razbojnik? Onaj koji je opljačkao banku ili onaj koji ju je osnovao?“ Na ovo bismo se lako mogli nadovezati pitanjem: Šta je onaj koji uzima kredit na tuđe ime, znajući da ga neće moći vratiti? Nepopravljivi optimista, naivac ili nešto drugo što se ne da izgovoriti.

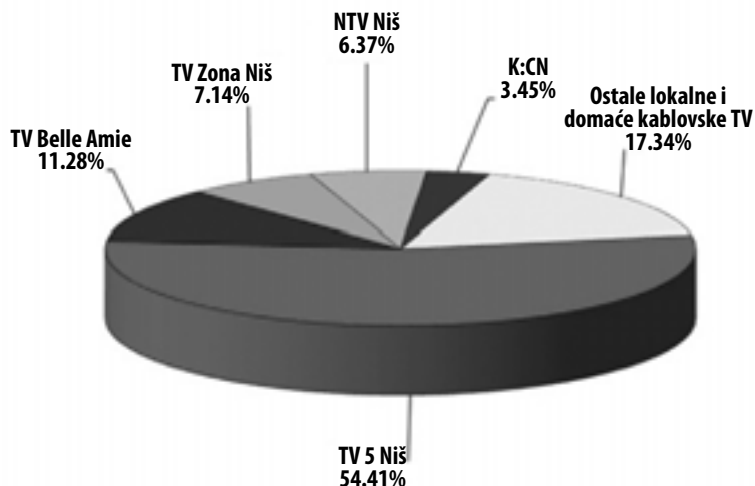
Veoma gledana „TV 5“ ukinuta je zbog kredita koje nije mogla da plaća, što svojih, što onih gde je bila žirant za razne poslovne poduhvate, od hotelskih do prženja kafe. U tom blenderu stradali bi i mnogo moćniji. Ni Marks nije sedao da piše dok mu Engels ne obezbedi novčanu potporu, kapitalizam je baza, a komunizam duhovna nadgradnja. Sve to u „Petici“ nisu želeli da znaju, nego su zidali „čardak ni na nebu ni na zemlji“. Možda bi on našao načina da se lestvicama prizemlji, poput onih koje spasioci izbacuju iz helikoptera opkoljenih vojnicima. Međutim, kada su nacionalne frekvencije dodeljene samo beogradskim televizijama, uključujući i one „papirne“ – nepostojeće, ali uz fina obećanja da će izgledati bajno – sjajno, TV 5 je dobila prvi nokdaun. Drugi je usledio kada ga je napustila gazdarica i odnela sa sobom obećanje Beograđana da će regionalna frekvencija biti naša „južnjačka uteha“. Tako je „Petica“ ostala samo lokalna televizija, a novoosnovana „Zona“ postala regionalna TV, poput „Belamija“ – privatne Radio-televizije s pedigreeom. Kakvim-takvim, ali njen rodoslov nije sporan, kao ni vlasnikove moći pozitivne transformacije i u najgorim vremenima.

U tom grmu leži zec i pravi programsku šemu bez krčmaral! Radio Niš je propao jer se posle lokalnih izbora 1996. (priznatih lex specialisom 1997) njegovo rukovodstvo uputilo na poklonjenje u RTS i izboksovalo političku odluku da finansije ne budu više fifti-fifti grad Niš – Republika Srbija, nego da sva mast i čast priteče iz prestonice. Tako je omogućeno da se medijski bude opozicija gradonačelniku Zoranu Živkoviću i vladajućoj demokratskoj koaliciji, ali nam se to posle 5. oktobra 2000. godine sistematski obijalo o glavu: u prvom otpuštanju 2002. brojno stanje je prepolovljeno, da bi u naredna dva do 2009. socijalni program bio kazna za tri četvrtine zaposlenih, a preostalih desetak je proleterski nastavilo program sve do pomenutog 22. marta 2010. kada je presečena veza između radio-stanice u Lole Ribara 7A i predajnika na brdu Gorica.

U jesen 2012. (bio je 2. novembar, poslednja generalna najava za centralne vesti može se videti na njihovom još živućem sajtu), u čabar istorije smeštena je TV 5. Uprkos masovnoj podršci Nišlija, jer oni su isuviše

DSHR% - Učešće u gledanosti lokalnih i domaćih kablovskih TV stanica, stratum: Niš

Svi pojedinci 4+, Niš, 15.11.-21.11.2010. (piplmetarski+dnevnički podaci)

siromašni da bi platili i sopstvene račune, a kamoli nagomilane milionske kredite. Konačno, sedam dana pred Novu 2013. i „Zona“ je postala „Zona sumraka“. Ova televizija je napravljena tako da nema marketing koji zarađuje novac, već im ga poklanja „dobra vila“ žute kose u plavoj haljini. Kada je ta „vila“ izbore izgubila, presušili su fondovi za finansiranje koječega i kojekude, pa tako i ovaj namenjen niškoj regionalnoj TV „Lele Zone!“

Gledaoci su tužni, slušaoci takođe, a ni čitaocima „Narodnih novina“ nije lako, jer uprkos natčovečanskim naporima preostalih zaposlenih u jedinom dnevnom listu južno od Singidunuma, sve je teže napraviti pristojan dnevnik. Kako vreme odmiče približava se dan koji je pre mnogo godina na talasima Radio Niša prereka slušateljka Smilja: „Ako se ovako nastavi, neće moći da se nastavi!“ Njen lapsus, zbog treme što sam je uključio u program da postavi pitanje glavonjama u studiju, pokazao se kao mudrost dostojna Konfučija.

Ne treba biti Tarabić da bi se prereka budućnost medija u gradu cara Konstantina. Sve je bliži dan kada ćemo gledati beogradske televizije, slušati beogradske radio-stanice i kupovati samo beogradske novine. Internet glasila takođe će ogromnom većinom biti pravljena u prestonici, ali zbog manjih troškova, ostaje nada da će „Južne vesti“ opstati. A tu je i Fejsbuk koji pojedincu omogućava da svakodnevno s prijateljima pravi neku vrstu privatnih novina, u kojima se informiše o svemu: od toga hoće li biti smaka sveta do bezbroj priča kako su i šta rade ovih dana bliski i manje bliski ljudi s kefalom ili bez njega, ali zanimljiviji svakako od političara. Poneko

od njih otvori kafić i svi dobijemo priliku da se iz virtuelnog sveta preselimo u realni i proverimo jesmo li stvarni likovi ili samo još jedan od nastavaka „Matriksa“.

A „Pressing“ koji upravo čitate, hoće li on opstati i dogurati barem do stotog broja? Ni to ne znam, mada mu svi koji u njemu pišemo i čitamo ga od korica do korica, želimo mesečnu dinamiku izlaženja i vekovnu dugovečnost. A ako toga ne bude, preselićemo se na internet, putem koji je predvideo Maršal Makluan, kojim sam vas u ovom tekstu pošteno izmasirao.

Šta god da bude, ne vredi plakati! Ne samo zato što „Moskva suzama ne veruje“, kao u „Tihom Donu“, pa ni Beograd našim niškim jecajima. Treba biti junak i znati ono što smo spoznali kulturno se uzdičući na vašarima i drugim ringšpilima, od Panteleja do Pratera: Mi u Srbiji nemamo Zid plača. Mi ne plaćemo ni na zidu smrti. Pa nećemo onda ni zbog gašenja niških medija.

p.s.

Sve će to narod pozlatiti! (Možda i prethodno pomlatiti.) I ponovo medom pomeđiti, uključujući i medije. Ali sada je masovno doba (Massage): „Čašu meda još niko ne popi što je časom žuč i ne zagrci; čaša žuč ište čašu meda, smiješane najlakše se piju“. Koliko će dugo to trajati, to nam ni mudri Njegaš ne može odgonetnuti. Moraćemo sami! Život je najbolja terapija. A 2013. je godina u kojoj ćemo obeležiti 200-godišnjicu Njegaševog rođenja. Što znači da je velikan rođen 1500 godina od Milanskog edikta. U kakvoj je to vezi, nikada nećemo saznati. Ako ne platimo pretplatu za Javni servis od porcelana.

Piše: Ivana Božić Miljković

Spoljni dug Srbije

Dužni kao... mi

Analizirajući politiku i ekonomiju Srbije u poslednjih dvadesetak godina, stiče se utisak da tokovima našeg individualnog i društvenog života upravljaju „zapadni vetrovi“ i da je naša aktuelna pozicija u Evropi i svetu jasno omeđena koordinatama izazova modernog doba. Ukoliko se govori o krizi, počinje se od 2008. godine, posledice sistemskih promena se pominju od 90-ih, a analiza stepena zaduženosti najčešće ide deceniju unazad sa posebnim osvrtom na podatke iz prethodnih nekoliko godina. Slično je sa praćenjem inflacije, nezaposlenosti i drugih makro-kategorija – mnogo je analiza koje su zasnovane na kratkovidnim osvrtima u prošlost. Pri tome se gubi iz vida činjenica da se u Srbiji živelo i pre 90-ih godina prošlog veka. Iskustvo samostalnog življenja jeste proizvod novije istorije, ali i u daljoj prošlosti Srbija je postojala i kretala se u različitom društvu, vukla pametne poteze, a i one druge koji sve nas sada skupo koštaju.

Zaduživanje sa tradicijom

Spoljni dug o kome govorimo i nad čijim vrtoglavih ciframa se zgražavamo, nije nastao spontano, niti od tranzicije naovamo. Srbija se zaduživala i pre Prvog svetskog rata, i u periodu između dva rata i posle Drugog svetskog rata, a kao što znamo uveliko se zadužuje i danas. Da ne preteramo sa osvrtom na prošlost, ali čitav XX vek smo proveli pozajmljujući sredstva od međunarodnih kreditora i finansijskih institucija. U toj aktivnosti nema ničega lošeg niti nenormalnog, ako imamo u vidu da je Srbija do polovine XX veka bila agrarno orijentisana i siromašna, uz to i ratovima uništena zemlja, bez sopstvenih ekonomskih potencijala kojima bi obezbedila solidan nivo ekonomskog rasta i vođenje kvalitetnije razvojne politike. Inostrani krediti pomogli su da se aktuelna pozicija Srbije u okruženju i uopšte međunarodnim ekonomskim odnosima, promeni u smislu da izađemo iz „agrarnog miljea“, ali siromaštvo nam je ostalo kao verni pratilac i nešto po čemu smo i danas među top deset u Evropi. O postojanju dužničke svesti i dužničkih običaja u Srba svedoči i član 119. Ustava Kraljevine Srbije iz 1888. godine u kome piše „Bez pristanka Skupštine ne može se država zadužiti“, a zatim sledi par rečenica razrade na temu ugovora o zaduživanju i finansijskih izveštaja. U to vreme bili smo daleko od proizvodnje mikroprocesora, ali smo kao svoju veliku komparativnu prednost prepoznali izvoz stoke i mesa na tržišta Austrougarske i susednih zemalja. U

istorijskim spisima koji se odnose na sam početak XX veka i Carinski rat sa Austrougarskom, pominje se kreditno zaduženje Srbije od 500.000 dinara „za iznalaženje novih tržišta za stoku i stočne proizvode“. Dalji tekst u ovom istorijskom spisu zvuči kao bajka: kredit je uspešno utrošen za namene za koje je i planiran, izvoz je povećan, a sa njim i industrijska proizvodnja i trgovina, a i država je u svemu tome uzela svoj deo kolača. U originalu napisano: „...privredni život i razvitak dobio je izvanredan polet, što je dalo neobično veliki polet i nacionalnom duhu i nacionalnoj narodnoj misli.“

Za razliku od vremena od pre jednog veka, danas niti imamo neke precizne ciljeve u zaduživanju, ako ih i imamo, često se sredstva na putu do njihovog ostvarenja spontano izgube, a polet nacionalnog duha i misli zamenjen je brigom za opstanak. Svet je od tada do sada promenio filozofiju življenja, a Srbija nije mogla ići mimo tih tokova. Ipak, nešto smo mogli poneti iz prošlosti. Bar domaćinsko poslovanje i tu odgovornost prema sebi samima i generacijama koje dolaze.

SFRJ – zlatno doba zaduživanja

Kada bi se danas sprovela neka anketa među stanovništvom Srbije starijim od 40 godina, za mnoge od njih bi prva asocijacija na udoban i kvalitetan život bila period od 60-ih do 80-ih godina prošlog veka. Napredak tehnike i životni standard u usponu učinili su da El televizori (made in Niš) zauzmu centralno

mesto u svakom domu, pa su se, između ostalih tema mogle pratiti i one vezane za zaduživanje. Tadašnji predsednici Saveznog izvršnog veća (što je pandan današnjoj funkciji premijera), voleli su da se slikaju za TV i objašnjavaju odakle smo i koliko kredita uzeli i kako ćemo to usmeriti u izgradnju stanova, fabrika, vrtića, saobraćajnica i ostalih infrastrukturnih zdanja. Zaduhivali smo se bezbrižno i lako, a za razliku od ovoga što danas radimo na tu temu, tadašnje zaduživanje je imalo nekog smisla. Čak i da je deo kredita odlazio u nečije džepove, ili bio nekako nenamenski trošen, to nas nije pogađalo, jer smo dobro živeli – investiralo se na sve strane i punom parom. Deo kredita dobijenih iz inostranstva se kroz bankarski sektor usmeravao privredi. U to vreme su banke bile krovotok privrede, a danas je bankarstvo svedeno na profitno orijentisan biznis. Dobijeni krediti trošeni su namenski, uglavnom za izgradnju infrastrukture i razvoj i modernizovanje preduzeća. Poslovi izgradnje bili su povereni domaćim preduzećima, preduzeća koja su nastajala imala su sve uslove da na domaćem (i inostranom) tržištu ostvare zavidnu konkurentnost i izndre poznate i respektabilne robne marke (što bi se danas reklo: brendove). Inostranim i domaćim kreditima, podignut je SIMPO, Lesnina, Kluz, Beko, Zastava i slični giganti od Vardara do Triglava, koji će početkom procesa tranzicije dobiti sufiks „na staklenim nogama“, a kako tranzicija odmiče biti prodati ili predati privrednoj istoriji. Ekonomska politika u to vreme nije poznavala pojam liberalizam – skoro ništa nismo uvozili, ništa naše nismo prodavali i imali smo neku izvozu aktivnost, koliko nam je naša pozicija između Istoka i Zapada to dozvoljavala. Životni standard bio nam je skrojen od ino-kredita ali i sopstvenih zasluga. Nezaposlenost se merila malim brojkama, a država je finansirala zdravstvo, obrazovanje, kulturu i sve što je bilo pod njenim okriljem i ingerencijama. Bilo je to vreme u kome smo imali neuporvedivo manje mogućnosti nego što je to danas slučaj, ali je umetnost življenja bila na zavidnom nivou. Odsustvo sekiracije i opuštenost koja se svuda osećala (na ulici podjed-

Deobni bilans spoljnog duga na republike bivše SFRJ

nako kao i na radnom mestu) bila je proizvod neudubljivanja u probleme tekuće ekonomske politike jer se podrazumevalo da istu vode učeni ljudi kojima se a priori veruje. Kad predsednik SIV-a izađe pred TV gledaoce (kod kojih je uživao veliki autoritet) i kaže da smo „uspešno reprogramirali postojeći dug“ i da ćemo nastaviti da radimo, gradimo i uživamo u životu, u vazduhu ostane trag nekog optimizma. Mali je bio broj onih koji razumeju suštinu reči „reprogramirati“, a za sve ostale radnike, seljake i dobar deo inteligencije neekonomske struke, to je bila samo još jedna u nizu reči koje dobro zvuče i asociiraju na dobro urađen posao. Domaćinska atmosfera u raspolaganju sredstvima od uzetih kredita trajala je do kraja 70-ih godina. Nakon Titove smrti zaduživanje uzima maha, a sa njim i „bezobrazluk“ neproizvodnog trošenja tih sredstava i sve većeg usmeravanja u finansiranje potrošnje, podizanje životnog standarda, plata, penzija i socijalnih davanja. Ušli smo u neki dužnički galop, a pameti u raspodeli i trošenju dobijenog novca je bilo sve manje. Kolektivno prosvetljenje došlo je tek krajem 80-ih godina, kada su šavovi SFRJ počeli da popuštaju i kada je došlo vreme da se svedu računi zajedničkog ušičkanog života. Bivša

Jugoslavija u trenutku raspada dugovala je oko 16 milijardi dolara ili, preračunato na bazi odnosa evra prema dolaru, 2012. godine, oko 12,1 milijardi evra. Raspodela tog duga na društvo od šest republika nije se odvijala prema radu i rezultatima rada već po ključu MMF-a. Tako je novoformirana SR Jugoslavija nasledila (preračunato sa 2012. godinom): 36,5% (4,433 milijarde evra), Hrvatska je preuzela 28,5% (3,461 milijardu evra), Slovenija 16,4% (1,992 milijarde evra), Bosna i Hercegovina 13,2% (1,603 milijarde evra) i Makedonija 5,4% (656 miliona evra).

Sami, dužni i depresivni

Ekonomske doživljaj Srbije 90-ih godina XX veka je tmuran i depresivan. Odrednice kojima se opisuje taj period su: ratovi, sankcije, nezaposlenost, siromaštvo, bombardovanje, Milošević... Ipak, u svemu tome bilo je i nečeg dobrog. Na primer, te sankcije su znatno smanjile našu mogućnost zaduživanja u inostranstvu. Možda bi se i zadužili, ali zidovi sankcija bili su previsoki za takvu akciju. Servisiranje obaveza prema inostranim poveriocima je takođe nailazilo na otpor visokog zida sankcija, pa smo u otplati tih obaveza bili u priličnoj doznji, glavni kreditori su nam bili Kina i Kuvajt, a Milošević, kakav-takav bio, nije mogao da nas u tom periodu zaduži više od 400 miliona evra, što je sitno u poređenju sa pređašnjim brojkama. Pošto je čitav taj period u srpskoj ekonomskoj istoriji opisan kao mutna bara, period sive ekonomije i lova u mutnom, i tih 400 miliona pojela je mutna Marica, privreda nije od toga videla ništa, a šanse za preporod i procvat bile su milijama daleko.

Biti dužan to je IN

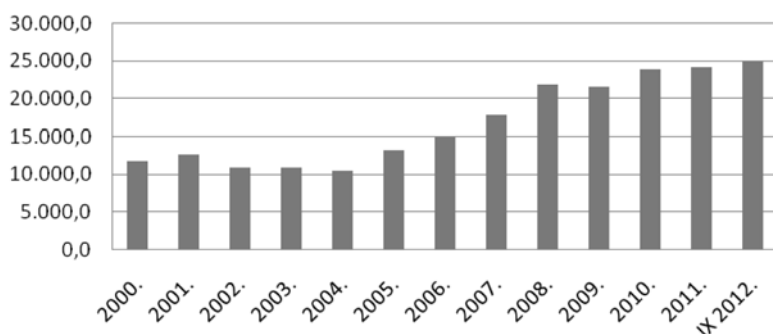
Oktobra 2000. godine, demokratija je ušetala na velika vrata, a sa njom i kolektivni, ničim izazvani optimizam i vera u bolju i bogatiju sutrašnjicu. O sankcijama više nije bilo reči,

ekspresno smo obnovljali odnose sa MMF-om i Svetskom bankom, pravili smo planove svojinske transformacije imovine i šišali travu za nove (greenfield) investicije. Te godine, spoljni dug Srbije iznosio je 11.658,60 miliona evra. Međutim, to nas nije brinulo jer se na priliv novca moglo računati sa više strana: malo finansijske pomoći iz EU u ime tranzicije, malo deviznih doznaka iz inostranstva, nešto od onih istorijskih giganata ćemo prodati, pa ćemo skupiti za početak nečega što bi se moglo nazvati pristojan život. A ako bude dovoljno za nas, biće i za otplatu zajmova. Viziju savršenog novog starta kvarila je činjenica o neusklađenosti javne potrošnje i prihoda i planovi da se iz nadirućih priliva finansira deo potrošnje. I tako, deo po deo, preteralo se u finansiranju javne potrošnje, dok je investiciono angažovanje sredstava bilo ili nedovoljno ili je, jednostavno, izostajalo.

U to vreme sveopšte svojinske transformacije, nametnula se potreba ubrzanog razvoja malih i srednjih preduzeća. Njihov razvoj podrazumevao je ulaganje finansijskih sredstava, pa smo tako od Evropske agencije za rekonstrukciju i Evropske investicione banke dobili neku sitnu kreditnu podršku da taj posao izvedemo kako treba. Evropska unija kojoj smo težili bila je dobar primer da sektor malih i srednjih preduzeća predstavlja motor privrednog razvoja. Kako je naša kasa bila prazna da podrži taj obiman projekat, sa zadovoljstvom smo zaronili u nove dugove, a cilj je po ko zna koji put opravdao sredstva. To što je krajem 2001. godine spoljni dug narastao na 12.608,80 miliona evra, pripisali smo oporavku od starog režima i još uvek nejakoj ekonomiji koju će demokratija dovesti u red.

Početak novog veka u Srbiji značio je početak privatizacije društvene imovine. Za kratko vreme, u privredu Srbije se, po osnovu prodaje preduzeća, slilo dosta novca. Sa druge strane, raspad domaćeg finansijskog sistema otvorio je vrata prvim greenfield investicijama iz ove oblasti, te su na našem tlu nikle prve strane banke za koje smo u momentu poverovali da će biti podrška privredi i servis građanima. Kasnije će se ispostaviti da su to obična profitno orijentisana preduzeća koja podršku daju samo matičnoj banci u inostranstvu, ali to je neka druga (već ispričana) priča. Investiralo se i u privredu – doduše, veći broj investicija bio je proizvod kupovine postojećih preduzeća, a manji broj je poticao od greenfield projekata. Kako god da je bilo, Srbija je u prvim godinama XXI veka dobila neku novu finansijsku snagu. Pristigla sredstva mogla su biti usmerena u privredni razvoj, a ostajalo je dovoljno i za otplatu

Spoljni dug Srbije u periodu od 2000. do 2012. godine (u mil EUR)

dugova. Pariski i Londonski klub poverilaca su izašli u susret ovom ekonomskom usponu i sa svoje strane pomogli otpisom taksativno 66%, odnosno 62% duga. Vlada je donela i sprovela u delo odluku o vraćanju oko 1,3 milijarde evra duga po osnovu stare devizne štednje i počela da vraća domaće i strane dugove. Budžetski deficit je finansiran prihodima od privatizacije, nije se preterivalo sa novim zaduživanjima, tako da je 2004. godine spoljni dug sveden na 10.354,50 miliona evra. Međutim, uskoro će prihodi od privatizacija presušiti, investitori će tokove svog kapitala okrenuti prema drugim delovima sveta, a proces deindustrijalizacije urušiti domaću privredu i korigovati navise brojke koje opisuju nezaposlenost i siromaštvo. U periodu posle 2004. godine javlja se potreba za novim kreditnim aranžmanima. Zadužuje se i država i građani kojima strane banke nude u evrima indeksiranu iluziju pristojnog života. I tu nastaje haos. Grade se tržišni centri, uvozi se roba široke potrošnje, finansira se razvoj potrošačkog društva, javna preduzeća i administrativni državni aparat se pune novom radnom snagom koju treba platiti, dok fabrike stoje i čekaju bolja vremena da upoznaju svetsko tržište sa svojom skromnom proizvodnjom.

Očekivanja međunarodnih finansijskih institucija da Srbija ekonomski „staje na svoje noge“ i da će od 2005. godine naovamo iznos otplata sve više prevazilaziti iznos novih zaduženja, te da će se stepen spoljne zaduženosti bitno smanjiti, preko noći su splasnula. U periodu od 2005. do 2011. godine, spoljni dug Srbije je povećan sa 13,1 milijardi evra do oko 25 milijardi evra. Prema kriterijumu OECD-a, dostignuti iznosi dugovanja svrstavaju Srbiju u red prezaduženih zemalja. Svetska banka je nešto blaža u ocenama predzaduženosti. Po njihovom kriterijumu, prezaduzena je ona zemlja kod koje učešće spoljnog duga prevazilazi 80% bruto domaćeg proizvoda. U Srbiji, učešće spoljnog duga u BDP-u iznosi 75,4%, što znači da smo neznatno ispod donje granice prezaduženosti. A tu granicu biće veoma lako preskočiti ukoliko nastavimo da se zadužujemo ovim tempom, odnosno, ukoliko dobijene kredite pod hitno ne usmerimo u proizvodnju i napore ka osvajanju inostranih tržišta – baš kao što smo to činili pre sto i pre pedeset godina. Tada je postojala jedna interesantna izreka: Odelo ne čini čoveka. Danas se ubismo otvarajući outlete i šoping molove sa zvučnim robnim markama, podstičući tražnju koja nema čvrst finansijski oslonac u domaćoj proizvodnji i izvoznim prihodima. Kuća se gradi od temelja, a mi smo počeli od drugog sprata koji stoji na drvenim nogama.

Nismo mi jedini primer neinteligentnog zaduživanja u svetu. Eto kako je 2008. godine dužnička spirala u jednoj jakoj i stabilnoj ekonomiji povukla čitavu planetu i dovela je do praga monetarnog kolapsa. Srbija tom prilikom nije mogla ostati na marginama svetske ekonomske krize, već je nužno osetila određene posledice. Međutim, tom prilikom učinjeno je i nešto dobro – smanjena je mogućnost olakog zaduživanja. Međutim, stari dugovi su ostali zajedno sa kamatama. Nije prošlo mnogo, kad eto opet misije MMF-a u Beogradu, pregovara se o novim kreditima, pišu se pisma o namerama, prihvataju se uslovi i dodaje se još jedna cigla na postojeći dužnički stub. Česta gostovanja MMF-a u Srbiji ocenjuju se kao nešto pozitivno jer, opšte je verovanje, da bi odlazak MMF-a iz Srbije bio jasan signal Evropi i svetu da ova institucija ne podržava politiku koju vlada vodi, da je Srbija nesigurno mesto za ulaganja i da je kreditni rejting Srbije značajno opao. Nije mi poznato da li smo u mogućnosti da sa MMF-om vodimo prijateljske razgovore bez obaveze da kupimo nešto iz najnovije kreditne ponude. Ovaj kreditni rejting nam je ionako snižen i to sa „BB“ na „BB-“. Za to se pobrinula američka agencija za kreditne rejtinge Standard and Poors (S&P). Zahvaljujući njima, možda ćemo malo odahnuti od novih zaduživanja.

Ima li života bez kredita?

Uoči raspada SFRJ, 1990. godine, Vlada čiji je predsednik bio Ante Marković zatražila je od MMF-a nov kreditni aranžman. Valjda su želeli da upumpaju još malo vazduha u ogroman balon visokog životnog standarda ko zna? Elem, MMF ih je glat odbio sa obrazloženjem da SFRJ sa cifrom od 16 milijardi dolara duga spada u kategoriju prezaduženih zemalja. Zatim su pokucali na vrata Svetske banke i dobili isti odgovor. I odbijanje je nekada usluga, te se ne bih bavila time šta bi bilo da je bilo, međutim, prilično mi bode oči to što smo tada svi ukupno dugovali 16 milijardi dolara i bili smo prezaduženi, a danas, samo Srbija duguje oko 25 milijardi evra i taj dug premašuje 70% BDP-a, a MMF ne izbija iz Nemanjine. Novi aranžmani pljušte sa svih strana. Ako nam MMF odobri novi aranžman u pripravnosti, Svetska banka odmah daje 400 miliona dolara, potom stiže 800 miliona evra od Rusije (uz razmatranje da se u skorije vreme malo zadužimo i u rubljama), 640 miliona evra od kineske Eksim banke... Ljudi, to nije poklon, već moramo da vratimo! Onaj ko kroji takvu politiku zaduživanja bez ulaganja u proizvodnju i izvoz, i pokriva u izvoznim prihodima, ili ne zna da je dug nasledan, ili nema decu i osećaj odgovornosti za njihovu budućnost ili ima decu ali ih je poslao negde u svet i solidno distancirao od budućih dužničkih obaveza. Sasvim je u redu zadužiti se pa ta sredstva investirati u proizvodnju i povećanje konkurentnosti na ino-tržištu, međutim, kod nas se tim parama vrši rekonstrukcija infrastrukture i izgradnja novih mostova u glavnom gradu, povećavaju se plate u javnom sektoru, čuva se neki socijalni mir, vrlo malo se usmerava u revitalizaciju privrede, a dug se nagomilava. Pri tome, Srbi, nezavisno od stepena obrazovanja, važe za inteligentan i pronicljiv narod i zaista ne znam kome je namenjen široki osmeh i veseli ton voditelja vesti dok govore o novim kreditnim aranžmanima Vlade Srbije ili glasne i optimistične debate kojima se svako novo zaduživanje predstavlja kao do tada neviđen uspeh naše političke elite. Zaduživanje je, kratkoročno gledano, linija manjeg otpora da se nešto postigne. A kako bi bilo da promenimo pravac i pođemo nekim drugim putem - makar bio i onaj kojim se ređe ide? Možda će nam oslanjanje na sopstvene snage pomoći da probudimo neke davno zaboravljene veštine domaćinskog odnosa prema sebi i drugima. Promena sopstvenog doživljaja nas samih, promeniće i viziju okruženja i sveta o Srbiji, a to je ono što nam je u ovom trenutku potrebnije od novih kratkoročnih iluzija i dugoročnih glavobolja.

Piše: Marijan Milanov

Kako je mali ovaj svet ili teorija "Šest stepeni razdvajanja"

Koliko ste samo puta bili u prilici da kažete: „Kako je mali ovaj svet?!“ Slučajno, na potpuno neočekivanom mestu upoznate nekog ko se zna sa nekim koga znate vi! Ili već neka od sličnih varijanti. Teorija kaže da bilo koje dve osobe na svetu mogu da stupe međusobno u kontakt preko najviše pet poznanika. Vi znate nekog ko zna nekog, ko zna nekog, ko zna nekog, ko zna nekog, ko zna... recimo Baraka Obama, Stinga ili Moniku Beluči! Pogotovu Kevina Bejkona, ali o njemu malo kasnije!

Ova teorija se zove teorija „šest stepeni razdvajanja“ ili „teorija malog sveta“. Za ovaj koncept sam prvi put čuo pre nekoliko godina čitajući dramu američkog pisca Džona Gvera (John Guare) koja se zove upravo „šest stepeni razdvajanja“ (Six degrees of separation). Bazirana na ideji da su bilo koja dva pojedinca na svetu međusobno povezana preko najviše pet drugih osoba, ova drama je napisana 1990, a tri godine kasnije je po motivima drame snimljen i istoimeni film sa Vil Smitom i Donaldom Saterlendom. Ovaj koncept, pun mogućnosti, naravno nije promakao ni Dž. Dž. Abramsu koji je umešao svoje prste u seriju „šest stepeni“ (Six Degrees) koja istražuje ovu ideju. Nažalost, snimljena je samo jedna sezona od trinaest epizoda koje su emitovane 2006. godine.

Iako je Gverova drama najviše doprinela popularizaciji ove teorije, a pogotovu samog

naziva „šest stepeni razdvajanja“, sam koncept je mnogo stariji i seže čak do 1929. godine kada je poznati mađarski pisac Friđeš Karinti (Frigyes Karinthy) objavio zbirku kratkih priča „Sve je različito“ među kojima se nalazila i priča „Lanci“ (ili „Karike“), u kojoj su postavljeni temelji ovog koncepta.

Iako mnogi tvrde da je ovaj koncept samo urbani akademski mit, proteklih decenija sprovedeno je nekoliko istraživanja koja su eksperimentalnim putem potvrdila teoriju šest stepeni. Prvi među njima bio je sociolog sa Univerziteta Harvard Stenli Milgrim. On je 1967. slučajno odabranim osobama podelio identična pisma koja su trebali da pošalju izvesnom berzanskom posredniku, a da su znali samo njegovo ime, zanimanje i grubo određen položaj. Ukoliko ga nisu lično poznavali, ispitanici su trebali da pismo pošalju osobi koju znaju, a za koju smatraju da bi mogla nešto više znati o njemu, kako bi ta osoba, po istom principu prosledila pismo. Pretpostavka je bila da će pismo do svog konačnog odredišta proći na desetine ili stotine koraka, ali se ispostavilo da je za to u proseku bilo potrebno samo šest koraka, ili tzv. stepeni.

„Rimejk“ Milgramovog istraživanja je izveden 2001. godine kada je profesor Dankan Vots sa Univerziteta Kolumbija pokrenuo eksperiment na internetu u kome je 48.000 ljudi iz 157 zemalja trebalo da pošalje mejl nekoj od

19 ciljanih osoba, među kojima su na primer bili profesor na Univerzitetu Kornel, policajac iz Australije ili inspektor arhiva u Estoniji. Istraživanje je pokazalo da je učesnicima bilo potrebno u proseku pet do sedam, dakle oko šest koraka da mejl dostave traženoj osobi.

Da li onda postoji neki zakon prirode na osnovu kog se sama priroda organizuje i na osnovu kog funkcioniše? Ovo pitanje je osnova interesovanja naučnika za proučavanje funkcionisanja povezanih, mrežnih sistema, bilo da je u pitanju društvo, naš organizam ili internet!

Internet? Da, ukoliko vas je ova priča podsetila na zajedničke „frendove“ na fejsbuku - u pravu ste! Upravo je ova teorija u osnovi društvenih mreža. Ovaj koncept je prerastao okvire akademskog i filozofskog razmišljanja i uveliko se nastanio u popularnoj kulturi. Ovome je pre svega doprineo razvoj interneta. Istraživanje iz 2007. je pokazalo da je prosečna razdvojenost na Microsoft Messenger-u 6,6 stepeni, dok je aplikacija na Fejsbuku „Six degrees“ koja je ukinuta 2009. pokazivala da je među skoro šest miliona korisnika ove aplikacije prosečna razdvojenost 5,73 stepena. Najnovija istraživanja Fejsbuka tvrde da se ovaj broj smanjio na 4,74.

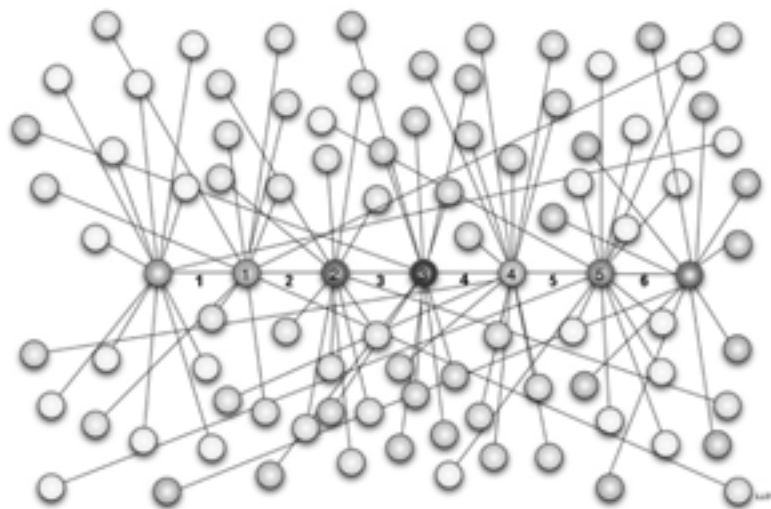
Šest stepeni Kevina Bejkona

Gledajući film „Footloose“ grupa studenata sa Olbrajt Koledža u Pensilvaniji je 1994. došla na ideju da se poigra sa ovim konceptom. Koliko koraka/stepeni je neki, bilo koji, (Holivudski) glumac udaljen od Kevina Bejkona? Stepen ili kariku između glumaca ovoga puta nije činilo međusobno poznanstvo već uloge u istom filmu ili reklamama. Ovi studenti su se pismom obratili poznatom voditelju emisije „Daily Show“ Džonu Stujartu iznoseći mu tezu da je Bejkon u centru univerzuma zabave. Stujart ih je pozvao u emisiju i, kako kažu, ostalo je istorija!

Kevin Bejkon je prihvatio ovu igru i odlučio da njenu popularnost pametno iskoristi. Januara 2007. pokrenuo je sajt SixDegrees.org koji formiranjem humanitarnih društvenih mreža sakuplja onlajn donacije u humanitarne svrhe.

Trinaestog septembra ove godine Google je pokrenuo novu zabavnu aplikaciju pod nazivom „Bacon number“. Ovaj Guglov kalkulator će vam izračunati koliko je stepeni bilo koji glumac na svetu udaljen od Bejkona. Potrebno je samo ukucati „Bacon number“ i ime glumca! Magazin „Nedeljnik“ je, pišući o pokretanju ove Guglove aplikacije, proverio da je Bejkonov broj Bate Živojinovića 2, a Ljubiše Samardžića 3! Karika našim glumcima je, naravno, Rade Šerbedžija!

Eto, ukoliko želite, poigrajte se sa Bejkonovim brojem, ali imajte na umu kada sledeći put u nekoj situaciji kažete (sebi) kako je mali ovaj svet još nešto: Godine koje nam predstoje će verovatno potvrditi paradox da što smo usamljeniji i otuđeniji, sve smo povezaniiji!

Piše: Željko Obrenović

Imperial Bedrooms

Bret Easton Ellis

«Bret Easton Ellis»

Los Angeles, noar, Meksikanci sa ski-maškama, snaf i odlično pisanje. Molim lepo, meni za dobru knjigu više ne treba. Moram da priznam da sam poslednjih godina znatno izgubio interesovanje za Elisa. Nisam mislio da ću nastaviti da pratim šta piše. Nisam znao ni da li je u međuvremenu nešto pisao.

Onda sam na Fejsbuku video da ima novi roman i da ga dovode u vezu sa Čendlerom. Dovoljno da se zainteresujem? Nego šta.

Nisam preterani fan Elisovog ranog pisanja, tako da "Less Than Zero" nisam ni pročitao, iako negde na polici spremno čeka. Pošto je glavni lik "Imperial Bedrooms" Klej, protagonistista LTZ, opet sam oklevao.

Zašto?

Elis je u ranijoj fazi pisao romane o nezainteresovanim, besnim, bogatim tinejdžerima: seks, droga, izlasci i tako ukруг. Epizodični romani bez zapleta, a ponekad i priče. I koliko god mi kritika savremenog potrošačkog društva i otuđenosti bila zanimljiva (što je čitaocima redovno promicalo od sveg tog seksa i opijanja, kao i kritika kod "Scarfacea", "Vidimo se u čitulji", i kod pesama "Beogradskog sindikata"), jedno-stavno, više mi to nije bilo dovoljno.

Dalja faza?

U "Glamurami" se mogao primetiti, doduše razudeći, zaplet paranoičnog špijuna (visoka

moda i terorizam). A u "Lunar parku" je zaplet bio još čvršći i inspirisan horor arhetipom – ukletom kućom. Mogu slobodno da kažem da je "Lunar park" do sada bio Elisovo najzrelije ostvarenje. Iako se temeljio na gomili stereotipa i opštih mesta, Elis mu je dodao taman toliko dekonstrukcije i ironije da sve to sasvim fino profunkcioniše.

Ali, tek u "Imperial Bedrooms" postigao je idealan brak zapleta i svog stila.

Šta sam onda imao protiv Kleja?

Noar po pravilu, ko god bili protagonisti, obećava (i traži) junaka koji je u priči do poslednje čestice bića. Bio on i detektiv (znači, neko ko radi za pare), već u prvoj trećini romana biće do grla lično isprovociran i emotivno umešan. A tek ako je civil?

Međutim, Klej je nezainteresovan za sve, pa i za ono što mu se dešava?

Na prvi pogled, da. I dalje bogat (sad u četrdesetim godinama), trenutno scenarista (mada se time bavi više da bi nešto radio, nego što ga stvarno zanima ili što, ne daj bože, mora), i dalje na kokainu, alkoholu i u pohodu sa žurke na žurku.

Međutim, ubrzo vidimo da Klej, mada nije bitno promenio život, istinski čezne za ljudima i bliskošću, ali se boji ljudi jer ih je upoznao u najgorem izdanju (seks na drogama je bolji jer sve perverzije izgledaju nevinije). A i kad pomisli da je našao nekoga ko je drugačiji (a

to je naravno žena, jer šta je noar bez fam-fatal?), pokazaće se da njegov strah možda i nije toliko iracionalan.

Ellisov svet je svet ljudi koji se međusobno družu, ali nisu prijatelji. Svet ljudi koji jedni drugima gotovo da ne znaju imena i često se pamte po brendovima koje nose. Svet ljudi koje ništa ne interesuje a, i kad ih zainteresuje, nismo sigurni da li je to stvarno tako ili samo žele da probaju još nešto novo (problem hedonizma?).

Zamislite šta paranoja radi čoveku okruženom ljudima koji mu nisu prijatelji i kojima ne može da veruje. Šta paranoja radi čoveku koji se ne seća imena devojke koju je sinoć kresnuo, a nije siguran ni da li ju je kresnuo.

A ako pri tom paranoja nije iracionalna (kako već kažu: zovu je paranojom samo ako ne možete da dokažete)? Ako su svi vaši „prijatelji“ deo zavere u čiji cilj niste sigurni? E onda čak i ellisovski nezainteresovani lik postaje emotivno umešan. Možda čak i više nego klasičan junak noara.

Elis je ovde uspeo da isplete odličan noar zaplet koji poštuje pravila, ali pri tom ni po čemu nije izneverio elemente stila po kojima je postao poznat i koji su svih ovih godina prisutni u njegovom pisanju. I dalje je tu prvo lice, mnoštvo referenci (pominje se čak i Lost!), brendovanje, apatični likovi, novac, beskrajni i često besmisleni dijalozi... i „krem“ El Eja?

Neko vam provaljuje u stan za vreme kad ste odsutni. Po stanu se mota duh pokojnog mladića / prethodnog vlasnika (ili možda samog Kleja kakav je nekad bio?). Nepoznata kola vas prate gde god da pođete (i to ne jedna, nego dvoja) ili čekaju ispod prozora kad ste kod kuće. Devojka za koju pokazete interesovanje ispostavi se ne samo da nije to što ste očekivali nego je sve suprotno i još mnogo toga. Psihijatar više neće da vas leči jer smatra da ne može da vam pomogne, a i njemu (kao i svim ostalim likovima) poznata je zavera čiji deo postajete a jedino vi je niste svesni. Ljudi oko vas nestaju, snimci njihovih egzekucija se pojavljuju na internetu, a vas mrzi da odete i na sahranu.

A onda vas pukne i shvatite da je šala na vaš račun.

Ako kažem da je ovo najbolji Elisov roman, verovatno neću biti u pravu i mnogi se verovatno neće složiti (iako za mene jeste). Ali, ako kažem da je najzreliji, ajde baš da vas čujem?

Ili, hajde da se zakačimo Stivena Kinga. King je za "Američkog psiha" rekao da je to loš roman odličnog pisca. Elis je za "Lunar park" rekao da ga je napisao pod uticajem Kinga, a King je rekao da je upravo ovakav roman očekivao u Elisovom razvoju.

Ja sam očekivao "Imperial Bedrooms". Hvala mu što ga je napisao. A mislim da će i King revidirati iskaz.

P. S. Naslovi "Less Than Zero" i "Imperial Bedrooms" pozajmljeni su iz pesama Elvise Kostela.

Razgovarala: Aleksandra Gojković

Intervju: Zvonko Karanović, književnik

Ne živi se po savetima

“Karijera, status u društvu, materijalna sigurnost dolaze na vrh prioriteta mladih ljudi. Problem nalaženja partnera u takvim izmenjenim pravilima igre stvara nove anksioznosti, frustracije, pa i degeneracije. Polako dolazimo na teren gde su nekadašnje utopijske knjige postale realnost.”

Posle prozne trilogije o devedesetim, koju čine romani „Više od nule“, „Četiri zida i grad“ i „Tri slike pobede“ (Laguna) Zvonko Karanović se knjigom „Mesečari na izletu“ (LOM), ponovo vratio svojoj prvoj ljubavi – poeziji. Za „Mesečare“ je nedavno dobio književnu nagradu „Laza Kostić“. Karanović je objavio i zbirke *Blitzkrieg* (1990), *Srebrni Surfer* (1991), *Mama melanholija* (1996), *Extravaganza* (1997), *Tamna magistrala* (2001), *Neonski psi* (2001) i *Svlačenje* (2004), kao i knjigu sabranih pesama *Box set* (2009).

Posle duže pesničke pauze, tokom koje si napisao tri zapažena romana, čitaoci imaju priliku da upoznaju i tvoje pesme u prozi. Šta je presudilo da se odlučiš za ovu formu?

Čovek se danas našao pod pritiskom globalizacije (kod nas tranzicije), mas-medija, zavisnosti od reklama i interneta, otuđenja, neuroza, psihoza, frustracija izazvanih sve težom borbom za opstanak. Sve to me je veoma zanimalo tako da sam temu praktično imao – čovek 21. veka. Sadržaj je odabrao formu. Pesma u prozi dopušta mnogostrukost uglova gledanja i veliki broj varijacija forme

kao što su monolog, dijalog, aforizam, basna, nadrealistička slika, epistolarna pesma, esejiziranje, meditacija, veoma kratka pesma (flash poem), pesma u obliku liste (kataloga), prozna pesma o proznoj pesmi... Koristeći taj veliki manevarski prostor pokušao sam da dam svoje viđenje poezije 21. veka.

Ko su „Mesečari“ iz naslova?

Likovi iz Mesečara su obični ljudi, momci iz susednog ulaza, neuspeli kopirajteri, razočarani pesnici, zakleti antiglobalisti, TV zavisnici... Svima im je zajedničko da imaju principe, moral, nadu, strast, osobine koje su

danas sve ređe. U ljudskoj prirodi je da menja svet i prilagođava mu se, međutim, likovi iz knjige Mesečari na izletu su neprilagođeni. Ne žele, ili nisu sposobni da prihvate pravila novog vremena. Zato postaju njegove žrtve. Taj procep između onoga što jesu i onoga što bi „trebalo da budu“ po novim standardima koje društvo promovise, stvara mogućnost za ironiju, grotesku, apсурd, humor.

Jedan od likova uzvikuje „Ja sam u stvari mrtav“. Da li je tranzicija, sa novim zanimanjima, donela i neku novu vrstu „neprila-gođenosti“?

Knjiga sadrži 45 pesama. Svaka od njih ima svog lirskog junaka koji je doveden u neku graničnu, apsurdnu situaciju u kojoj će otkriti nešto novo o sebi ili o svetu u kome živi. Lirski junak u pesmi O otkriću dva izumrla sveta pored „izgubljenosti“ u ovom, realnom životu, sa zaprepašćenjem shvata da mu je i prošlost nekud otišla. Otkriva da ga sećanja na dane mladosti, na nešto za šta ga vežu najlepše uspomene, ostavljaju ravnodušnim. Shvata da živi u limbu: ostao je bez prošlosti, nema sadašnjost, samim tim neće imati ni budućnost. Ta granična situacija je mesto samospoznaje glavnog junaka. Shvata da je u stvari mrtav, to jest da je duh. Metaforički, to i jeste priča mnogih „gubitnika tranzicije“.

Pesma „Sudar mišljenja u različitim vremenskim zonama“ pokazuje da i kod biranja „prilagođenosti“ treba biti obazriv...

Ta pesma je ruganje onima koji bezrezervno veruju u logiku tržišne ekonomije. Da li treba prestati sa štampanjem knjiga pesama samo zato jer ne donose profit? Naravno da ne. Važnost poezije je mnogo veća od pukog materijalnog interesa. Glavni junak te pesme, pun samopouzdanja, konkuriše za posao urednika u izdavačkoj kući. Dobro „prilagođen“ novom vremenu, naoružan pi-ar sloganima, želi da predloži ukidanje izdavanja knjiga poezije, ali na svoje zaprepašćenje nailazi na nerazumevanje. Ne dobija posao. I on otkriva nešto novo, ali ne o sebi već o svetu u kome živi. Otkriva da još uvek postoje oni u kojima obitavaju moral i humanost. Ta pesma je odbrana poezije i ljudskosti.

Na više mesta su prisutne ironične zaokne na račun uputstava koja se mogu pronaći u knjigama samopomoći... Šta je najiritantnije u tim „racionalnim“ savetima?

Knjige samopomoći su nam došle iz visokorazvijenih društava gde tamošnji čovek ima sve manje vremena za sebe, a sve više problema kako da nađe devojkicu, zaljubi se, bude opušten. Ne može se ništa naučiti o empatiji, ljubavi, prijateljstvu iz knjiga koje

tretiraju čoveka kao mašinu. „Morate biti samopouzdati ako želite da vas Ona zapazi“... „Obucite crveni donji veš u krevetu – to muškarci vole“... „Na razgovoru za posao nemojte dodirivati kosu ili lice – to je znak nesigurnosti“... Ne živi se po savetima, život nije kliše. Visoke potpetice ne pobuđuju ljubav.

Život u virtuelnom svetu donosi i virtuelna zaljublivanja čiji objekat, kao u pesmi „Misterije organizma“ mogu biti čak i likovi iz reklama... Šta je odgovor na egzistencijalnu muku ako je i ljubav nedostižna?

Karijera, status u društvu, materijalna sigurnost dolaze na vrh prioriteta mladih ljudi. Problem nalaženja partnera u takvim izmenjenim pravilima igre stvara nove anksioznosti, frustracije, pa i degeneracije. U pesmi Misterije organizma glavni junak je već degenerisan. On se zaljubljuje u jednu devojkicu iz reklame, pa u drugu (kada mu dosadi prva), verovatno i u treću... realni život zamenio je za virtuelni svet. To je već tema ovog vremena, tema izrazitog otuđenja, samoizolacije, bespomoćnosti. Polako dolazimo na teren gde su nekadašnje utopijske knjige postale realnost. Pojavili su se i novi fenomeni, nove bolesti. Koliko ljudi je danas zavisno od interneta? Koliko njih živi u realnosti fejsbuka? Koliko ima gojaznih zato što ceo dan provode u stolici, za kompjuterom? Svakodnevi rad na sebi jedan je od odgovora. Nisam protivnik novih tehnologija, ali postoje stvari koje su nezamenljive, kao što su čitanje knjiga, druženje, odlazak u prirodu.

„Mesečare na izletu“ karakterišu i poetička i autopoetička preispitivanja...

Jezik je osnovno oruđe pesnika. Zadatak pesnika je da stalno usavršava jezička sredstva, izoštrava fokus percepcije, pronalazi nove, sveže slike, uspostavlja neočekivane relacije između stvari, zauzima neobične uglove gledanja. U poplavi novih slika kojima smo svakodnevno zatrpani iz medija, pesnik ima težak zadatak da bude inovativan i svež. Živimo u vremenu gde je konkurencija ogromna, a ljudi imaju sve manje vremena za čitanje. Zato danas stvaralac ne može biti samo dobar – on mora biti odličan.

U jednom intervjuu si rekao da je jedna od ozbiljnih opasnosti – opasnost od samorecikliranja?

Postoji veliki broj pisaca kojima su sve knjige slične jer ne žele da menjaju matricu, da proširuju poetičke vidike, neki čak i ne čitaju druge autore. Ta linija manjeg otpora vodi u manirizam i recikliranje, što se na kraju neizbežno završava u autoparodiji. Pisanje je pre svega borba sa samim sobom i svojim mogućnostima, pokušaj proširenja sopstvenih granica. Umetnik je pionir, istraživač posvećen osvajanju novih prostora. Tu leže pravi izazovi. U pisanju je neophodna izvesna doza rizika. U dobrim umetničkim delima uvek postoji neki apstraktni, fantastički element. U

Splitsko iskustvo

Prošle godine si mesec dana rezidencijalno boravio u Splitu. Koliko se razlikuje položaj pisaca u Srbiji i Hrvatskoj?

Hrvatska je uređenija država od Srbije u mnogim segmentima, pa i po pitanju autorskih prava, honorara, stipendija i pomoći za pisce. Država se tamo zaista trudi da pomogne piscima da opstanu. Hrvatska pozorišta naručuju komade od domaćih autora, filmovi se rade po domaćim romanima. Najpoznatiji tamošnji pisci su redovni gosti medija, imaju kolumne u najtiražnijim dnevnim novinama. Upravo te kolumne su moj najjači utisak, ne samo zbog nama nedostižnih honorara, već i zbog mogućnosti da tim člancima pisci neposrednije učestvuju u kreiranju javnog mnjenja. Književnost je jedan od najvažnijih identitetskih elemenata društva. Veoma je važno da „običan čovek“ čuje šta pisci misle o društvu u kome žive.

Mesečarima na izletu dosta sam se služio iskustvima nadrealizma jer sam želeo da uvedem element misterije, makar kao specifičnu, snoliknu atmosferu u kojoj se dešava radnja pojedinih pesama.

Kako vidiš misiju „Petog talasa“ čiji si jedan od pokretača? Deluje gotovo nestvarno da se u današnje vreme nezavisna izdavačka kuća bavi objavljivanjem poezije...

Izdavačka kuća Peti talas je prevashodno plod ljubavi prema poeziji. Osnovali smo je pesnik Željko Mitić i ja s namerom da domaćoj publici predstavimo bar nešto od najnovije svetske poezije. Ljudi neprestano lamentiraju nad krajem poezije, književnosti uopšte. To je pogrešno. Ko makar i površno zaviri u inostrane internet književne časopise videće da se piše nova, sveža i jako dobra poezija. Pesnici 21. veka su reagovali na izazove vremena većom kreativnošću. Došlo je do pravog buma vizuelne, grafičke, slem, eksperimentalne poezije, do ukrštanja poetika, stilova i formi. Rade se nove i uzbuđljive stvari o kojima mi malo znamo. Misija Petog talasa je da domaćim čitaocima otkrine prozorić tog uzbuđljivog sveta.

Piše: Zlatibor Stanković

Vekovnici

Unchained

Srpska strip scena, bar kada je reč o licencnom, uvoznom stripu, pokazuje sve očiglednije znake života. Za ostvarenja domaćih autora kod izdavača je i dalje, iz objektivnih razloga, rezervisano najmanje rizika, a kod čitalaca najmanje para. Situacija je bila umnogome drugačija pre nekoliko godina – o oporavku izdavaštva pričali su najhrabriji i najodvažniji izdavači, kao i najvatreniji poštovaoci i kolekcionari stripa. I kako to obično, ničim izazvano, biva, upravo u tim danima, kada je tržište bilo bombardovano skoro i isključivo „špageti“ avanturama, na mala vrata istorije srpskog stripa među fanove se uvukla bulumenta oštrozubih, oštrodlakih i svakojakih srodnih egzotičnih likova. Pet godina i šest albuma kasnije (plus jedan album Spin off-a „Beskrvni“) jasno je da su čvrsto rešeni da dokažu da nisu bez razloga prozvani „Vekovnici“.

Kada su Vekovnici udarili prve taktove svoje avanture u albumu „Rekvijem“, malo ko je očekivao da će se njihova priča iznedriti u jedan od najambicioznijih strip serijala u savremenom srpskom stripu. Istina, ambicioznost se nije skrivala ni na tim prvim tablama scenariste Marka Stojanovića i crtača Srđana Nikolića Peke. Čak i američka televizijska produkcija zazire od građenja serijala na širokim osnovama koje se, kako serijal odmiče, sužavaju sve do premisa koje je intelektualni digestivni trakt prosečnog gledaoca u stanju da svari bez podrigivanja. Tim pre se Stojanoviću mora odati priznanje što u svoj okršaj sa kulturološkim vetrenjačama nije pošao naoružan idejom povlađivanja i tetošenja namučenog i gladnog konzumenta

stripa u Srbiji.

Beč, kraj 18. veka, omanji istočnjački mudrac sa zavidnom borilačkom veštinom i ogroman brka sa naših prostora, u sporadičnom društvu Mocarta – sve ovo ne zvuči kao uspavanka za dokonog, od srpskog stripa odustalog, čitaoca Politikinog Zabavnika, koji je prvi na ovim prostorima ugostio „Vekovnike“. Ipak, vreme je pokazalo da je Stojanovićev „Rekvijem“ bio sve samo ne uspavanka za domaći strip. Podzaplet koji u sebe uključuje pomenutog austrijskog kompozitora, biće samo jedan od mnogih u strukturi priče „Vekovnika“, partnerstvo istočnjaka Čena i Srbina Kraljevića Marka samo jedan od zamajaca koji će pokretati narativnu mašineriju u narednih šest albuma, četiri iz redovne linije i jedan nulti. Sam za-

četak serijala može se podvesti pod termin hibridnog ostvarenja, koje ističe svoje razgranate i čvrste istorijske korene, ne beži od svojih akcionih pretenzija, ali koje, takođe, pokazuje da je koketiranje sa epskom fantastikom samo početak još jednog u nizu žanrovskih odnosa koji će se pokazati podjednako plodan kao i drugi. Sam krešendo albuma ne skriva ambicioznost scenariste, ali i ne otkriva previše o njegovim daljim planovima – Stojanović će se tek pokazati kao majstor „cliffhanger“. Čak i dijalozi ne beže od ustanovljenja novog, na momente možda isuviše osebnog pečata autora, koji će u nastupajućim albumima podržati samog sebe doslednošću i nečim što se već može označiti kao opravdan scenaristički postupak. Ne sme se zaobići ni Srđan Nikolić Peka, koji je svojim potezima udahnuo život Vekovnicima i svemu ostalom što oni gone i što njih goni. Pronađite crtača u Srbiji koji je spreman da bez unapred dogovorene zarade, uz mogućnost da će neke i nekakve verovatno biti, nacrtati ceo strip album, od prve do poslednje table, rukovođen doslednošću dobro plaćenog profesionalca. Pokušajte da pronađete... Table koje ovih dana radi za belgijskog strip giganta Casterman pokazuju da je Peka radeći na „Rekvijemu“ brusio formu, ali je svejedno iza sebe ostavio lako čitljiv strip, u kojem je scenama koje podrazumevaju duže monologe i dijaloge posvetio istu pažnju kao i sekvencama borbe. Da se do kraja oživi duh jedne epohe Beča pomogao je i kolor Milana Anastasijevića, dok je dodatnu aktuelnost novom serijalu dala naslovna strana domaće zvezde u francuskom stripu, Alekse Gajića. I tako je sve počelo...

Nažalost, kako to često biva u ovoj brdovitoj zemlji, i ovaj strip serijal naišao je na prepreku koja ga je odvela u drugom pravcu od planiranog, bar kada je o izdavaču reč. Nakon što je, prema rečima autora serijala Marka Stojanovića, „Politikin Zabavnik“ naručio izradu serijala, redakcija vremešnog i najvolje-

nijeg nedeljnika u nas nije ispoštovala nijedan od sklopljenih dogovora sa autorima, pa se domaćinstva serijala prihvatio, i to na duže staze, sve do ovih dana, beogradski izdavač System Comics. Otada je ovaj strip-serijal postao nešto više od toga, tj. jedinstveni fenomen. Ovu titulu zaslužio je svojim trajanjem, i to u formi pravog pravcatog francuskog kolor albuma. Ali, i ne samo time - zaslužio je to i činjenicom da ma koliko u njega bile ugrađene odrednice francuske i američke škole, one ostaju samo sredstvo da se dođe do pravog cilja priče i pripovedanja. „Vekovnici“ nisu odblesak svetske pop kulture, dobro proverena i već ustanovljena čitalačka porcija sa odmerenom količinom kalorija, vitamina i minerala, već produkt upravo ovog podneblja - kulturološki i (pseudo)istorijski.

Sledećem albumu „Vekovnika“, po naslovom „Pasji životi“, prethodio je period u kome je neko očigledno radio kao pas. Jedno je stvoriti autentični srpski stripi ep, a sasvim je druga priča pokazati zašto si ga stvorio i dokazati da si to učinio s pripovedačkim razlogom. Stojanović je odlučio da jasno potvrdi da su njegovi likovi plod promišljanja i tačno definisanog zaduženja, koja će imati u tek načetom univerzumu serijala. Otud je „Pasji životi“ album amalgam raznovrsnih žanrova, pripovednih i crtačkih stilova, u kojem je autor odlučio da približi poreklo likova čije ćemo narativno sazrevanje nadalje pratiti. Sa naslovne strane čitaoca pozdravlja vedeta domaćeg i evropskog stripa, Nišljia Vladimir Krstić Laci, koji svojim autentičnim realizmom najavljuje razvoj događaja između korica albuma. Kada je reč o broju saradnika na jednom albumu, „Rekvijem“ se pokazao kao izuzetak, jer će već od „Pasjih života“ albumi „Vekovnika“ ugošćavati manju ili veću internacionalnu skupinu crtačkih zvezda ili zvezda u usponu. U drugom po redu albumu to su, pored pomenutog Lacija, Vlada Aleksić, Aleksandar Sotirovski, Ivan Šainović, Radomir Izgarević, Tihomir Čelanović, Bora Grbić i Denis Dupanović. Bez obzira na to da li čitalac naginje fantazijskim ili istorijskim elementima, pripovedanju bliskom jednoj bajci ili savremenom američkom stripu, da li mu je miliji američki razigrani kadar ili, pak, komična stilizacija, stranice „Pasjih života“ bile su spremne da mu izađu u suret. Najbitnije od svega – više nije bilo mesta idejama o usamljenom, neuspelom eksperimentu leskovačkog scenariste.

I tako se sve nastavilo...

Ono što su neki čitaoci zamerili drugom albumu, nisu mogli trećem. Naime, u drugom albumu radnja suviše razgranata, i nijedan od likova, osim Marka Kraljevića i Čena, nije dobio dovoljno prostora kako bi se uobličio, odnosno dovoljno da izazove empatiju ili antipatiju čitaoca. Očigledno je da je Stojanović odmerio koliko daleko i duboko sme da zabaci udicu. Ovaj album, iako u kombinaciji sa ostalima i dalje ima strukturu klupka čiji početak i kraj iako pogledu neuhvatljivi drže do svoje fizike, predstavlja likove u njihovim već formiranim svetovima, ili bolje reći društvima. Čitav svet ljudi sada već uznemirujuće nalikuje na prostor izdelfen na interesne zone vampire i psoglava, magova i krstaša. Scenarista i dalje u rukama čvrsto drži recept za dobru priču, čiji je jedan od glavnih sastojaka svakako doslednost, pa čitalac dobija ne samo šture, plastične, same sebi dovoljne predstave o bićima koja kroje sudbinu čovečanstva, već i prikaze društava svake od rasa; kulturne, filozofske, religijske, pa i političke stavove kojima robuju. Čitav album odiše realnošću svojstvenom jednom novom svetu koja se preliva na prošle, ali i albume koji će uslediti. Milorad Vicanović Maza je nacrtao ovaj album (uz vredan doprinos Igora Jovčevskog i Zorana Jovanovića u dopunskoj priči „Greh“, te naslovnicu Bojane Dimitrovske) i, baš kao u slučaju Srđana Nikolića, pokazao da mu autor „Vekovnika“ nije slučajno poverio ovaj zadatak. Iako su na mahove приметne crtačke nedoslednosti, kojih će se Maza nedugo nakon rada na ovom albumu rešiti,

čitava storija crtački deluje kompaktno, a pomenute razlike u rešavanju pojedinih crtačkih zadataka primetiće samo onaj ko ne bude dovoljno zaveden naracijom i dijalozima. Maza je očigledno uživao u radu na scenama koje su podrazumevale više aktera i eksterijera, premda su zahtevi scenarista često podrazumevali američko kadriranje na francuskom formatu. Ovaj album je na velika vrata u domaći strip uveo Vicanovića, crtača koji radi za najveće francuske izdavačke kuće i sa vrhunskim francuskim scenaristima, i koji danas radi čak pet albuma paralelno, te svoje ime nepovratno upisuje u istoriju evropskog i svetskog stripa.

I opet, sve se zaustavilo taman kada je počelo. Bar je tako svaki čitalac doživeo „Prah“.

Četvrti album serijala poneo je naziv „Pepeo“. Na njemu su snage udružili crtači Milorad Vicanović Maza, Daniel Atanasov i Filip Andronik, dok su novi deo avanture obojili Ivan Šainović, Ozren Miždalo i Damjan Mihailov – grupa autora sastavljena od crtača iz Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Makedonije. Naslovna strana hrvatskog crtača Gorana Sudžuke, koji je stekao slavu radeći za francuske i američke strip izdavače na serijalima kao što su „Tajna istorija“, Helblejzer i Volverin, samo dopunjuje spisak internacionalne ekipe koja je postala zaštitni znak serijala. Po rečima samog scenariste, a uoči beogradskog Sajma knjiga na kojem je 2009. godine „Pepeo“ imao svoju premijeru, neki od likova su se u „Pepeo“ našli na polovini svog puta. Meditum, nije rekao i da su se neki našli na njegovom kraju. Jedna velika potera u ovom albumu dobiće svoj epilog, a neki neizbežni sukobi, za koje se teren pripremao već poprilično dugo, sevnuće preko oštrica mačeva i zuba.

Pored Marka Stojanovića u izradi petog po redu, takozvanog nultog albuma, koji je po obimu dvostruko veći od redovnih albuma, pod nazivom „Bajke i druge istine“, učestvovalo je i trideset crtača: Tihomir Čelanović, Aleksa Gajić, Miroslav Mrva, Mijat Mijatović, Maksim Šimić, The Mičo, Damjan Mihajlov, Boris Bakliža, Uroš Begović, Denis Dupanović, Filip Andronik, Robert Solanović i Radomir Izgarević. A tu su se našli i Aleksandar Sotirovski, Iztok Sitar, Saša Arsenić, Siniša Banović, Milenko Tunjić, Milan Antanasijević, Ivica Sretenović, Ivan Koritarev, Đorđe Milijanović, Sebastijan Čamagajevac, kao i otac „Dikana“, Lazo Sredanović. Iako se i dalje radilo o više nego hrabrom izdavačkom poduhvatu, izdavač je rešio da pokaže svoju veru u serijal, pa je sa svoje strane ponudio dve različite naslovne strane, od kojih je jednu uradio uzdanica američkog „Vertiga“ i Kventina Tarantina, Rajko Milošević Gera, dok je druga delo makedonske strip nade The Miča. Tastature i pisanja predgovora za ovaj album prihvatilo se Dejan Stojiljković, autor bestseler „Konstantinovo raskršće“ i „Duge noći, crne zastave“. Kao autori predgovora za albume „Vekovnika“ i „Beskrvnih“ njemu su se na

drugim albumima pridruživali scenarista i režiser Đorđe Milosavljević i Milan Konjević, strip teoretičar Zoran Stefanović, popularni pisci Goran Skrobonja, Vladimir Lazarević i Zoran Jakšić. U bezmalo sto strana u punom koloru ovaj album donosi više kratkih, bajkovitih priča, u kojima se Marko snalazi podjednako dobro kao i u dužoj formi, i koje su mu ponekad, sudeći po posvećenosti s kojom prilazi svakom od nekoliko desetina kadrova, možda i draže. I opet se priče sa podjednakim uživanjem mogu čitati kao posebne celine, ali i kao deo jedne večje.

I dok su čitaoci iščekivali nastavak avantura Marka i Čena, u „vekovnu“ i izdavačku priču upleo se vampir Aleksej, i to u spin-off serijalu „Beskrvni“, koji ima tu čast da bude, prema našim infomacijama, prvi spin-off u skoro osamdesetogodišnjoj istoriji domaćeg stripa. U trenutku kada su ugledali svetlost dana, ili tamu noći, u pomenutom spin-off serijalu, vampiri Marka Stojanovića su zahvaljujući „Vekovnicima“ imali ne samo svoje korene već i čitalačku publiku. Zato „Mrtva straža“, kako je nazvan prvi od albuma u serijalu „Bekrvni“, i donosi uratke nekih od najtalentovanijih autora sa ex-Yu prostora. Svaki od autora svojim osebnim stilom ne smeta ovoj kolekciji priča da bude više od kolekcije. Iako je Stojanovićeve početna namera bila da univerzum „Vekovnika“ obogati ličnom pričom jednog od likova, i tako neke od osnovnih tačaka u serijalu pojasni, a neke druge razgrana, reakcije čitalaca, ali i objektivna konstatacija, se slažu - harizmatični Aleksej, vampir koji za neprijatelje nema ni sunce, ni krst, ni glogov kolac, ni srebrne metke već pripadnike sopstvene rase, novi je i originalni produkt srpske strip-scene. „Mrtva straža“ je

očigledno samo početak Aleksejeve sage, a njegova potera za „kasapinom iz Moskve“ jasno vodi u smeru dobre avanture. To potvrđuju i olovke i četkice Vlade Aleksića, Borisa Bakliže, Srđana Nikolića Peke, Siniše Banovića, Dejana Sedlana, Milana Jovanovića, Miroslava Slipčevića, Enisa Čišića - odgovornih za strane ovog albuma.

„Duhovi u bocí“, šesti i za sada poslednji album serijala, više je od nastavka sage o Vekovnicima. To je istovremeno omaž delima klasične književnosti, sedme i devete umetnosti, ali i scenaristička šetnja kroz žanrove i strip škole. Stojanović je opet potvrdio svoje umeće da u okviru jednog francuskog strip albuma klasičnog formata umetne segmente od kojih bi svaki mogao da predstavlja svojevrsni spin-off. Iako je najveći broj stranica rezervisan za avanturu Marka Kraljevića i njegovih saputnika u šumi izrasloj na obalama reka kojima vlada Dukljan, car vodenjaka, priča počinje i ima svoj epilog dvadeset hiljada milja po morem, tamo gde vlada car svih mora, Posejdon. Za magiju „Duhova u bocí“ zaslužni su i crtači: Borivoje Grbić, Vladimir Aleksić, Marko Nikolić i Nikola Matković (zadnja dvojica dvadesetogodišnjaci ponikli u Leskovačkoj školi stripa „Nikola Mitrović Kokan“), od kojih je Nikolić izneo najveći teret središnje priče. Kratkom pričom album zatvara Dalibor Talajić, vedeta američke strip scene (serijali Deadpool, Hulk, X Men, Punisher...), dok je naslovna delo ruku Dražena Kovačevića, uzdanice francuskog Soleil-a.

Sa Stojanovićem je na serijalu saradivalo preko šezdeset strip crtača i ilustratora iz Srbije, Hrvatske, Slovenije, Rumunije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore i Make-

donije. Od opasnosti da neću pomenuti nekog od crtača, koji su radili ili rade na Vekovnicima, ne mogu da pobegnem, ali ni od želje da pomenem ogromnu većinu, jer bez njihovog profesionalizma ne bi bilo ni kontinuiteta ovog serijala: Goran Sudžuka, Vujadin Radovanović, Zoran Tucić, Darko Perović, Dejan Nenadov, Mirko Čolak, Marko Nikolić, Miroslav Mrva, Bojan Vukić, Maksim Šimić, Mijat Mijatović, Nebojsa Pejić, Ive Svorčina, Boris Bakliža, Dragan Paunović, Adrian Barbu, Uroš Begović, Siniša Banović, Robert Solanović, Dejan Sedlan, Miroslav Slipčević Mimi, Bojan Debenak, Enis Čišić, Milan Jovanović, Ivan Šainović, Igor Jovčevski, Zoran Jovanović, Dragan Stokić Rajački, Stevan Subić, Vladimir Popov, Aljoša Tomić...

Iako su se pre nekoliko godina mogli čuti komentari da su granice univerzuma Vekovnika suviše rastegljive, i da je leskovački scenarista otpočeo serijal za koji domaća publika neće imati dovoljno strpljenja, jedino što se u iščekivanju novih, već najavljenih avantura može reći jeste da Marko Stojanović svakim novim albumom jača apetit čitalaca, i da će za vojsku crtača koja već stoji iza „Vekovnika“ i spin-off serijala „Beskrvni“ savezništvo morati da pronađe u još nekim okolnim zemljama. U međuvremenu čitaoci i nove crtačke nade se sa serijalom upoznaju preko brojnih časopisa - Vekovnici su dobili počasno mesto u strip izdanjima poput Strip Revije, Kiše, Parabelluma, Strip Pressinga, Eona, BDC-a i Stripoteke, a objavljavani su u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Makedoniji i Rumuniji... Priče, kao i priznanje uglednog nedeljnika Nin, koji je serijal „Vekovnici“ proglasio za strip dešavanje 2012. godine u Srbiji, potvrđuju da je u tome već uspeo...

Piše: Marko Stojanović

Stripovanje (30)

Ko nastavlja nadzirače

«You better call the police, call the coroner,
Call up your priest, have it for you.
Walk in no peace when I find that fool,
Who did that to you, yeah,
Who did that to you, my baby.
John Legend, WHO DID THAT TO YOU»

Ko nastavlja Nadzirače je dobro pitanje, ali postoji jedno koje mu po hronologiji stvari i hijerarhiji prethodi, i što ga, jelte, čini prečim. Dostično pitanje, naime, glasi: „Zašto se (uopšte) „Nadzirači“ (pred)nastavljaju?“ I došlo je u vidu zaglušujućeg vapaja gigantskog hora miliona čitalaca originalnih „Nadzirača“ („Watchmen“ u daljem tekstu) kada je početkom 2012. obnarodovana vest koja je retko koga obradovala – da je američki strip gigant DC nameran da objavi seriju stripova koji će poslužiti kao (pred) nastavak legendarnog stripa „Watchmen“.

Da odmah izbegnemo dalje nespornosti, neosporna je činjenica da je „Watchmen“ (objavljeni 1986-1987. godine) ostvarenje nesumnjive vrednosti – toliko nesumnjive, zapravo, da se mirne duše može tvrditi da su remek-delo svakolike, ne isključivo devete umetnosti. I zaista, vizionarska dekonstrukcija mita o superheroju scenariste Alana Mura i crtača Dejva Gibonsa u

vidu neverovatno kompleksnog i inovativnog stripa, uz „Maus“-a Arta Spigelmana i „Dark Knight Returns“ Frenka Milera smatra se, nezvanično, za ostvarenje koje nam je donelo formu (format) grafičke novele. Na taj način je strip se konačno, jednom za svagda, otarasio etikete šunda i kiča, te zabave za decu, kojom su ga decenijama častili nabeđeni teoretičari umetnosti i iskompleksirani vlasnici raznoraznih diploma, i konačno dospeo na stranice enciklopedija i police biblioteke, otklonivši svaku sumnju da se zaista radi o sasvim legitimnoj umetničkoj disciplini... Sve je to postigao „Watchmen“, a opet se njegovom (pred)nastavku niko nije obradovao. Glavni razlog za to je što ne postoji odgovor na pitanje o neophodnosti nastavka koji bi zadovoljio čitaoce, kao ni samog tvorca originalnog naslova, Alana Mura!

Lanac događaja koji je kulminirao februara 2012. objavljivanjem prvih naslova nove serije,

započeo je više od dve i po decenije ranije, tačnije potpisivanjem ugovora za izradu originalnih „Watchmen“-a između Britanaca Alana Mura i Dejva Gibonsa s jedne strane, i američkog strip konglomerata DC-ija s druge. Sam ugovor sadržao je jednu klauzulu koja je Muru i Gibonsu omogućavala da mirno spavaju znajući da su prava na njihov strip zapravo u njihovim rukama, jer je ugovor jasno utvrđivao da se prava na likove i priču vraćaju tvorcima naslova godinu dana nakon što izdavač odštampa zadnji primerak stripa. Ali, ne lezi vraže – jednom kad su se „Watchmen“-i pokazali kao zlatna koka na jedinom bojnopolju koje se danas računa kao relevantno, na onom tržišnom, DC je mudro odlučio da svako malo iznova odštampa novi tiraž. Tiraž za tiražom, i „Watchmen“-i se nikada nisu vratili u ruke svojih tvorca, pa nije ni čudo što Mura, koji inače slovi za teškog čoveka nevoljnog za sklapanje bilo kakvih kompromisa oko svoje intelektualne svojine, DC nikada nije privoleo da se pozabavi nekim od projekata vezanih za „Watchmen“-e o kojima je tada bilo priče, kao što su „Roscah’s Journal“, „Comedian’s Vietnam War Diary“, „Nite Owl/Rorschach team“ ili epa o „Minutemen“-ima. I ne samo to već je Mur, zgađen šaradom koju mu je DC tom prilikom priredio, odlučio da prekine svaku saradnju s ovim izdavačem, kao i da se energično usprotivi svakom pokušaju da se likovima iz „Watchmen“-a pozabavi bilo koji autor sem njega...

A onda je sinhronizovano sa pojavom filma „Watchmen“ Zeka Snajdera 2010. godine, od koga se britanski scenarista javno kategorički ogradio, usledila nepristojna ponuda koja je Alana Mura naterala da s javnošću podeli to da mu je DC ponudio vraćanje prava na originalne „Watchmen“-e u zamenu za dozvolu da pokrene niz „prequel“ serija sa drugim autorima! Ono što je posebno iritiralo Mura bilo je pokušaj mita nuđenjem posla Murovom dobrom prijatelju i prezimenjaku Stjuartu Muru, koji je u tom trenutku bio u škripcu, kao i korišćenje Dejva Gibonsa kao pregovarača koji će scenaristu privoleti na dogovor... Nije stoga ni čudo što je kolateralnu štetu te, na neuspeh unapred osuđene inicijative, činilo višedecenijsko prijateljstvo Mura i Gibonsa, kao i potencijalni posao Stjuarta Mura kod DC-ija. Kao neko ko je poznat po tome što nema dlake na jeziku, ali i kao veoma inteligentan čovek, Mur je prljav veš izneo u javnost objavivši time jasno i glasno rat DC-iju ukoliko se usudi da samo takne nastavak „Watchmen“-a, bez sumnje (pravilno) računajući na simpatije (više)milionske publike kulturnog naslova koje su bez izuzetka išle njemu kao arhitekti ovog kapitalnog dela, ali i na reputacije jednog od najboljih scenarista u istoriji devete umetnosti. I zaista, glavešine DC-ija su dobro razmislile, pa potom na putu do svog advokatskog tima izdale saopštenje da nikada ne bi ni sanjali da diraju Murove i Gibonsove likove ako autori koji bi na njima radili ne bi bili „najbolji koje imaju“... Šta im je rečeni pravni dream team saopštio nije procurilo u javnost, što se ne može reći i za studije likova „Before Watchmen“-a, koje su zapalile internet krajem 2011, i podelile javnost, ali i podjednako jasno i glasno saopštile Muru i svima onima koji su slušali, koliko je

zaista laka druga strana terazija, bez obzira na to šta se na njoj nalazi, ako je na prvoj (pravoj) strani gomila zelenih novčanica sa likovima pokojnih američkih predsednika...

Naravno, u američkom stripu usledila je bura (ovog puta bez jednog od šamantnih ženskih imena kojima Amerikanci toliko vole da krste elementarne nepogode gigantskih proporcija), koju ni malo nije umirio spisak autora predviđenih da rade na „Before Watchmen“-ima. U pitanju je bio još jedan dream team, ovaj put sastavljen od strip autora s one strane Atlantika. S takvom ekipom uz sebe DC u tom trenutku više nije strahovao od reakcije javnosti i Murovih kolega, koji bi se eventualno solidarisali s njim. Što se javnosti tiče, svako ko se klanja božanstvu zvanom dolar, čvrsto veruje da je svaka reklama dobra reklama, a što se tiče kolegijalnosti, neke od autora je pridobio novac, a druge je udaljio sam Mur, kritikujući nivo kvaliteta strip autora današnjice uz sumnju da je bilo ko od njih sposoban da se bavi likovima koje je on stvorio na iole zadovoljavajući način! Ko su, dakle, ti ljudi, koji su po mišljenju DC-ija „dovoljno dobri da im se na staranje prepusti sveta krava svekolikog stripa „Watchmen“, i dovoljno hrabri da pokušaju da je dodatno izmuzu dok im celo čovečanstvo (ili bar onaj njegov elitni deo koji čita stripove) viri preko ramena?

Darvin Kuk, američki strip autor koji je slavu stekao radeći na naslovima kao što su „Catwoman“ i „The Spirit“, ali i ekskluzivno adaptirajući seriju romana o Parkeru Donaldu Vestleju, preuzeo je na sebe da sam uradi neispričanu istoriju „Minutemen“-a, kao i da napiše scenario za mini seriju koja se bavi dogodovštinama Lori Džupiter, „Silk Spectre“. Pomenuti naslov crta Amanda Koner, koja je posao dobila na osnovu renomea stečenog u radu na ženskim ikonama DC-ija, poput „Powergirl“, „Bat Girl“ i „Lois Lane“. Teškaš u kategoriji televizijskog, filmskog i strip scenarija, Džozef Majkl Strazinski, tvorac serije „Babylon 5“, scenarista lstrudovog „Changling“-a i maltene svakog bitnijeg lika najvećih američkih strip izdavača Marvel-a i DC-ija, preuzeo je pisanje naslova „Nite Owl“, „Doctor Manhattan“ i „Moloch“. On je, uz to, bio jedini od autora „Before Watchmen“-a koji je živeo za kavgu, pa je Muru uzvratilo paljbu preko medija, osokoljen verovatno svojim bogatim radnim rezimeom. Na „Nite Owl“-u mu se pridružio crtač Endi Kjubert („Marvel 1602“, „Wolverine Origin“) čiji je rad tuširao njegov otac Džo Kjubert („Enemy Ace“, „Fax from Sarajevo“, „Tex“), posle čije smrti se četkice i pera prihvatio Bil Sjenkijević („Elektra Assassin“, „New Mutants“). „Doctor Manehettan“-a je u svoj njegovoj golišavoj slavi vizuelno prikazao crtač inače poznat po skoro nudističkim prikazima ženskih tela, gotovo isključivo na naslovnicama (broja im se ne zna), Adam Hjuž, a „Moloch“-ovu nakaznost dočarao Eduardo Riso, argentinski crtač koga je proslavio „Vertigov“ serijal, „100 Bullets“. Kad smo već kod ove masivne studije toga šta je to u ljudskom biću što ga vodi krvoproliću, ni scenarista „Bullets“-a Brajan Azarelo nije ostao kratkih rukava što se tiče univerzuma „Watchmen“-a, pa je preuzeo pisanje dogodovština ekstremnih, mačo likova poput „Rorschach“-a i „Comedian“-a saradujući sa popularnm crtačima Lijem Bernehom („Joker“, „Lex Lutor: Man of Steel“) i Džej Dži Džonsom („Wanted“, „Final Crisis“). Spisak gostiju na tajnoj večeri, na kojoj je u strogom konspiraciji bila skovana ova postava, ne bi bio potpun bez Jude – u ovom slučaju, to su urednik originalnih „Watchmen“-a, Len Vin (inače, čovek koji nam je podario likove „Swamp Thing“-a i „Wolverine“-a između ostalog) koji se prihvatio pisanja naslova „Ozymandias“ (sa Džejom Lijem), „Dollar Bill“ (sa Stivom Rudom) i dopunske priče „Curse of the Crimson Corsair“, te kolorista „Watchmen“-a, Džon Higin, koji po Vinovom scenariju crta pomenutu „Kletvu grimaznog pirata“...

A kad smo već kod kletvi, nešto od onoga što je Alan Mur, koji se inače poslednjih nekoliko ekscentričnih godina svog života hvali time da se bavi magijom, besno mrmrlao sebi u bradu, mora da se i obistinilo, budući da se danas, godinu dana nakon njegovog početka, o projektu „Before Watchmen“ u stripovskim medijima gotovo i ne priča, iako još uvek uredno izlazi i isporučuje stripove uglavnom nezanimljivog kvaliteta. Većina mini serija naišla je na ili loše kritike („Comedian“, „Moloch“, „Nite Owl“), ili na

ravnodušnost („Silk Spectre“, „Rorschach“), dok su samo „Minutemen“, „Doctor Manhattan“, i u manjoj meri „Ozymandias“, naišli na topao prijem. Razlozi za neuspeh su raznovrsni. Brajan Azarelo je, na primer, uzевši Murove likove, svoju viziju onoga što oni jesu predpostavio Murovoj pod, za njega, karakterističnom parolom „ja radim svoje, kome se ne sviđa, ne mora da čita“. „Nite Owl“ je, nakon smrti tušera Džoa Kjuberta, usred serijala dobio zamenu u vidu Bila Sjenkijevića, koji ima status legende, ali ne i mnogo dodirnih tačaka sa Kjubertovim tušerskim rukopisom, pa je tako serijal promenio vizuelni identitet u hodu, što nikada nije dobro rešenje... Još jedan od razloga neuspeha je taj što su „Watchmen“-i zaokruženo delo u kome je Mur bukvalno svaki delić informacije otkrivao sa ciljem da isti u sajdejtstvu sa svim ostalima vodi ka jednom, konačnom ishodu. Ubacivanje novih informacija, novih mo- menata, kroz „Before Watchmen“-e neizbežno menja i percepciju samih „Watchmen“-a, a to nije nešto za šta je publika spremna, ukoliko ne dobije nešto zaista izuzetno za uzvrat... Što se u „Before Watchmen“-ima, ruku na srce, i nije baš često dešavalo. Ipak, najveći problem s kojim se „Before Watchmen“ suočava, jeste sama priroda devete umetnosti.

Strip je sadejstvo, jedinstvo tekstualnog i vizuelnog, te usled toga jedna od onih retkih ali neospornih jednačina u kojima matematika ostaje kratkih rukava, a dva i dva ne daju uvek četiri. Naime, individualni kvalitet ljudi koji rade na nekom stripu nipošto ne garantuje da će i sam strip biti kvalitetan – da bi strip prohodao i propričao nije dovoljno da svako od saradnika radi svoj posao najbolje što može, potrebno je da su na istoj talasnoj dužini, da, kao uostalom u svakoj uspešnoj vezi, među njima postoji „hemija“. U slučaju „Before Watchmen“-a kreativni parovi uglavnom nisu zasijali, i možda je paradoksalno da je verovatno najuspešniji naslov serijala upravo „Minutemen“, u kome se toliko željeni i utoliko varljivi sklad između scenarija i crteža postiže na najjednostavniji, ali i najteži način – time što Darvin Kuk taj naslov potpisuje kao kompletan autor, uloživši (založivši) u njega bez ostatka sav svoj autorski kredibilitet i integritet.

Dok se ne može poreći visoki kalibar ekipe okupljene oko projekta „Before Watchmen“ i uglavnom visoki zanatski nivo koji u svom radu postižu, čini se da projektu nedostaje jedna od stvari koji su od originalnih „Watchmen“-a napravili prekretnicu za medij stripa, koji su od zanata (koji je stripu retko ko osporavao) napravili umetnost (koju je takođe retko ko izvan strip geta priznavao). „Before Watchmen“-u, naime, fali srca – kako u pogledu odvažnosti da se pokuša nešto zaista revolucionarno, pa kud puklo da puklo, tako i u pogledu emocije koja se ulaže u rad da bi iz tog istog rada čitalac mogao da izvuče sopstvenu emociju. Alan Mur i Dejv Gibons ostavili su srce na papiru radeći na originalnoj seriji, što se i vidi. Nijedan od njihovih nastavljača, sem možda Darvina Kuka, ne može to isto da tvrdi za sebe, a i to se ne da sakriti. Srce je ipak jedna od onih stvari koje novac, ma koliko mu se klanjali i u njega kleli, prosto ne može da kupi... .

Razgovarao: Marko Stojanović

Intervju: Rajko Milošević Gera

Tarantino je svestan da o stripu znam više od njega

Rajko Milošević Gera je srpski strip crtač koji se svojim kvalitetom izborio za mesto u samom vrhu svetskog stripa. Ne iznenađuje onda posebno što ga je američki scenarista i reditelj Kventin Tarantino lično odabrao da njegov prvobitni, neskrtačeni filmski scenario za hit „Django Unchained“ adaptira u stripovsku formu. Čitaoci „Pressinga“ imaju ekskluzivnu priliku da iz prve ruke čuju o iskustvima rada sa Tarantinom, ali i o drugim, podjednako spektakularnim, Gerinim crtačkim angažmanima...

Gero, ti si već saradivao sa Tarantinom na kratkom stripu „Inglorious Bastards“ koji predstavlja jednu scenu koja je isečena iz filma. Ovo je vaša druga saradnja. Kako je došlo do vaše prve, a kako do ove druge saradnje?

Prvi put me je negde juna-jula 2009. iz vedra neba nazvao Rob Wilson iz Playboya i ponudio tu scenu ekskluzivno za Playboy. Ona je kasnije stavljena u DVD „special edition“. Ja nisam baš odmah poverovao u ono „Kventin jako cenim vaš rad“, ali izgleda da je on stvarno fan stripova i da je poznavalac. Ono što sigurno znam jeste da je Samuel Jackson fan „Scalpeda“ jer je to izjavio u nekom talk show-u. Drugi put je mejl bio izričitiji, da je on direktno rekao Reggie Hudlinu da hoće da „Djanga“ radim ja. Prvi me je kontaktirao Ben Albernathy. Mejl još afirmativniji nego prvi put, laskav, ali ja sam morao preciznije znati

uslove i tip ugovora, i zbog tih mejlova nisam najavljen odmah u San Dijegu kada je Kventin objavio da će se raditi strip po filmskom skriptu. Ben je odmah zatim otišao na posao editora DC-jevih izdanja za net, a na njegovo mesto došao Jim Chadwick, koga sam upoznao u Njujorku. Sjajan je editor, složili smo se odmah. Tipične priče – ručali tri sata, filmovi, anegdote, smeh.

Likovi koje si crtao u stripu nisu, u najvećem delu, tvoja interpretacija glumaca koji ih glume. U nedavnom razgovoru si spomenuo da je to, kao i kod „Inglorious Bastardsa“ nekim ljudima između tebe i Tarantina predstavljalo problem?

Ne, ja likove radim po sopstvenoj intuiciji, ali i razumu. Prilagodim se onome što mislim da je glumac hteo od te uloge, a ne samog lica.

Dikaprijevu ulogu Candya sam više uobličio u nekog evropskog razmaženog grofa, nego južnjačke treće generacije vlastelina. Prosto, mislim da je to Dikaprio i sam gađao. Kventinu se to sve definitivno dopada, jer je konstantno impresioniran... Ali je naporan taj lanac ljudi između, oni jednostavno nisu autori tog scenarija i njih nemam šta da pitam. Malo dosadno uplašeni, ne znam zaista od čega. Lay-oute koje sam uradio za „Basterdse“ je odobrio momentalno, čak i u prenosnom mejlu je bilo otprilike „Pustite čoveka da radi šta hoće“. Mislim da se posrednicima u glavi meša vizija kako nešto treba da izgleda i znanje kako to preneti na papir. On je svestan toga a ostali nisu. Verovatno ne mogu da veruju u jednostavnu činjenicu da on ne može bolje od mene znati kako se dobar strip radi. On je verovatno toga svestan, i razlikuje viziju od egzekucije.

Koliko su ti zapravo određene ruke u radu na „Djangu“? Može li se reći da sada imaš veću slobodu, recimo, nego kad si radio na „Inglorious Basterdsima“?

Da, definitivno određene, osećam se potpuno rasteraćen. Samo se, kako rekoh, služim svojim razumom da to ipak bude prepoznatljivo generalnoj estetici zacrtanoj filmom.

Da li si pogledao film pre početka radu na stripu – jesi li to uopšte želeo?

Ne, nisam, niti ću dok radim strip. Ne zanima me to na taj način, ja uživam u svojoj interpretaciji i imam sasvim dovoljno olakšica sa poslatom dokumentacijom.

Šta je to u Tarantinovim scenarijima što ih tebi, konkretno, čini interesantnim za rad? „Django unchained“ je, meni se bar čini, bliži groteski nego realizmu, bliži „Ubicama kao ti i ja“ nego „Scalpedu“...

Jednostavno, jako dobro urađen posao na scenariju. Shvatanje šta mora da ima bez obzira kojeg je stila – pulp ili realističnog. Strukturiran do savršenstva, a nimalo hladan. Dijalozi su definitivno dugi, zavisno od sekvence, ali se zaista nema utisak protračene stranice. Jednostavno, on to radi majstorski... A i ne može se baš sve ni u reči staviti, postoji određen twist tu koji me vuče i koji ne bih smeo odati jer je rad u toku. Bez obzira na ljude koji su film gledali, ja tu nalazim inspiraciju i ne bih o tome mnogo dok radim. Kada završimo sve onda se može i o tome.

Posle dužeg vremena, radio si strip za koji nije postojao precizan stripovski scenario – adaptirao prvu ruku Tarantinovog filmskog scenarija. Koje su prednosti a koje su mane te i takve situacije?

Pa bude ipak više prednosti, ali više se i radi. Distribucija slika po tabli je najzahtevniji deo, pogotovu meni, jer sam prilično opsesivan oko storytellinga. Ako ne ide savršeno glatko, ne napuštam dok ne proradi. Imao sam ranije loših iskustava sa konfuznim stranama i

neočišćenim dijalozima i na to sam bas naelektrisan. Kventinov predložak je izvanredan, ali je adaptacija za strip bila ispod proseka. Malo ih je iznenadilo koliko sam bio nezadovoljan, i mislim da bi mi rekli kad bih pitao ko je to radio, ali se trudim da ne znam. Koštalo me je dosta sati dodatnog rada.

Koliko je teško Tarantinovu razbarušenost zauzdati, posebno u stripu, koji ipak ima vrlo ograničen prostor? Pitam te jer mi se čini da poslednjih par Tarantinovih filmskih naslova odlikuje neko „udovoljavanje“ sebi na uštrb efektivnosti i neometanog toka priča...

Pa ima toga, ima zaista, ali je namera jasna, i to onda meni nije izgubljen prostor, bez obzira što ga ja tako ne bih napisao. Izgubljen prostor u scenariju je onaj koji ne doprinosi fokusu priče koja se želi ispričati, svrishodnosti. Najgore je kad dobiješ scenario koji vodi nejasnoj nameri, tipa „ma rešiću to kad budem pisao kasnije“. Dok se piše scenario, ne može se sve znati do kraja, i ne valja sve znati, otkrivaš ga i sam dok ga radiš, ali kada je unutarnja namera scenariste nejasna ili konfuzna, ona neminovno stvara nerešive čvorove, koje možeš opravdati crtajući samo nekim šarmantnim izletom. To je jednostavno opasno, pošto se ide na sreću. Može biti super, a može biti i grozno iako si istu volju u crtanje uložio. Kod Tarantina nema toga, ali ima velike količine reči. Zadnja trećina druge sveske je urađena kompletno po mojoj improvizaciji, jer se naglo otvorila mogućnost za više strana a scena je dosta važna jer tu Django počinje da oseća samopouzdanje. Prosto je prodisalo sve, to je opšti utisak nas koji radimo. Mene ne plaši njegov scenario, on je kvalitetan predložak, već eventualni nedovoljan broj strana za razvijanje toga na ozbiljan način. To je moja jedina strepnja.

Znam da se do danas nisi sreo s Tarantinom, pa čak ni razgovarao s njim. Koliko ti nedostaje taj direktan kontakt, ta konstantna razmena ideja i vrsta ravnopravnog partnerstva ne samo u vizeulnom, već i u kompletnom storytellingu, koji si imao sa Džejsonom Aronom, scenaristom „Scalpeda“?

Ne nedostaje mi nego mi smeta efikasnosti. To je sve, zaista. Prevelike su meni te ekipe ljudi za rad na jednom stripu, pa makar i ovog nivoa, sa svim laskavim interesovanjem. Činjenica je da je promocija veoma ozbiljan i izuzetno naporan deo, i on to sada radi. Meni je dojadilo i onih četiri-pet festivala gde sam objašnjavao stalno za redom isto: kako sam zadovoljan završetkom „Scalpeda“, i šta ću dalje. U Parizu me baš razbila jedna subota kad sam dao devet intervju za popodne. Jednostavno, počne da te boli glava od istih pitanja i iste obaveze da se iste stvari kažu nanovo i nanovo... A on daje stotine, bukvalno. U svetu filma, to sve pomnoži barem sa tri, a obilaze na desetine gradova. Meni bi to bilo užas, tako da zaista razumem sve to njegovo odsustvo, ima veće brige, vidi table, kaže – ma ovo je super, i ide svojim poslom. Ja sam na početku par puta insistirao da se čujemo, da mi da jasne odgovore na neka pitanja koja sam imao oko scenarija, ali je on tada završavao editovanje i čujem da je čak i jedna scena naknadno snimljena, to su jako

stresna stanja. Uradim ja onda to sve po svome, i Reggie kaže da je Kventin bukvalno oduševljen. Mene je prestalo da zanima sada šta bi mogao da mi odgovori, cela ta aritmija je zaista naporna. Barem meni. Jim Chadwick će verovatno organizovati nešto da se svi vidimo kad se završi, sada mi je najvažnije da nađem u mesecu barem jedan dan da spavam, čitam, izađem sa porodicom.

Serijal koji si radio više od pet godina, „Scalped“, završen je pre više od pola godine. Ipak, ti ni danas ne možeš da čitaš epizode „Scalpeda“. Zašto?

Zato što nekako taj proces nikad nije gotov u mojoj glavi. Treba baš osetna količina vremena da prođe. Uvek mi je nagon da to čitam slabiji od onoga da to radim. Ja sam svestan da to jeste dobro i da je tu nešto što okolo ne vidam baš, ali ja sve to ne vidim samo vizuelno, očima, nego iznutra, meni to stvara neki specifičan osećaj i stav. A kako ćeš da čitaš svoj stav, koji je tvoja realnost? Realnost je neobuhvativa okom. Ja sam zadovoljan da to ljude interesuje i da ima mnogo feedbacka, što je lepo i interesantno, i meni je OK da „Scalped“, „čitam“ kroz njihove utiske. Zato izbegavam da u razgovoru otkrivam gde greše a gde ne. Svako gradi svoju stranu ulice, i super.

Hajde da otkrijemo nekoliko ekskluziva. Prva od njih je Gera u „Marvelu“! Kako je do toga došlo, i na čemu ćeš raditi?

Jason Aaron je tu kumovao. On i ja smo hteli da uradim par „Thor“ epizoda, kao sekundarni crtač sa Esadom Ribićem, ali em sam ja prezaulet, em bi Esad hteo to sam da završi, i ja to jako poštujem, pošto znam koliko nije prijatno kad drugi rade ono što si ti počeo – „Scalped“ zamene su mi još friške. Esad to stvarno vanserijski radi, najbolje što sam od njega video do današnjeg dana. I Jason je predložio da onda radim naslovne specijalnog izdanja, u „Marvelu“ se oduševili, meni stvarno odgovara i tako... Biće toga još, takođe Jason i ja imamo ideju za grafičku novelu, skice za to počinjem čim završim „Djanga“. Ove godine će me biti na sve strane. Nove naslovne za francuski tvrdi povež „Scalpeda“, uradio sam već poglavlje na „Ashes“ Alex de Campi, za „Delcourt“ teče „Najeza iz stepa“, naravno „Django“, a ima i još jedna ekskluziva, scenario „Judge Dredda“ za britanski „2000 AD“ dolazi za četiri dana. To bi najkasnije do maja trebalo da bude gotovo.

Za kraju, koliki ti izazov predstavlja da radiš na likovima kao što je Judge Dredd, koji su više-manje ikone devete umetnosti?

Kad ne pišeš sam scenario, sve je ipak u interpretaciji. Ona je snaga i meni izazov, kao džez standard, nije „šta“ nego „kako“... Samo neka krene bas linija, ja upadam kad osetim...

Piše: Đorđe Bajić

Đangova osveta

Režija: Quentin Tarantino

Uloge: Jamie Foxx, Christoph Waltz, Leonardo DiCaprio...

Svaki novi Tarantinov film je događaj od velikog medijskog i popkulturnog značaja. Interesovanje, kako kritike tako i publike, za njegove nove filmove je ogromno. To potvrđuje i najnovije ostvarenje: omaž špageti vesternima Đangova osveta (ili, preciznije prevedeno: Đango oslobođen okova). Kventin Tarantino, mada neosporno još uvek jedan od najkoničnijih američkih reditelja, dugo je u kreativnoj krizi. Naravno, Ulični psi i Petparačke priče su važni filmovi koji su pomogli da se preoblikuje lice savremene sedme umetnosti – njihov kvalitet i značaj danas niko ne dovodi u pitanje. Džeki Braun je već doneo tapkanje u mestu, ali je i to bilo sasvim solidno ostvarenje koje je potvrdilo i učvrstilo Tarantinov status među značajnim rediteljima. Ekstravagantni Ubiti Bila (zbog dužine podeljen u dva dela) predstavlja Tarantinov omaž osvetničkim/kung-fu filmovima njegove mladosti. Tarantino je oduvek bio pozajmljivač i kompilator, sa svakim novim filmom mimetička priroda njegovog kreativnog procesa postaje sve naglašenija. Tarantino ne stvara u klasičnom smislu te reči – on kompilira. Koristeći se bogatim znanjem o širim masma slabo poznatim ostvarenjima 60-tih, 70-tih i 80-tih, Tarantino istovremeno pravi omaž, ali takođe produbljava i poboljšava elemente koje preuzima. Bar je tako bilo u slučaju Ubiti Bila, čiji dometi su svakako prevazišli B uzore. To su u potpunosti ne može reći za sledeća tri Tarantinova ostvarenja – eksploatacijski horor-triler Otporan na smrt (drugi, slabiji segment Grajdhausa), Prokletnike i, konačno, Đangovu osvetu.

Ovoga puta, kao inspiracija su poslužili špageti vesterni – na šta ukazuje već i sam naslov. Đango je poznati junak iz istoimenog italo vesterna Serđa Korbučija, snimljenog davne 1966. godine, filma koju je značajno doprineo da Franko Nero postane jedna od najvećih evropskih glumačkih zvezda 60-tih (Nero ima i simpatičan mada dramaturški efemeran cameo u Đangovoj osveti). Uspeh ovog ostvarenja je doveo do najezde imitacija kao što su Đango ubija nežno, Nekoliko dolara za Đanga, Đangova kćerka, Đango

ubija, Kopile Đango i mnogi drugi. Jedini zvanični nastavak, Đango 2: Veliki povratak, snimljen je krajem 80-tih, a ne treba zaboraviti ni japanski postmoderni omaž iz 2007. godine – Sukijaki vestern Đango (u kome jednu od epizodnih uloga tumači upravo Kventin Tarantino). Svi ovi filmovi, osim toga što su vesterni, sa Korbučijevim filmom nisu imali previše veze. Preko pedeset godina od nastanka izvornika, Tarantino koristi sličnu strategiju. Od Korbučija pozajmljuje vestern seting i ime glavnog junaka – kao i legandarnu muzičku temu Luisa Bakalova. Sve ostalo je njegova nadogranja/prerada: pa priča Đangove osvete nema mnogo dodirnih tačaka sa Korbučijevim filmom. Osnovni problem Tarantinovog filma je u tome što, bez obzira na brojne pogodnosti (pozamašan budžet, slavna glumačka imena u podeli, potpuna kreativna sloboda) ne uspeva da prevaziđe uzor/inspiraciju iz '66.

LIFE, LIBERTY AND THE PURSUIT OF VENGEANCE

Korbučijev Đango je efekatan mali film od sat i po, sočno krvav i zdravo morbidan, utegnut baš taman kako treba, dok je Tarantino zacrtao da snimi epik od 165 minuta. Ekonomska špageti matrica ne trpi toliko ambicioznost, a Tarantino nije uspeo da pronađe način uz pomoć kojeg bi prevazišao to ograničenje. Od Đangove osvete bi se u montaži, uz obaveznu preradu kraja, mogao sačiniti dinamičan i efekatan film od 100 minuta, ali Tarantinova megalomanija je sprečila tu mogućnost.

U Tarantinovoj verziji Đango je crnac, što otvara neke nove mogućnosti. Smešten na američki Jug pre građanskog rata, Đangova osveta je priča o robu (glumi ga Džejmi Foks, nakon što je Vil Smit odbio ulogu) koji pokušava da pronađe voljenu ženu (Keri Washington) od koje je na silu rastavljen. Postavka sasvim na mestu – žanrovski filmovi neretko imaju sasvim jednostavan zaplet – ali Đangova osveta je jedan izuzetno neekonomičan film. Prvih sat i nešto otpada na uvod koji sadrži zanimljive momente, ali suštinski ne doprinosi priči. Film „prodiše“ tek u trenutku kada na scenu stupi bogati plantažer Kelvin Kendi (raspoloženi Leonardo DiCaprio), tek tada počinje prava intriga. Sve pre toga je uglavnom nepotrebno kupovanje vremena i razvlačenje – uključujući i nedovoljno iskorišćenu epizodu sa Donom Džonsonom i neprijatni cameo Džone Hila. Vrcavi dijalozi, koji su Tarantina i proslavili, ovde postaju omča oko vrata. Veći deo filma otpada na mnogo priče ni oko čega – sve smo to već videli i čuli, ali mnogo ubedljivije, u prethodnim Tarantinovim filmovima.

Nije bez značaja ni to što tokom prvih sat i nešto vlada potpuna dominacija Kinga Šulca (glumi ga provereni Tarantinov saradnik Kristof Valc), bivšeg nemačkog zubara koji je došao u Ameriku kako bi postao lovac na učenjene glave. On spasava Đanga i uzima ga u svoje okrilje, pa crnac postaje slobodan čovek i Nemčeva desna ruka. Valc je odličan glumac, ali njegov Šulc ne bi trebalo da bude glavni junak filma. Sam Đango je u dugom zasenku, a i kasnije, kada lik scenaristički „proradi“ i konačno dobije centralnu ulogu u priči, Foks ne uspeva da izađe iz Valcove senke.

Kada se podvuče crta, svi pokazatelji govore da je Đangova osveta jedan veoma uspešan film – odlična prođa u bioskopima i nominacije za prestižne nagrade (uključujući i Oskara) to potvrđuju. Posle ovako velikog uspeha, malo je verovatno da će Tarantino shvatiti da je sve to moglo i moralo bolje. Ruku na srce, Đangova osveta predstavlja poboljšanje u odnosu na Tarantinov prethodni film – izvikane Prokletnike. Ko zna... Možda će se ova uzlazna linije nastaviti, pa ćemo tokom narednih godina biti ponovo u prilici da gledamo Tarantina u punoj snazi. Nada umire poslednja.

Piše: Dejan Dabić

Multimedijski superheroji (33): Sudija Dred

Ja sam zakon

Najmanje dva razloga nas opredeljuju da u ovom trenutku govorimo o Sudiji Džozefu Dredu, beskompromisnom borcu za poštovanje zakona u ne tako dalekoj budućnosti; jedan je aktuelna filmska ekranizacija Pita Trevisa „Sudija Dred 3D“ (Dredd 3D, 2012) sa Karlom Urbanom u naslovnoj ulozi, a drugi je luksuzno Komikovo izdanje iz septembra prošle godine koje obuhvata izbor najboljih epizoda „Sudije Dreda“, scenarista Džona Vagnera i Alana Granta sa crtačem Brajanom Bolandom i u prevodu Vuka Markovića (u sećanju stripofila osamdesetih godina prošlog veka ostale su epizode koje su objavljivane u strip-revijii „Laser“).

Sudija Dred prvi put se pojavio 1977. godine u kulturnoj britanskoj SF strip antologiji „2000 AD“. Jedan od njegovih autora, Džon Vagner,

ovako je sublimirao popularnog junaka: „Dred je kombinacija dobrog i lošeg momka. Kad vidite šta radi, morate da pomislite da je sreća što takav tip ne postoji. Kontradiktorna mešavina dobra i zla upravo je sila koja pokreće taj lik. Iako on samog sebe ne doživljava kao zlog, jer veruje da je u pravu i da postupa ispravno, on nipošto nije tip kakvog biste poželeti da vas čuva na ulici“. Sudija Dred je i policijac, i tužilac, i sudija koji patrolira postapokaliptičnim Mega Sitijem na džinovskom motoru i skriven iza kacige koja se može protumačiti kao metafora o bezličnosti zakona. „Posle strašnog nuklearnog rata, na Planeti Zemlji, sve je izmenjeno. Zločin i nasilje uzimaju primat u izopačenom svetu... Postojeći zakon bio je nemoćan. Ipak, jedna ličnost, ogorčena nepravdama i nemoći poštenih

građana uzima stvar u svoje ruke. Svi su ga zvali Sudija Dred... Pošteni su ga voleli i priznavali njegov zakon. Kriminalci su sve više priželjkivali njegovu smrt“ („Sudija Dred – „Liga proždrljivih“).

U najnovijoj filmskoj ekranizaciji „Sudija Dred 3D“, koja je fanovima daleko draža od verzije iz 1995. godine sa Silvesterom Staloneom u glavnoj ulozi, Dred je dobio zadatak da testira vidovitu početnicu Sudiju Anderson (Olivija Tirlbi) što će dovesti do niza događaja i sukoba sa moćnim klanom Ma-Ma (Lena Hedi) u borbi na život i smrt. I sam Džon Vagner slaže se da je aktuelna verzija na tragu stripa: „Scenarij, kako ga je napisao Aleks Garland, veran je originalnom konceptu zahvaljujući kojem je Sudija Dred tako omiljen. To je visokooktanska jurnjava kroz mrak nepreglednog futurističkog grada. Sjajno za sve obožavaoce“.

Sudija Dred je prisutan u popularnoj kulturi – i u svetu rokenrola i video-igrice. No, bez obzira na sav publicitet i popularnost koju ovaj strip serijal neminovno ima, i dalje se vodi polemika da li „Sudija Dred“ veliča totalitarizam ili je vapaj modernog društva koje se otrglo svakom vidu kontrole. Možda bi odgovor na ovo pitanje mogla da nam daju neka kulturna kinematografska ostvarenja kao što su „Taksista“ („Razlika između heroja i hulje je stvar slobodne procene“) ili „Pat Garett i Bili Kid“ („Na kojoj god da si strani uvek si u pravu“).

Piše: Dejan Dabić

Pijev život

Režija: Ang Li

Uloge: Suraj Sarma, Irfan Kan, Adil Husein, Žerar Depardje...

Novosti u filmskoj tehnici i tehnologiji na najbolji način testiraju nova filmska ostvarenja priznatih reditelja, autora, koji dostignuća moderne tehnologije stavljaju u kontekst filmske priče i funkcionalnosti filmskog jezika. Prvi primeri uspešne primene 3D tehnologije u umetničke svrhe potekli su od evropskih autora, nekadašnjih perjanica nemačkog novog filma, - Vima Vendersa i Venera Heroga, da bi im se nedugo nakon toga pridružili i prekookeanski autori – oskarovci Martin Skorseze i Ang Li.

U svom najnovijem filmu „Pijev život“ („Life of Pi“) Ang Li ekranizuje istoimeni hvaljeni roman kanadskog pisca Jana Martela, koji je postigao sve što se za jedno književno delo može poželeti – postao je bestseler, a istovremeno je i dobitnik nekih značajnih književnih nagrada (Man Booker). Ono što je karakterisalo dosadašnji rad Anga Lija bila je neverovatna studioznost sa kojom je ulazio u svaki novi projekat – od ekranizacija superherojskog stripa, istorijske priče iz Građanskog rata, delikatne homoseksualne drame o prijateljstvu i ljubavi, pa sve do koreografisanja akcionih scena na granici realnosti i mašte. Moglo bi se slobodno reći da ovaj reditelj tajvanskog porekla gotovo da i nema promašaja u svojoj dosadašnjoj filmskoj karijeri i da je njegovo ime postalo, moderno rečeno, brend, za uspešan i, u estetskom smislu, relevantan film. Na isti način, Ang Li je pristupio i ekranizaciji Martelove knjige trudeći se s jedne strane da je dramaturški prilagodi mediju i umetnosti filma u prihvatljivom bioskopskom tajmingu (nešto malo preko dva sata), i s druge - da dostignuća moderne 3D tehnologije stavi u funkciju ne samo podsticanja gledačke zabave (od čega se ne beži, ali zabava nije sama sebi cilj, kao u većini

3D filmova) nego i njegovog korišćenja u estetske svrhe. Moglo bi se reći da je rezultat potpuno neočekivan, ne zbog toga što se nije verovalo da će se i na ovom zadatku Ang Li vrlo dobro snaći – jer ne treba smetnuti s uma da je Foksov studio dugi niz godina pokušavao da nađe pravo rešenje za reditelja ekranizacije Martelove knjige – već mnogo više zbog činjenice da je on u ovom trenutku podigao visoko lestvicu kada je reč o kombinaciji filmske estetike i tehnologije, i da će je teško neko uskoro nadmašiti. Izbor uglova snimanja i montažnih pravaca uobličeni u savršenu montažnu strukturu protkanu trikovima i 3D efektima i to na više nego ograničenom prostoru čamca za spasavanje, predstavljaju istovremeno svesno ograničavanje, ali i savršeno korišćenje scenskog prostora. Sve su to odlike Ang Lijeovog rediteljskog stila zbog kojeg će „Pijev život“ gledati, pored ostalih, i filmofili, ali i studenti filmske režije (kao nekad kada se savetovalo studentima da gledaju filmove Vilijama Vajlera da bi iz njih učili kako treba rešavati probleme kadrova u rakordru).

Ang Li je uspeo da istovremeno ispriča slojevitu priču o odrastanju i životnom opstanku šesnaestogodišnjeg Indusa Pija Patela, koji doživljava brodolom i ulazi u čamac sa divljim životinjama, od kojih do kraja ostaje - kao najveće iskušenje - strašni bengalski tigar. Kroz ovu osnovnu priču Li koristeći razne vrste retrospekcija i flešbekova prelama razna vremena. Pri tome su u samom izboru motiva prisutni mnogi uzori – od onih biblijskih iz Starog Zaveta, kao što je priča o Nojevoj barci, do književnih klasika, poput romana „Robinson Kruso“ ili „Starac i more“ (scenarista Dejvid Magi). On, takođe, ne propušta priliku da vizuelno savršeno uoblič kompjuterski ge-

nerisane i doradene prizore, koji povremeno plene svojom lepotom, ali i da se poigra sa nervima gledalaca (ulazak tigra u kadar u čamcu za spasavanje u mnogo čemu priziva u sećanje kulturnu suspens-horor scenu iz „Osmog putnika“). Naravno, ima tu i fine ironije na račun moderne civilizacije – koja je prisutna i u Pijevom religijskom traganju na početku priče, kao i u njegovoj ispovesti na kraju u koju agenti osiguranja teško mogu da poveruju - pa je Pi u poziciji junaka čuvenog vesterna „Čovek koji je ubio Libertija Valansa“, jer treba da odluči da li da ispriča pravu ili svima prihvatljivu istinu.

Na kraju će doći i nada kao neophodan sastojak svake dobre umetnosti, religije i života, pa će i Pi formirati svoju porodicu u ime koje će raditi mnoge stvari koje je nekada radio njegov otac, vlasnik zoološkog vrta, i u ime koje će, na kraju krajeva, biti i ispričana njegova uzbudljiva životna priča (pisac u tumačenju Rafe Spala).

I za kraj, važna napomena! Sve što je prethodno rečeno izgubiće na ubedljivosti i argumentaciji, a vi nećete moći da imate pun kinestetički doživljaj, ukoliko „Pijev život“ ne pogledate u nekom modernom bioskopu u 3D tehnici, i ako poverujete da su Internet i torrenti svemoćni. Ličićete na domoroca koji gura kolica, dok oko njega tutnje najmodernije svetske marke automobila...

Kad svane dan

Režija: Goran Paskaljević

Uloge: Mustafa Nadarević, Nebojša Glogovac, Predrag Ejodus, Zafir Hadžimanov, Meto Jovanovski, Toma Jovanović, Rade Kojađinović, Olga Odanović, Mira Banjac, Nada Sargin, Aron Balaz

Najnovije filmsko ostvarenje Gorana Paskaljevića – jednog od retkih reditelja sa ovih prostora koji u vremenskom intervalu dužem od trideset godina poseduje evropski relevantan opus (potvrden nagradama i učešćem u glavnom programu najznačajnijih svetskih filmskih festivala) u stvaralačkom kontinuitetu (pauza ne duža od tri godine između filmova) netipičnom za srpsku (i nekada jugoslovensku) kinematografiju – došlo je u žižu javnosti mnogo pre svoje beogradske i srpske premijere koja je usledila tek krajem prošle godine, uoči Božića po gregorijanskom kalendaru. Naime, AFUN (Akademija filmske umetnosti i nauke) koji je zadužen za izbor kandidata za nagradu Oskar u kategoriji filma na neengleskom govornom području, izabrao je „Kad svane dan“ kao predstavnika Srbije odmah posle njegove kragujevačke pretpremijere (u multiplexu „Plaza“) i nakon što je Paskaljević dao ostavku na svoje rukovodeće mesto u AFUN-u, čime je otvorena žestoka polemika u javnosti u koju su se uključili i neki od protivkandidata u ovoj izbornoj trci (Srđan Dragojević, reditelj filma „Parada“). U međuvremenu, Paskaljevićev film je prikazan na jednom od najznačajnijih severnoameričkih filmskih festivala u Torontu, dobio je nagrade na festivalu evropskog filma u Le Arku (Francuska), zatim Meridi (Spanija) i Ternu (Italija), a na festivalu u Bratislavi (Slovačka) uručena mu je nagrada za doprinos svetskoj filmskoj umetnosti; neke od nagrada na ovim festivalima bile su odluke stručnih žirija, a neke su dodeljene glasovima

publike. Iz svega rečenog jasno je da je „Kad svane dan“, i pre nego što je izašao pred bioskopsku publiku u Srbiji, postao više nego poznat ne samo prosečnom ljubitelju filma u našoj zemlji; s jedne strane to je mogla da bude njegova prednost zbog festivalskih uspeha, a s druge – možda i hendikep, ne toliko zbog tabloidne afere u kojoj niko nije bio pozitivni junak, već mnogo više zbog velikih očekivanja, kako u stručnoj, tako i u opštoj javnosti da je stvoreno vanserijsko filmsko ostvarenje. Dodatni publicitet filmu dali su dežurni „rodoljubi“ na internetu koji film nisu ni odgledali, a imali su primedbe kako je predstavljeno srpsko društvo u ovom filmu, kao i činjenica da ga AMPAS (Američka akademija filmske umetnosti i nauke) nije uvrstio u prednominaciju od deset najboljih filmova na neengleskom govornom području – od kojih se kasnije bira pet nominovanih za Oskara (jedini srpski film koji je do sada ušao u prednominaciju, ali nije uspeo da se probije i do nominacija, bila je „Klopka“ Srđana Golubovića).

„Kad svane dan“ je film o potrazi za identitetom; naime, vremenšni profesor muzike Miša Brankov saznaje da su njegovi biološki roditelji bili jevrejskog porekla i da su ubijeni u logoru na Starom sajmištu u Beogradu za vreme Drugog svetskog rata; porodica koja ga je usvojila, krila je od njega pravu istinu da bi ga zaštitila od traumatične istine pružajući mu svu moguću ljubav i mogućnost da uspe u životu. Istinu o svom poreklu Miša saznaje nakon pronalaska kutije na prostoru nekadašnjeg logora, u kojoj je

nedovršena muzička partitura čiji je autor bio Isak Vajs, Mišin biološki otac. Miša dovršava muzičku partituru koju želi da premijerno predstavi na komemoraciji, upravo na mestu gde je kutija nađena i gde su stradali i njegovi biološki roditelji. Paskaljevićev rediteljski rukopis je siguran i precizan, on realističnu intimističku dramu glavnog junaka kombinuje sa kontrapunktom dramskih i lirskih tonova, kao i sa oniričkim prizorima u kojima se mešaju snoviđenja i onostrano (upečatljiva završna scena, kao i scena u logoru). Ipak, pravi kvaliteti ovog filma leže u maestralnoj glumačkoj interpretaciji Mustafe Nadarevića koji ulogom Miše Brankova kao da nastavlja introvertni tip uloga koji je započeo u drugoj polovini osamdesetih u jugoslovenskoj kinematografiji – „Već viđeno“ (1987) i „Glembajevi“ (1988). Njegova sposobnost dočaravanja najsuptilnijih stanja glavnog junaka skoro da je nepresušna; kamera je sve vreme na njemu, pa su i gledačka identifikacija i empatija sa likom Miše Brankova neizbežni zahvaljujući i ovom vrhunskom glumcu. Još jedan biser ovog filma je i izuzetna muzika Vlatka Stefanovskog, koji se po ko zna koji put potvrdio i kao jedan od najboljih kompozitora primenjene muzike u našem regionu (njegova muzička partitura dodatno je emotivno obojila film i karakterološki nadgradila likove).

Međutim, „Kad svane dan“ ima i neke dramaturške probleme koji su ga sprečili da se vine do očekivanih visina imajući u vidu ono što smo napomenuli na početku ovog teksta. Pre svega, scenario Filipa Davida i samog Paskaljevića koristi stereotipe koji su bili nepotrebni u ovom kontekstu, a pogotovo kada se radi o vrhunskim dramaturzima i filmskim scenaristima, dovoljno je da pomenemo dva najočiglednija – romska svadba koja se okončava paljevinom (reditelj i koscenarista smatra da se time ilustruje nasilje koje nije nestalo sa događajima iz Drugog svetskog rata, ali to po našem mišljenju ne pripada dramskoj liniji ove priče – pravi antagonisti su indolentni i egoistični predstavnici društva, oličeni u Mišinom sinu Mališi, kojeg igra Nebojša Glogovac) i sin jedinac mobilisan na ulici koji gine na frontu u vreme ratova na tlu bivše SFRJ, zbog kojeg Marko (Zafir Hadžimanov) prestaje da se bavi muzikom (što saznajemo na posredan način).

„Kad svane dan“ je film opomena da se ne smeju zaboraviti nekadašnje žrtve pod teretom novih društvenih okolnosti i taj njegov društveni angažman, čiji je Staro sajmište samo simbol, možda će se vremenom pokazati i kao njegova najveća vrednost.

Led

Režija: Jelena Bajić Jočić

Scenarij: Radoš Bajić (po sopstvenoj monodrami)

Uloge: Momčilo Otašević, Nela Mihailović, Velimir Bata Živojinović, Olga Odanović, Nenad Jezdić, Biljana Mišić, Radoslav Milenković, Nedeljko Bajić, Emir Hadžihafizbegović

Nepotizam se odavno pustio korenje u srpskoj kulturi, mnogi ga čak doživljavaju kao nešto sasvim normalno (ko će kome, ako neće svoj svome). Uostalom, situacija u kulturi je samo odraz onoga što se dešava u društvu u celini... Elem, u poslednje vreme u okviru domaće kinematografije nastaje sve više filmova u porodičnoj manufakturi. Najekstremniji primer ovog usmerenja je ostvarenje Kao rani mraz u kome je „panonski mornar“ Đorđe Balašević uposlio sve članove svoje uže porodice (suprugu, dve kćerke i sina). Nije Balašević jedini, daleko od toga! Slični momenti mogu se uočiti u filmografijama Siniše Kovačevića, Gordana Mihića... Dobro, konstatovao neki, pa šta je tu loše? Normalno je da članovi umetničkih porodica saraduju, međusobno se pomažu, to je sasvim prirodna stvar. Zar nije čak i čuveni Hičkok obezbeđivao svojoj kćerci Patriši glumačke angažmane? Naravno, želja roditelja da pomogne detetu nije sporna. Problem nastaje kada se familija favorizuje

nekritički, na štetu talentovanijih. I tako smo stigli do priče o Ledu.

Glumac/producent/reditelj Radoš Bajić je poslednjih godina u velikoj ekspanziji. Ogromni uspeh serije Selo gori, a baba se češlja ga je osokolio da uđe u nove igrane projekte, pa je tako nedavno premijerno prikazan film Led u režiji Bajićeve kćerke Jelene. U pitanju je, kao i u slučaju Balaševića, prava porodična manufaktura. Jelena Bajić Jočić se tokom rada na svom debitantskom filmu okružila sebi dragim ljudima: ocem Radošem (scenarista, producent, cameo), bratom Nedeljkom (producent, cameo) i suprugom Predragom Jočićem (producent, direktor fotografije). Paradoksalno, ispostavilo se da ključni problem filma nije njena režija već scenario. Nastao na osnovu 35 godina stare monodrame Radoša Bajića, scenario Leda je previše statičan, te zbog sporog ritma i manjka događanja više odgovara formatu TV drame nego bioskopskog filma.

Radnja je smeštena u sedamdesete i prati tri generacije jedne seoske porodice i njihovu borbu za opstanak u svetu koji se neumitno menja. Propadanje sela je svakako jedna od bitnih, a zapostavljenih srpskih tema i pohvalno je što su joj se domaći filmski stvaraoci konačno okrenuli (uskoro ćemo biti u prilici da pogledamo Odumiranje Miloša Pušića u čijem je fokusu isti problem), ali ona u Ledu nije dosledno izvedena, nedostaje koherentnosti i ubedljivosti. Dosta toga ostaje nedorečeno i nezaokruženo, a primetno je da pojedini delovi narativa nedostaju (to će najverovatnije biti, bar delimično, ispravljeno u produženoj verziji koja će tokom 2013. godine biti prikazana kao dvodelni TV film). Što se same režije tiče, ona je korektna. Jelena Bajić Jočić ne pokazuje hrabrost i umeće koje krasi, na primer, jednu Maju Miloš, ali se solidno snašla iza kamere. Zahvaljujući fotografiji Predraga Jočića i najmodernijoj kvalitetnoj kameri visoke definicije, film uglavnom izgleda odlično (izuzetak su uvodna sekvenca sa kompjuterski stvorenim leptirom i završnica u kojoj grad uništava usev. U oba slučaja je primetno da je ponestalo novca kako bi se zamišljeno realizovalo na pravi način). Pojedini detalji (poster Silvane Armenulic u sobi glavnog junaka na primer), doprinose oživljavanju epohe, ali je Led u svojoj biti veoma kameran i produkciono skroman; sve se uglavnom odigrava na jednoj lokaciji (kuća glavnih junaka). Mladani Milivoje (Momčilo Otašević) je, praktično, sastavni i centralni deo svakog kadra. Njegova pojava je fetišizovana čestim krupnim planovima, ali Otašević nije stavljen pred zahtevan glumački izazov. On je tu da se lepo slika i povremeno malo namršti, raspon Milivojevih emocija je sveden na minimum.

Bez obzira na to što smo poslednjih godina i decenija navikli da gledamo domaća ostvarenja mnogo gora od Leda, nakon odgledanog filma nameće se utisak da je debi Jelene Bajić Jočić prilično mlak. U pitanju je film koji bi najpreciznije opisali epitetima „lep“ i „dosadan“. U dva preduga sata malo toga se dogodi. Dramski sukobi su neubedljivi, radnja razvučena i uljuljkana u sveprožimajuću monotoniju sa tek ponekim razmrđavanjem (dvadesetak i kusur minuta u kojima se pojavljuje Biljana Mišić su najbolji deo filma – tada Led počinje da podseća na komedije iz seoskog života po kojima je Bajić i najpoznatiji). Zapravo, najmudrije bi bilo da je Led zaobišao bioskope. Ovaj debi ne poseduje potreban umetnički kvalitet koji bi ga preporučio za viđenije inostrane festivale, a ispostavilo se da nije ni komercijalan - u domaćim bioskopima ga je pogledalo tek nešto više od dvadeset hiljada gledalaca. Najdostojanstvenije bi bilo da je premijeru doživeo na televiziji, gde po formatu i dostignuću i pripada.

Piše: Aleksandar Radovanović

Vek džeza (13)

Genije iz Nju Orleansa

U drugoj i trećoj deceniji prošlog veka u Nju Orleansu su se pojavili muzičari koji su promenili obrasce, oživeli akorde, produžili melodijske linije i pojačali centralni ritmički zamah džeza. Bar je jedan od njih – Luj Armstrong pokazao individualnu veličinu svojstvenu genijalnim umetnicima.

Luj Armstrong je bio genijalni umetnik. Genije je onaj umetnik čija se dostignuća odupiru racionalnoj analizi i često nismo u stanju da utvrdimo i objasnimo na koji način on stvara svoje zapanjujuće i inovativno delo. Genije, po pravilu, uspostavlja novu epohu u svojoj umetnosti i za sobom generiše falange frustriranih imitatora i epigona. Takav je upravo bio Luj Armstrong.

Armstrong se rodio u siromaštvu, životu se učio uz težak fizički rad i odrastao je bez pristojnog obrazovanja. Rođen je – kao da je sudbina zbijala jednu od svojih šala – u Nju Orleansu 4. jula 1900. godine. Neki pisci o džežu sumnjaju u ovaj datum (Dž. L. Kolijer iznosi pretpostavku da je Armstrong rođen 1898). Roditelji Armstrongovih roditelja bili su robovi.

Kako Luj piše u svojoj autobiografiji „Sačmo: moj život u Nju Orleansu“, njegov otac, Vili Armstrong, bio je nadničar, a njegova majka, Meri En ili Majen, kako su je zvali, uglavnom je radila kao služavka kod belih poslodavaca i moguce je da je nešto novca zarađivala baveći se, uzgred, prostitucijom. Luj o tome kaže: „Da li se moja majka bavila kurvanjem, ne mogu da tvrdim. Ako i jeste, to je sigurno krila od mene. Jedno je izvesno: počevši od vernika koji su redovno odlazili u crkvu do onih najprostijih siledžija, svi su se prema njoj ophodili sa najvećim poštovanjem.“

Vili i Majen razišli su se ubrzo pošto je Luj rođen i očuvala ga je baba po ocu. Nije stalno počeo da živi s majkom sve dok nije pošao u školu, a taj život bio je

tipičan za geto – surov prema svačijim merilima. Moramo imati na umu da Armstrong nije bio prosto siromašan, već je u materijalnom i emotivnom smislu bio lišen svega što podrazumeva normalno odrastanje. Dakle, nije čudesno to što je postao slavan i bogat, već to što se uopšte održao u životu.

Poput ostalih pionira džeza, Armstrong je rastao okružen muzikom sa svih strana. Do prekretnice u njegovom životu i jednog od najvažnijih događaja u istoriji džeza došlo je uoči nove 1913. godine. Kao što beleži u već pomenutoj knjizi: „Nju Orleans je ushićeno proslavljao period od Božića do Nove godine, sa povorkama baklji i uz ispaljivanje vatrometa. Tih dana smo pucali iz pušaka, pištolja i bilo čega glasnog s namerom da napravimo što veću buku.“ Luj je došao u posed revolvera kalibra 38 koji je pripadao aktuelnom „očuhu“ (tako je zvao majčine ljubavnike) i ispalio je nekoliko metaka na ulici. Ugledao ga je policajac, uhapsio ga i poslao u Dom za obojenu siročad.

Dom je imao limeni orkestar i vokalnu grupu. Armstrong se pridružio horu, a ubrzo potom ga je dirigent Piter Dejvis, s kojim se u početku Luj nije najbolje slagao („Gospodin Dejvis je mislio da sam ja, s obzirom na to da sam odgajan u tako lošem društvu, sigurno bio bezvredan.“) Od samog početka me je šikanirao...“) prebacio u orkestar. Njegova obdarenost je uočena na samom početku. Piter Dejvis, kao i mnogi drugi ljudi u Armstrongovom životu, zavoleo je dečaka i od njega načinio zvaničnog trubača institucije kada se to mesto upraznilo.

Dom je napustio posle tri godine. Imao je oko 16 godina i smatrao se odraslim. Počeo je da zarađuje raznoseći ugalj i svirajući kornet u krčmama. Armstrong u svojoj knjizi sa velikim simpatijama i bez neizbežnog moralisanja govori o potkulturni Nju Orleansa. On je svakodnevno bio svedok prostitucije (Lujeva prva žena bila je i sama prostitutka), teških pijanstava, tuča, a povremeno i ubistava. Iako je po karakteru bio drugačiji od svih njih, Armstrong ne osuđuje kockare, pijanice, prevarante, jeftine kurve i njihove makroe, s kojima je delio život u getu. Iako je brzo nadrastao svoje prirodno okruženje, prema njemu je zadržao jaku empatiju. Doduše, jedini porok koji je pokupio iz starog kraja bila je marihuana – pušio ju je do kraja života; čak je jednom, u Kaliforniji, bio i uhapšen zbog nje.

Ipak, muzika je bila na prvom mestu. Armstrong sa velikim poštovanjem govori o muzičarima s kojima je svirao ili koje je slušao. Tu su, pre svega, njegova ljubav i poštovanje prema Džou Kingu Oliveru, svom mentoru i većitom idolu. Kako piše: „Kralj svih muzičara bio je Džo Oliver, najbolji trubač koji je ikad u Nju Orleansu svirao. ...Niko nije stvorio toliko muzike kao on. Skoro sve bitno u današnjoj muzici poteklo je od njega. Zbog toga su ga zvali 'Kralj' i on je zaslužio tu titulu. Muzičari iz celog sveta dolazili su da ga slušaju kada je svirao u 'Linkoln gardensu' u Čikagu, a on nikad nije propustio da ih oduševi.”

Međutim, Armstrong zaista nikome ništa ne duguje. Kao kornetista razvijao se veoma brzo, stvarajući sasvim osoben ton i jedinstvenu melodijsku koncepciju. Pošto je u bendu Kida Orija došao na Oliverovo mesto kada je ovaj otišao u Čikago i svirao u bendu Fejta Marabla na izletničkim parobrodima, godine 1922. Oliver ga poziva u Čikago da se pridruži njegovom bendu kao drugi kornetista. Lujevo sviranje u lokalu „Linkoln gardens” predstavljalo je pravi početak jedne blistave karijere koja će trajati sve do Armstrongove smrti 1971. godine.

Armstrong objašnjava kako su on i Džo funkcionisali u bendu: „Kada smo odsvirali prvu notu te noći u 'Linkoln gardensu', znao sam da će stvari dobro ići. Kada je Papa Džo počeo da svira kornet, ličilo je na dobra stara vremena. Prva numera je tako dobro prošla da smo morali da je ponovimo. Tada smo ja i Džo razvili mali sistem za soliranje u duetu. Nismo morali da zapisujemo sola. Toliko sam bio obuzet njime i živeo toliko dugo blizu

njegove muzike, da sam odmah mogao da pratim njegovo vodstvo. Niko nije mogao da shvati kako smo to radili, ali je nama bilo lako i držali smo se toga cele večeri.”

Posle dve godine Armstrong napušta Oliverov „Creole Jazz Band” i odlazi u Njujork da se pridruži orkestru Flečera Hendersona. To je bio više nego istorijski događaj, jer Armstrong, sa stalnim mestom u Hendersonovom bendu, nije samo bio u velikoj meri odgovoran za davanje podsticaja prvom velikom džez bendu, već je svojim kapacitetom soliste pomerio džez u drugu eru: počela je dominacija solista. Pojava ove individualne, solističke izražajnosti u džezu impresivno je označena snimcima koje je Armstrong napravio sa sastavima „Hot Fives” i „Hot Sevens” između 1925 i 1928. Na ovim snimcima kornetista očigledno dominira grupom. Muzika koju su svirale ove grupe imala je malo toga sa kolektivnom improvizacijom karakterističnom za njuorleanski džez. Ono što je Armstrong učinio bilo je da od džeza, koji je do tada bio kolektivna muzika, stvori solističku umetnost – i to sa dalekosežnim posledicama.

Već tridesetih godina, a naročito posle Drugog svetskog rata, Armstrong postaje, što pod pritiskom svog menadžera Džoa Glejzera, što zbog navale novih, modernih stilova džeza, pop muzičar. Njegova izvođenja sadržavala su sve više pevanja – koje je inače bilo sjajno – i grimasa. Ovo mirno spuštanje na nivo obične zabavne muzike razočaralo je mnoge ortodokсне poklonike džeza i, uz to, na pleća mu srušilo gnev mladih, ratobornih crnaca, koji su ga optuživali za otvoreni tomizam. Međutim, sve te optužbe ne uzimaju u obzir ko je Luj Armstrong bio i odakle je potekao. On je bio plod kulture u kojoj „pretvaranja” i slaganje sa belcima nisu bili samo stvar mudre politike, već i stvar hrane (a glad je u Armstrongovom detinjstvu bila ključna reč), krova nad glavom, pa čak i života. (Na primer, on u svojoj autobiografiji neprestano govori o jelu i detaljno opisuje obede kojima je prisustvovao). Uostalom, Armstrong je uvek na sebe gledao više kao na zabavljača nego umetnika.

Bilo kako bilo, Armstrong je, nema sumnje, obezbedio počasno mesto u nekom imaginarnom muzeju besmrtnika XX veka pored takvih veličina kao što su Hemingvej, Čaplin ili Pikaso.

Piše: Miloš Najdanović

Muse

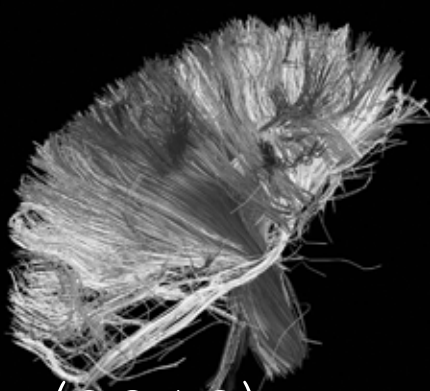
The 2nd Law (2012)

«Uspješan dubstep eksperiment»

Šarenolika mapa nervnih puteva kroz ljudski mozak na omotu albuma „The 2nd Law“ britanske grupe „Muse“ nagoveštava jedno izdanje sa dosta elektronike i novina koje, da bi prihvatili, treba imati otvoren um.

Kada se pojavio tizer za album, i prvi zvuci nečeg što bi ličilo na Skrillexov dubstep, izazvalo je pravi šok. Ubrzo je i najavljeno da će i te kako biti dubstepta na novom albumu, što je, ako ništa drugo, jedan deo publike sigurno zaintrigiralo da čuju o čemu se tu radi. „The 2nd Law“ je stigao i da, ima dubstepta, jako umerenog i pažljivo uklopljenog u određenim pjesmama. Veliki plus je što je taj dubstep koliko, toliko izvođen na instrumentima, umesto kompjuterski.

Ono što je uglavnom ostalo, na jednom delu

pesama, sa prethodnog albuma „The Resistance“ su laganije, klavirske numere koje zvuče kao najveći hitovi grupe Queen, a bend čak kao uticaj pominje i Dejvida Bouvija za pojedine pesme. Tačnije, za pesmu „Madness“ su članovi benda rekli da su inspirisani pesmom „I want to break free“ (Queen) i albumom „Scary Monsters and Super Creeps“ (Dejvid Bouvi). Početna pesma „Supremacy“ od samog starta ima „Queen“ ispisano u notama, ali je onda pametno razbijena napetim bubnjevima i gitarom. „Panic Station“ kao lajtmotiv ima fanki bas i gitarske deonice. „Survival“ je bila nešto ranije objavljena, kao himna letnjih Olimpijskih igara u Londonu. Zvuči klasičnije i nežnije, možda malo i odskake sa albuma, ali to je razumljivo jer je

namenski pisana za veliki sportski događaj. „Follow me“ je jedna od boljih numera na albumu, s tim što kombinuje elektroniku i dubstep. Zanimljivost je da su producentske prste u nju umešali članovi benda „Nero“, čija je ekspertiza upravo elektronska muzika. Kompozicije „Save me“ i „Liquid state“ imaju nešto drugačiju priču. Autobiografske su. Kris ih je napisao i pokušao da njima opeva svoju borbu sa alkoholizmom. Kris tu i peva vodeće vokale, što je sjajan potez. Ko će najbolje dočarati emociju i težinu tih pesama, ako ne osoba koja proživljava te muke. Poslednje dve pesme „The 2nd Law: Unsustainable“ i „The 2nd Law: Isolated system“ imaju funkciju „Exogenesis“ trilogije sa prethodnog diska. Kompleksnije su, imaju dosta elemenata klasične muzike (u ovom slučaju se suočavaju dubstep i žičani aranžmani), i iako nisu u prvom planu nekako objašnjavaju suštinu celog albuma. Tu je najbolje predstavljena borba žanrova koju su „Muse“ vodili snimajući ovu ploču.

Ovakav zvuk, ta mešavina elektronike, roka i klasične muzike, može da uspe. „Muse“ svakako ima dovoljno kreativnosti da urade jedan kompletniji album. Pobili su od onog kosmičkog rok zvuka, i sada kao da ga ponovo traže u nekom drugom obliku.

Piše: Miloš Najdanović

Biffy Clyro

Opposites (2013)

Nismo navikli da škotski rokeri „Biffy Clyro“ prave pauzu dužu od dve godine između albuma. Nije ni čudo što je vremenski razmak od prethodnika „Only Revolutions“ izrodio gomilu pesama koje je bend na kraju odlučio da upakuje u format duplog albuma „Opposites“.

Problem sa kojim se „Biffy Clyro“ suočava od starta karijere je kako da postanu mainstream a da ne zvuče kao „Green Day“. Konstantno su kenjali žanrove i omekšavali zvuk, krećući se sve više ka power popu, doduše uvek sa određenom dozom eksperimentisanja u svakom od žanrova. A najveći problem je što im to nikako ne uspeva, a koliko god simpatično zvučali, kada-tad će i fanovima prekipeći ta neodlučnost i dodvo-ravanje potrebama tržišta. Taj njihov pokušaj se primećuje i na novom albumu. Čuje-

mo, prepoznamo i dalje „Biffy Clyro“, ali ima dosta nepotrebnih, komercijalnih momenata.

„Opposites“ je zamišljen kao dva albuma koja treba da kontriraju jedni drugom. Prvi – „The Sand at the Core of Our Bones“, koji deluje usporenije i mračnije, i drugi – „The Land and the End of Our Toes“, koji smo očekivali kao značajno svetliji. Ali to već ne bi bilo u stilu benda, pa je drugi disk samo malo više uptempo, ali je i dalje prožet mrakom. Omot albuma Storma Torgensona (radio je omote i za prethodna dva diska), predstavlja drvo koje uprkos jakom vetru opstaje zahvaljujući jakim korenima. Moguće da je to pomalo i autobiografski (što se benda tiče), baš upravo što uprkos svim

težnjama da zvuče mejnstrim, nekako se trude da zadrže svoj autentični zvuk. I kao što sam već napisao, prepoznamo te korene i na „Opposites“.

Sušтина oba albuma očigledno je sama suština života, preživljavanje i preživljavanje svih patnji koje vas zadese... očigledno je taj bol donekle izazvan i nekim neuspehim ljubavnim vezama (žena – svakako nezaobilazna životna i muzička tema). Neke od ranijih pesama „Biffy Clyro“ naučile su nas koliko njihova muzika ume da zaboli, i to uspešno nastavljaju upravo u naslovnoj numeri „Opposite“. Impresioniran sam nešto izraženijim nacionalnim ponosom, iskazanim povremenim ubacivanjem elemenata tradicionalne škotske i keltske muzike. Čak su i gajde ubacili („Singin' Belle“). Generalno su toliko proširili instrumentarijum, da se zapitate čemu sad i marijači („Spanish radio“) u svemu ovome?

Na kraju se nekako dualnost između dva albuma jedva primećuje da mi se čini da ovo i nije morao da bude dupli disk, već da je bilo bolje od ta dva izabrati najbolje pesme, te bi možda album delovao kompletnije. Sa druge strane, priznajem, drugi disk jeste malo eksperimentalniji. Najbitnije je da nisu „Biffy Clyro“ mnogo odlutali sa svog kursa i da su i na ovom albumu u izobilju prisutni udarnički gitarski rifovi i hitični refreni.

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Fluid

Underground

«Sumrak bogova»

Fluid Underground je vlasotinački stoner rock sastav koji iza sebe već ima nekoliko samostalnih izdanja. Nedavno se pod okriljem Nocturne magazina pojavio njihov novi EP koji možda ne donosi puno pesama, ali donosi dosta toga novog.

Kada kažem "stoner rock" ne mislim na reč u najužem smislu. U muzici Fluid Undergrounda nikad nećete naći gitarska psihodelična onanisanja koja se rastežu u nedogled ne bi li dočarala vrelinu pustinjačkog peska. Njihov stil je dosta protkan alternativnim i grandž uticajima, što dovodi do toga da su pesme sažete a opet potpune i kompaktne. Ono što razlikuje ovo izdanje od prethodnih je blaga promena stila. Naviknut na dosadašnje, pomalo mutirane, fuzzed-out distorzije i određenu lenjost i

ležernost u rifovima bio sam zatečen količinom energije koja se oslobodila već na prvoj numeri "Sumrak bogova". Gitare su postale drčnije i žešće, vokal je više grebao nego inače a bubnjar se verovatno više znojio. Ispostavilo se da je "Sumrak bogova" jedan šuter koji je smiksao neki kvalitetan barmen. Lopta se za nijansu spusta tek u poslednjoj numeri "Sazvežđe", koja svojom strukturom i slojevitošću odskake od ostatka. Na izdanju se nalazi pet numera s tim što je jedna od njih (Kad cirkus dođe u grad) dvominutni intermeco koji je oduzeo mesto nekoj potencijalno dobroj pesmi.

Tekstovi su i ovoga puta na srpskom i drago mi je što bend ne odustaje od tog koncepta. Možda to deluje ograničavajuće ako se ima u

vidu da ljubitelji tog žanra dosta vremena provode na netu jureći bendove iz nekih „zapizdina“, kao što je ova naša, međutim to ne mora da bude tako. Primer za to su stoner bendovi španskog govornog područja koju su stekli fanove po svim krajevima sveta (Los Natas, Humo Del Cairo, Viaje A 800...). Tako možda nekom Belgijancu pevanje na srpskom bude, nećete verovati, egzotično. Srbija je još uvek maloletna kada je ova muzika u pitanju i Fluid Underground je obezbedio sebi mesto pionira koje će se i te kako ceniti kada scena bude punoletna. Prilika za koncertne promocije takođe nema puno. Gazdi nekog kluba iz, na primer, Beograda teško da se isplati da pokriva putne troškove nekom ko zapuca iz Vlasotinca. Ali stvari idu nabolje pa će tako Fluid Underground 16. septembra u Zemunu u klubu Fest nastupati sa italijanskim stoner-slugde duom Le Scimmie.

Bend se trenutno nalazi na autoputu. Putokazi za pravo pokazuju rastojanje do klasičnog rok zvuka koji može biti mač sa dve oštrice i utopiti Fluid Underground u masu takvih bendova. Sa desne strane nalazi se isključenje koje ih vraća u okvire žanra. To naravno ne moraju da budu gvozdeni okviri, kao što nisu bili ni do sada. Iako je ovo jedno jako dobro i moćno izdanje, ja ipak navijam za to da ipak daju desni žmigavac...

Piše: Aleksandar Nikolić Coa

Velibor Nikolić

Čovek peva posle rata (2012)

Frontmen nekadašnjeg „Jewy Sabataya“ a sadašnjeg „Briganda“ višak inspiracije odlučio je da pretoči u jedno samostalno izdanje. Nije redak slučaj da solo albumi pevača nekih bendova kreativno i stilski ne mrdnu dalje od matičnog benda što ih automatski čini poprilično nepotrebnim. Sa ovim izdanjem, na sreću, to nije slučaj.

Na "Čovek peva posle rata" Velibor je uneo sve ono što krasí i njegov matični bend ali provučeno kroz drugačiji tip filtera. Ovog puta on se odlučio da svede distorzije na minimum pa tako imamo prilike da slušamo zanimljiv miks nois-a (odličan primer je uvodna "Vendrfolnir") i psihodeličnog folka. Pošto je "folk" postala pogrdna reč u Srbia nije na odmet reći da se ovde ne misli na splavarski tip folka već na ono što ameri smatraju folkom, a to je obilna upotreba akustičnih gitara. Što se tiče psihodeličnog dela tog fol-

ka on proizilazi iz činjenice da te akustične gitare zvuče kao da su im žice zardale i provučene kroz neku zlokobnu kiselinu. Imajući u vidu da je Velibor uz minimalnu pomoć sam snimio ceo album ne čudi što on odiše određenim lo-fi duhom koji se sere na obilatu šminku od produkcije. Ogoljenost ovde samo dodatno ide u prilog iskrenosti emocija koju nose muzika i tekstovi.

Kad smo već kod tekstova valja napomenuti da su oni očekivano jača strana ovog izdanja. Velibor Nikolić uspeva da uradi sličnu stvar kao i Stojke iz „Goribora“ a to je da obične reči, koje svakog dana normalno izgovaramo, sklopi na takav način da one oslikavaju nešto odurno na prelep način... pa čak i obrnuto. To se, naravno, ne da izvesti bez adekvatnog glasa. Pevanje ovog muzičara je dosta puta nailazilo na kritike ali mu je sa druge strane poslužilo da se izdvoji

iz mase i postane prepoznatljiv. Glas je instrument. Pa ako gitara može da škripi, reži i zavija zašto ne bi mogao i glas? Teško da mogu zamisliti nekog metalca anđeoskog kastrata da adekvatno otpeva stihove "Pogreb nije modna pista" ili refren pesme "Miris katrana u proleće". Doduše može se primetiti da Veliboru bolje idu deonice kada treba da pusti glas i malo razvuče reči nego kada treba tiho da ih kaže. No sve je to zanemarljivo i ne utiče na snagu albuma.

Jedina pesma koja se vidno razlikuje od drugih je "Horizontala". Za nju se trenutno radi spot što znači da će ona na neki način predstavljati celo izdanje. I verovatno će "prevariti" nekog oko zvuka koji može da očekuje. Ova stvar razvlačećih rifova i gromoglasnih urlika isuviše odskake od ambijenta ostalih i po malo kvari atmosferu u koju muzika uvlači do tad. Mogla je da bude ili malo pripitomljena ili da prođe kao pesma „Briganda“.

Ovo izdanje teško da će privući nova uha da obrate pažnju na Veliborovu muziku i na muziku „Briganda“ i „Jewy Sabataya“, već je više neki vid poklona dosadašnjim fanovima. Ali opet... nikad se ne zna. I ukoliko ovaj tekst natera nekog na to biću krajnje srećan jer ovaj album to zaslužuje.

Mala napomena samo: ne puštajte ga preko dana jer će vam zamračiti sunčan dan od 30 i kusur stepeni.

Intervju: Dejan Ilijić, pijanista sastava Eyot

Najbolje je kad budućnost i tradicija idu ruku pod ruku

U Nišu i među Nišlijama je, čini se oduvek, javna tajna uspeha da, ako želiš da ga postigneš, idi iz grada. Ta tvrdnja ide dotle da se često govori da je i najpoznatiji Nišlija, tad još mali Konstantin, postao Konstantin Veliki, svetitelj i car, tek kad se otisnuo sa obala Nišave. Sa njih je i veliki Duško Radović otplovio lepom plavom Dunavu i Savi da rečima ovekoveči prestoni grad, a bilo je i još nebrojeno takvih plovidbi. Međutim... obala jedinog niškog, tek prevodom reči „Eyot“, malog, ali najvećeg ostrva, doseže od daleke Kine, preko Starog kontinenta do Amerike, i govori da je istina zapravo negde drugde, a to i potvrđuje. Bez reči. Sa jednog od nebrojenih gradskih pešačkih ostrva za čvrsto stajanje na niškom asfaltu i hod nogu pred nogu kroz istoriju istine. Slovo o Nišu, Nišlijama i uspehu. Dejan Ilijić, kompozitor i pijanista sastava „Eyot“.

Kako popraviti neslavnu sliku i ne retko prisutnu kuknjavu nad žalosnom sudbinom nadjačati pozitivnim odjecima, kao vašim, da je naš Niš ipak sjajan teren za stvaranje?

Ovde imamo povoljne uslove za rad, dovoljno vremena i prostora, a i atmosfera koja vlada u gradu, istorija, sve se verovatno na neki način prenosi kroz našu muziku. Mislim da smo dokaz da je moguće živeti ovde i imati svetsku karijeru. Nije neophodno otići odavde, bitno je upotrebiti ono što imaš na najbolji mogući način. Od početka nismo kukali na stanje u gradu i zemlji. Išli smo polako, i postepeno sami stvarali bolje uslove. Tako je i sad. Jeste fraza, ali muzika ne poznaje granice. U svakom smislu. Često se među Nišlijama priča da

gradu fali kulturni život. Ne bih se složio. Ima ovde dovoljno dešavanja, ali se slabo prate. Od stalnih koncerata klasične muzike do izložbi, predstava, brojnih manifestacija... Treba podržati to što imamo da bi se razvilo i postalo veće. Ima toliko umetnika koji moraju dobiti podršku prvo ovde, u svom gradu.

Svetski mediji, poput yahoo news ili All About Jazz, naklonjeni su muzici i energiji sastava „Eyot“ - same reči hvale, pa i neutralni posmatrač može da tu prepozna istorijski značajne korake. Kako se „borite“ za medijski prostor ovde u Srbiji, zato što postoji mišljenje da su tzv. beogradski mediji zatvoreni za izveštaje sa juga?

Beogradski mediji, kao i mediji uopšte danas, vode se finansijskim motivima i bilo koja vest koja nema nikakvu materijalnu vrednost, odnosno ne očekuje se da donese dobit, teško može da nađe put i ispliva. Kad dodamo na to da ih jug ne interesuje, ne samo u umetničkom smislu, nego i uopšte, dolazi se do određenog utiska blokade. Ali tu su nezavisni mediji, internet portali, i treba krenuti odatle. Treba tražiti ljude u tim medijima koji dele vašu viziju. Kasnije, uz malo sreće i postupni uspeh benda, doći će na red i ovi tzv. mejnstrim mediji. „Ništa ne uspeva bolje nego uspeh.“ Ta rečenica se u našem slučaju pokazuje kao tačna.

U Nišu radi Fakultet umetnosti. Koliko je društvu jednog grada važno ulaganje u školovanje kadrova za „pomeranje granica“ u umetnosti?

Fakultet umetnosti u Nišu kao mlada institucija u našem gradu dosadašnjim radom pokazuje da može da bude stub, ne pomeranja granica, ali razvitka umetnosti. U ovom trenutku je neka vrsta „sigurne kuće“, a verujem da će se još više otvoriti i odigrati bitnu ulogu u vraćanju mladih na pravi put, ne samo školovanjem kadrova, već i uticajem na publiku kroz različite manifestacije i akcije, što u poslednje vreme i čini. Udruženim snagama sa „Nišvilom“, Niškim i

Studentskim kulturnim centrom... i na kraju, slobodnim umetnicima ovog grada cela priča ima snage da krene napred. Kritika Fakultetu umetnosti usmerena je na to da postoji snažan upliv zabavne i turbo kulture kroz sam studentski sloj, i to traje već godinama, ali želim da verujem da će se to „raščistiti“ samo po sebi kako Fakultet umetnosti bude jačao svoj identitet.

„Nišvil“ neguje radionice kroz koje ovdašnji umetnici imaju prilike da se sretnu, tu u komšiluku, sa priznatim i ostvarenim kolegama, da li takav vid razmene iskustava i znanja vlada u 21. veku?

Te radionice same po sebi nemaju neki značaj u edukativnom smislu jer je premalo vremena da se nešto nauči, ali sama impresija i kontakt sa svim tim muzičarima daje inspiraciju i može da utiče na stvaranje nekih stavova, ideja, ciljeva. I idealan je za mlađe naraštaje. Edukativni sistem svakako mora da se menja i evoluira, simultano sa razvojem, razvijanjem novih generacija, ali mislim da su kontinuitet i postupnost u radu najbitniji.

Srbija iz budžeta izdvaja za kulturu 2013. godine 0,62%. Da li ta i takva podrška ima ikakav značaj? Kolika je sa tim novcem praktična podrška države, grada, institucija uopšte, kreativnim ljudima, i da li kao takva ima presudan značaj za realizaciju ideja?

Nema presudan značaj, ali Grad je, kao i država, u obavezi da kroz određeni budžet održava kulturne institucije koje organizuju projekte i programe. Problem koji postoji su, u stvari, uglavnom zapošljeni u tim institucijama, i nedostatak vizije. Ako pogledamo sisteme u Švedskoj i Švajcarskoj na primer, pa i UK, tu je sistem u službi pojedinca, pričamo o umetnosti, takav model nam je potreban. Ukoliko se ove stvari u budućnosti srede, biće mnogo lakše ostvariti velike ciljeve. Ali, opet kažem, to ne sme da bude presudno u radu kreativnih ljudi, jer umetnost u svom stvaranju ne sme biti vezana za finansijske motive.

Sa radom svih umetnika nekako se uvek prepliće još i kritika. Nedavno je Vojislav Pantić, najveći džez kritičar i novinar u Srbiji, ujedno i umetnički direktor Beogradskog džez festivala u „Politici“ napisao za „Eyot“ da je u samo četiri godine postojanja ostvario snove nekoliko generacija svojih srpskih prethodnika. Potvrda rada, crno na belo! To na neki način govori da je „Eyot“ najuspešniji sastav koji se ikada pojavio u Srbiji. Kakav je osećaj pročitati takve reči?

Naravno da tako nešto prija. Prvenstveno njegov opis našeg albuma. Dovoljno je da kažem da ćemo nastaviti punom snagom da gradimo put dalje. A te titule i epitete će sigurno dolaziti sami po sebi. Mi hoćemo da ostvarimo snove, a ako će to da utiče na razvoj džez a i umetnosti

u Srbiji, utoliko bolje. Ljudi kao Vojislav Pantić i Ivan Blagojević su stubovi institucionalnog razvoja džez a u ovoj zemlji. Želim da verujem da ćemo svi zajedno, uključujući i naše kolege muzičare, nastaviti da stvaramo nove tokove na ovim prostorima uz poštovanje svega onoga što nam je prethodilo. Jer najbolje je kad budućnost i tradicija idu ruku pod ruku.

Nakon uspešnog nošenja epiteta najperspektivnijeg srpskog džez sastava „Eyot“ je prošle godine poneo i epitet najperspektivnijeg evropskog benda. Januara 2012. ođneli ste pobedu na MIDEM-u a ove 2013. godine objavili drugi album u Nemačkoj za čitav svet?

Svakako da smo ostvarili sve ciljeve, mislim da smo ostvarili i više od planiranog. Uz samo jedan album i četiri godine koncertne aktivnosti naš CV ima pristojnu težinu, a i izdanje drugog albuma i sjajan start u krugovima kritike i publike. Mi imamo makroplan da do kraja 2015. godine sviramo na svim najvećim džez festivalima u svetu – Montreal, New Port, Montreux, Umbria, itd. Mislim da je to ovim tempom moguće. Dolazimo iz Istočne Evrope, Srbije, i trebaće nam duplo više truda nego npr. bendovima iz Zapadne Evrope, ali verujemo u sebe. Ovdje su ljudi skloni da misle da je bolje sve što je sa strane. Moguće, ali što se nas tiče, svesni smo da možemo svuda da se predstavimo na najvišem nivou, jer pričamo svoju priču. Ukoliko uđemo u tokove koji donose medijsku pažnju, nagrade, i samim tim i nastupe, možete očekivati „Eyot“ na listi top svetskih bendova. Ipak, najbitnije je da nastavimo da sviramo po celom svetu, snimamo dobre albume i imamo svoju publiku. Koliko će to probiti mejnstrim tokove, na kraju i nije bitno. Jeste sve to prilično povezano, ali zahvaljujući internetu danas imamo veliki izbor mogućnosti kako i u kom pravcu voditi karijeru.

Prvi veliki uspeh sastava vezuje se za put u Dubai nakon nastupa na „Nišvilu“ 2009. Da li je to ta javna tajna i obrazac koji je i festival ponudio Gradu Nišu – biti otvoren prema svetu bez straha od neuspeha?

„Nišvil“ samim svojim postojanjem ima veliku ulogu u ovom gradu, siguran sam i veću nego što javnost misli. Toliko. Rad, upornost, strpljenje, beskompromisno praćenje svoje ideje, čak i uz konstantno postojanje pritiska publike, javnosti itd. Načela koja generalno važe za bilo koju profesiju, jer opšti recept ne postoji. Svako mora da nađe u sebi to što će ga izdvojiti, mora da da sve od sebe, i da izvuče maksimum iz svake situacije. „Eyot“ u ovom slučaju može samo da bude primer da je sve moguće.

Intervju: Milan Mumin - Love Hunters

Ne mogu da sviram ni sa kim ko mi nije prijatelj

„Love Hunters“ su bili predvodnici novosadske muzičke scene tokom devedesetih godina i na početku ovog veka. Oduvek su bili prepoznatljivi po pesmama na engleskom i specifičnom hrapavom glasu frontmena Milana Mumina, koji već nekoliko godina živi i radi u Americi. Prikom jednog kraćeg boravka u Srbiji iskoristili smo priliku da razgovaramo sa Muminom o „Huntersima“, njegovoj karijeri ali i o njegovom autobiografskom filmu.

Da li ste se definitivno vratili u Srbiju ili ste i dalje na relaciji Njujork–Novi Sad?

Mumin: Sada sam došao samo na dve-tri nedelje, poslom. Što se mog definitivnog povratka tiče, ja se nadam da sam do marta, aprila, maja gotov sa svim, da dobijam pasoš, što je bitno, ali još bitnije je da završavam igrani film o sebi. Dvojica režisera, Nemanja i Brane Bala, moji Novosađani, koji su tamo u Americi već jako, jako dugo, napisali su po mom kazivanju jedan onako, iscrpan scenario i naprosto za koji mesec (intervju je rađen sredinom januara 2013. prim. aut.), snimanje je potpuno gotovo, ali sad smo ušli u taj deo montaže, obradu slike i tona, tako da se nadam da je i to za koji mesec potpuno gotovo. Film će se zvati „Love Hunter“, jednina, dakle, „Love Hunter – songs from a jellow cab“, pošto sam poslednjih godina žuti

taksista u Njujorku. Biće tu dosta skečeva, sve po istinitom događaju i film je, onako, ceo „based on a true story“.

Kada će biti premijera tog filma?

Mumin: Znaš kako, po Americi svi festivali imaju pravilo da im ti budeš premijera. Iluzorno je nišaniati bilo kakav festival, nego, kada film bude bio gotov, idemo na sve festivale redom. Prvi festival i premijerno emitovanje filma bi trebalo biti na čuvenom njujorškom „Tribeca“ festivalu, nakon toga bi trebalo „Sundance“, „Austin“, i sve po redu. Naravno, i našoj domaćoj publici i publici u regionu bi trebalo da se predstavimo. Nadam se da će se to sve desiti tokom ove godine. Nezahvalno je bilo šta predviđati, ali samim rezultatom sam jako, jako zadovoljan. Puno je muzike, skoro da je mjuzikl jedan, mislim da je

jako zanimljivo i biće interesantno. Ja igram sebe, Jelena Stupljanin igra jednu od mojih devojaka u filmu, Lelu, drugu devojku igra Eleanor Hutchinson i ostalo su Amerikanci, epizodisti, od kojih se ne zna ko je bolji, stvarno.

Nekoliko godina unazad živite u Americi. Bavili ste se raznim poslovima ali niste odustali od muzike. Uspeli ste da okupite i bend, snimili ste album, nastupali po klubovima... Kako je to svirati u klubovima u Njujorku i možete li da napravite paralelu sa klubovima ovde kod nas?

Mumin: Imao sam čast baš pred zatvaranje, odnosno rušenje te zgrade, da sviram i u CJB-ju. To je tako neka polu-šupa ali znaš, kako bih ti rekao, to su ti uvek tako neki polupodrumi, prljavi, memljivi... Kao i uvek, kod tih mesta bitno je da imaju dušu, da ljudi vole da dolaze, da bendovi vole da sviraju, dešava se svašta-nešto i to stvara kult o tom mestu. Kad znaš da su tu počeli Ramones, Patty Smith, da su tu počeli Talking Heads, Sonic Youth... onda to već ima neku svoju težinu. Ali kad vidiš klub, to je neki raspad, kao i većina njujorških klubova, ali to je ta neka duša grada koja je, neminovno, užasno vredna i stvorila je užasno bitnih likova i dela, i pregršt albuma, filmova, svega, tako da to je jedno fantastično mesto. Ja, na primer, imam drugi problem, i tvoje je pitanje interesantno s jednog drugog aspekta. Prosto ne mogu da sviram, i tu mi je Amerika otvorila oči i naučila me puno, ni sa kim ko mi nije prijatelj. Ako nema tog nekog društvenja u bendu, ako mi nismo frendovi koji će otići posle na cugu, zaroštiljati, naseći kobasice, kulena, šunke, i družiti se pre i posle probe, meni to naprosto nije to, nije mi užitak.

Kada vas vide tako na ulici, da li vas prepoznaju kao muzičara, frontmena „Love Hunters“ ili kao učesnika „Velikog brata“ (pošto ste ipak učestvovali u tom rijalitiju)?

Mumin: Sa tim rijalitijem sam naprosto hteo da ona poslednja babetina na pijaci što prodaje krompir zna za mene. Ja ću dalje znati sa svojom karijerom da rukovodim kao do sad što

sam rukovodio i ja marketinški znam to da izvedem i znao bih da izvedem i bez „Velikih braća“ i „Farmi“ i svih tih gluposti. Ali, malo sam tamo, malo sam ovamo, a za dobar marketing mi treba bar šest meseci a ja nikad nisam šest meseci u komadu ovde. U tom momentu nisam mogao smisliti ništa direktnije, ništa, da prosiš, jebitačnije od toga. Znači, u tom momentu je „VIP Veliki brat“ otišao na Pink, prethodni je bio na B92, isto je bila super gledanost. Oborio je gledanost, nikad nije bila takva gledanost ni pre ni posle. S te strane mi je uradio gro posla i znao sam da mi je ispod dve nedelje malo za posao, neće biti tako efektno, a preko dve nedelje neću izdržati. I tačno se namestilo da me izbace posle dve nedelje, što je bilo sjajno. Hteo sam da se malo izreklamiram, pošto mi nemamo, znaš i sama, nikakve rokenrol emisije. Pa me je onda zanimalo gde je to mesto, gde ja to svoje da propagiram a da nije nešto odvratno, bezveze i ovo i ono, i naprosto nisam mogao smisliti ništa pametnije od ovoga. Da to bude ceo dan na Pinku, da to gleda cela nacija a da nije Grand. Ovo zamalo jeste (smeh). Da tu pričam šta mi se priča, kako mislim da treba da se priča i da dobijem taj tako dragoceni medijski prostor u tom momentu kada me godinama nije bilo, kad su se „Huntersi“ raspali, kad mi je izlazio solo album. Eto, to je bila čisto moja namera i mislim da sam dobrim delom uspeo u tome. Mada mi je masa fanova i zamerila. S druge strane, mislim da nikad nisam izdao sranje album, da nikad s te strane nisam izdao ono najbitnije, muziku i umetnost golu.

Kada će niška publika moći da vidi „Hunters“ i u kojoj postavi?

Mumin: U doba najveće ekspanzije, „Hunters“ bili smo u Nišu par puta, bili smo u Zaječaru na Gitarjadama par puta, i u Paraćinu jednom. Već imam neke garancije da ćemo s proleća, kad se i definitivno vratim, uraditi i „Nišvil“ u Nišu. Tamo gde imamo lepu saradnju i gde imamo fanova, kad su prostori malo manji, kad je neki budžet skučen, onda idemo moj gitarista i ja u akustik varijanti. To je klasična postava „Huntersa“, samo malo primerenija akustika, u suštini su gitarski aranžmani nas dvojice malo promenjeni. Po mišljenju mnogih, uz tu akustiku još bolje do izražaja dolazi moj senzibilitet i moj glas. Često ljudima smeta ta galama, mada ja i dalje volim da je puštam. Tako da se dovijamo na raznorazne načine uvek misleći da je bolje da budem prisutan na bilo koji način nego da ne budem prisutan. Pošto, znaš i sama, teško je naći dobar prostor za dobru svirku tako da smo bili prinuđeni milion puta da radimo ovako. Čak i kao „Huntersi“ nastupamo unplugged u smislu akustik bas, kontrabas i tako to, i onda naravno gruvanje ono, dve električne, bas i bubanj, što ja i dalje preferiram, tako da ćemo publici iz ovog dela Srbije da se predstavimo na leto, ja se nadam, u punoj postavi.

Razgovarao: Aleksandar Nikolić Coa

Intervju: Aleksandar Stošić, frontmen grupe Nahty

Nismo komercijalni bend

Lako bend Nahty postoji od 2003. tek je ove godine izašao album prvenac. Zašto se čekalo toliko? Da li je to bilo usled nedostatka materijala, poteškoća sa snimanjem i objavljivanjem, ili nešto skroz deseto?

Snimanje bubnja smo započeli davne 2008. a finalni miks je bio gotov sredinom 2011. godine. Samo snimanje se odvijalo na 4 različite lokacije i cela ta priča je bila jako zanimljiva, ali zbog određenih privatnih i tehničkih problema koji su se dešavali sam proces je potrajao jako dugo, ali smo zadovoljni finalnim produktom koji smo dobili uz pomoć Mladena Marjanovića.

U međuvremenu smo bili jako kreativni, sazrevali u svakom pogledu, tako da su neke pesme koje su prvobitno bile predviđene za snimanje bile zamenjene nekim drugim, ali opet nismo uspeali da snimimo sve što smo želeli. Potraga za izdavačem je trajala skoro šest meseci. Pored skoro svih domaćih, kontaktirali smo i sa nekim stranim nezavisnim izdavačima, dobili pohvale za poslati promo materijal, ali niko nije hteo ozbiljno da stane iza benda. Ovdje kod nas su nas odbili prvenstveno zbog engleskog jezika ili navodno slabije odrađene produkcije, nepostojanja ciljne grupe za ovo što mi radimo i slično. Ja sam odlučio da prekinemo tu agoniju sa izdavačima i postavimo ceo album na sajt

bandcamp i omogućimo ljudima da preslušavaju i skidaju pesme, jer jedino tako smo mogli da nastavimo dalje i bukvalno se oslobodimo tog "tereta".

Pomenu si da ste album "Silence in your mouth" postavili za besplatan daunloud na bandcampu. Da li imate podataka o tome koliko je puta skinut? Šta misliš koliko je na to uticalo to što vam se spot za pesmu "On Fire" zavrteo i na regionalnom MTV-ju?

Broj preslušavanja i "skidanja" albuma naglo se povećava svaki put uoči nekog koncerta, gostovanja na televiziji, objavljivanja raznih top-lista, recenzija ili godišnjeg pregleda albuma na kojima se mi nalazimo i jako sam zadovoljan tim brojem.

Spot za "On Fire" je uradio odličan posao i omogućio da dospemo do nekog šireg auditorijuma koji nam je do tada bio nedostupan jer smo se vodili kao demo bend koji je uz to iz Niša. Najpre smo postavili spot na youtube i dobili odlične komentare. Dve nedelje nakon toga, tačnije 3. januara 2012, objavili smo album a ugovor sa MTV-jem sklopili negde februara prošle godine. Mesecima se spot vrteo na skoro svim niškim TV stanicama a pesma je u to vreme bila hit dana na internet radiju Rock the Balkans, čija se baza nalazi u Francuskoj.

Vaš album pokupio je sasvim zaslužen dobre kritike po regionu i pružio vam šansu da svirate ne samo u Nišu već i Zaječaru, Majdanpeku, ali i u Hrvatskoj. Kakvi su utisci sa tih proputovanja. Kako publika van Niša reaguje na vaš nastup?

Putovanja i koncerti su za mene jako lepa stvar, možda najbitnija u svemu ovome, ali znaju da budu i naporni. Snalaženje u nekim drugačijim okolnostima od onih koji postoje u rodnom gradu pravi su izazov i omogućavaju sazrevanje benda i omogućavaju da se stvori bolja povezanost među nama. Mene je najviše obradovao sam prelazak na kombi kao prevozno sredstvo jer stvara osećaj višeg stepena u samoj organizaciji i daje ozbiljan ton celoj priči. Najzad smo u mogućnosti da poneseo sve što nam je potrebno od binske opreme i tako na samom nastupu imamo naš zvuk koji postoji i na probama.

Iz mog ugla, dok sam na bini sa drugarima, vidim da je publika u početku obazriva, ali kako koncert odmiče i mi dajemo sve od sebe, aplauzi i reakcije uglavnom postaju učestalije i stvara se dobra atmosfera a neka doza kulminacije se dostiže posle pesme "On Fire", sa kojom su upoznati svi koji posećuju naše nastupe. Nakon toga odsviramo naslovnu numeru i to je to. Ne računajući Niš, mislim da smo letos samo na festivalu u Majdanpeku svirali bis jer je publika bila apsolutno fantastična.

Nismo komercijalni bend, neki nas definišu i kao melanholične i mračne, nemamo izraženu interakciju sa publikom, ne pričamo viceve i doskočice, tekstovi su na engleskom jeziku, tako da je broj ljudi u publici uglavnom solidan, nikada nije prepun klub i slično, ali to nam ne predstavlja problem da uvek pružimo maksimum odličnim izvođenjem pesama.

Znam da dosta pratiš nišku lokalnu muzičku scenu. Koji su neki od bendova na koje ti tipuješ da mogu da naprave nešto

bitno u ovom gradu ili još bolje u zemlji i regionu?

U Nišu ima dosta zanimljivih bendova, ali ako se ograničim na relativno novije bendove koje sam imao prilike uživo da čujem i u skladu sa mojim afinitetima, mogu da izdvojim mladi bend Ego, koji svakim koncertom zvuči sve bolje i polako pronalazi svoj specifičan zvuk i čiji album prvenac željno očekujem u nekom skorijem periodu. Tu je fenomenalni Stereolimit sa svojim prvim albumom i naravno nezaobilazni bend mog rođenog brata Makija Kiša kerozina, koji se sprema za snimanje drugog albuma. Plastic Sunday je napravio najveći prodor po zemlji i regionu u poslednjih par godina dok je Eyot već odlično etabliran i u svetskim jazz vodama. Sledi bend sa čudnim imenom Šeret Blejzer Micro Driver sa svoja tri spota i prvim albumom koji je u fazi miksovanja. Uz Figurative Theatre mogu da izdvojim i mladi bend Leer, kao i bend sa odličnim sviračima Decokvaritelji.

Bendu se nedavno priključio Petar Milosavljević na basu. Kako je došlo do te saradnje i kako se Pera uklopio u bend?

U fazi pripreme za snimanje našeg spota Marko Naskov, koji je inače bio basista od početka postojanja benda Nahty, predložio je da se on pojavi za bubnjem u spotu jer smo tokom tog perioda pauze u radu i čekanja da album bude priveden kraju ostali bez bubnjara. Marko se u međuvremenu pokazao i kao odličan bubnar pa smo mesec dana pre promocije albuma, aprila prošle godine, rešili da ipak nađemo novog basistu. Ica se odmah setio Petra, koga poznajemo dugi niz godina i čiji smo rad sa drugim bendovima intenzivno pratili, tako da je nekoliko dana kasnije on postao novi basista. Marko za bubnjem i Petar za basom dali su novu dimenziju celoj priči. Po meni bend u ovoj postavi najbolje funkcioniše do sada. Oseća se ta doza harmonije i kapijanja koja je neophodna za zajedničko

funkcionisanje tokom koncerata a posebno u procesu stvaranja novih pesama.

Objasni našim čitaocima šta uopšte znači reč Nahty i otkud to ime?

Kristini je zapisivala nekoliko reči koje su joj se stalno provlačile kroz glavu. Neke od njih kojih se sećam bile su nahty i jurhan. Pokušali smo preko interneta da nađemo njihovo značenje i otkrili da one zapravo tako povezane, u starohebrejskom jeziku, znače "poziv na meditaciju", tj. odlazak na neki viši meditativni nivo, u mom slobodnom tumačenju. Tek nakon godinu dana autorskog rada bez imena, ja sam insistirao da se bend nazove Nahty, jer je ime egzotično i sasvim autentično, pogotovu na ovim prostorima a i nekako odlično reprezentuje našu muziku koja opet ne može da se svede pod određeni žanr nego predstavlja fuziju više muzičkih pravaca, tako da na kraju reč nahty u finalnoj verziji predstavlja ime i ništa više od toga.

Kakvi su planovi za dalji rad? Možda je još uvek rano govoriti o tome, ali kada možemo očekivati neko novo studijsko izdanje?

Album je izašao pre godinu dana tako da je još rano govoriti o drugom izdanju. Primarni planovi za ovu godinu su snimanje još dva spota, najverovatnije za pesme "Silence in your mouth" i "Feeling something strange", ali ako uspemo da stvorimo uslove voleo bih da snimimo spot i za pesmu "Broken", koja je po meni možda i najbolja kompozicija na albumu. Planiramo da uradimo jednu ozbiljniju turneju po zemlji i regionu, leti kreću festivali a usput je u planu naravno i kompletiranje novih pesama jer postoji mnogo ideja koje treba prvesti kraju. Na skoro svakom koncertu tokom prošle godine odsvirali smo barem dve do tri nove pesme. Volimo da sviramo i stvaramo tako da će svega toga biti u vremenu koje dolazi.

